

Burgers' risicoperceptie van personen met verward gedrag



gemeente Loon op Zand

Radboud Universiteit

Auteur: Saman Koliaea – S4306880 (studentnummer)
Radboud Universiteit Nijmegen
Faculteit der Managementwetenschappen
In opdracht van de gemeente Loon op Zand

Opleiding Bestuurskunde: Besturen van Veiligheid
Masterthesis
Juli 2020

Begeleider:
Dr. P.J. Zwaan (Pieter)

Voorwoord

Voor u ligt de masterthesis 'burgers' risicoperceptie van personen met verward gedrag'. Deze scriptie is geschreven in het kader van mijn afstuderen van de master Bestuurskunde: Besturen van Veiligheid aan de Radboud Universiteit. Als stagiair bij de gemeente Loon op Zand, van maart tot en met juli 2020, heb ik onderzocht welke factoren burgers' risicoperceptie van personen met verward gedrag kunnen verklaren. Ik hoop dat mijn onderzoek de gemeente kan helpen om beter om te gaan met de zorgen die leven onder burgers en verward gedrag te destigmatiseren.

Vanuit de gemeente Loon op Zand ben ik hierbij begeleid door Gisela Verduijn en vanuit de universiteit door Pieter Zwaan. Samen zijn we tot een onderzoeksvraag gekomen die zowel bestuurskundig relevant is, als een bijdrage kan leveren aan de gemeente Loon op Zand. Voordat ik met de stage begon in maart, hadden we een onderzoeksplan klaarliggen. Ik zou me, door middel van meeloopdagen en interviews met deskundigen, verdiepen in het beleidsveld, en later, door middel van straatinterviews met burgers, data verzamelen. Een week of twee voordat ik zou beginnen met de stage dwong het coronavirus de wereld in quarantaine. Ondanks deze tegenvaller (en ondanks haar verhoogde werkdruk door het coronavirus), stond Gisela altijd digitaal voor mij klaar om mijn vragen te beantwoorden. Omdat ik eind augustus mag beginnen aan de officiersopleiding aan de koninklijk militaire academie was het van belang om mijn thesis in juli in te leveren. De snelle feedback van Pieter is hierbij onmisbaar geweest. Gisela en Pieter, bedankt voor de fijne samenwerking en jullie flexibiliteit waardoor ik heb kunnen afwijken van het originele onderzoeksplan. De interviews met de deskundigen zijn telefonisch afgenomen en de straat(flits)interviews zijn online vragenlijsten geworden. Tijdens het schrijven van deze thesis heb ik veel lessen van de afgelopen vier jaar in de praktijk kunnen brengen, veel koekjes gegeten, en veel nieuwe lessen geleerd. Ik kan niet wachten om alles dat ik heb geleerd in de praktijk te brengen als professional in de publieke sector.

Naast Gisela en Pieter zijn vele anderen onmisbaar geweest voor de totstandkoming van deze thesis. Dank aan alle geïnterviewde deskundigen die vol enthousiasme hebben gereageerd op mijn oproep. Ook de verschillende medewerkers van de gemeenten Loon op Zand en Oisterwijk, die mij contacten hebben aangeleverd en mijn enquête hebben verspreid zijn essentieel geweest. Steven en Rik, twee vrienden die tegelijk met mij hun thesis schreven (in hele andere vakgebieden), bedankt voor de wederzijdse feedback sessies. Ik hoop jullie net zo goed geholpen te hebben als jullie mij.

En tot slot (misschien een beetje cliché) kan ik het niet laten om mijn ouders en vriendin te bedanken voor alle steun (en snacks) tijdens het schrijven van deze thesis.

Ik wens u veel leesplezier toe,

Saman Koliaea

Nijmegen, 1 juli 2020

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting	5
Eigenschappen van het risico	5
Eigenschappen van de persoon	6
Eigenschappen van de context	6
Methodologie	6
Resultaten	6
Conclusie en aanbevelingen	7
1. Introductie	8
1.1 Aanleiding	8
1.2 Probleemstelling	9
1.3 Relevantie	10
1.3.1 Maatschappelijke relevantie	10
1.3.2 Wetenschappelijke relevantie	11
1.4 Leeswijzer	13
2. Theoretisch kader	14
2.1 Risicoperceptie: een introductie	14
2.2 Eigenschappen van het risico	16
2.2.1 Mentaal model	17
2.3 Eigenschappen van de persoon	18
2.3.1 Het psychometrisch paradigma: vrees en bekendheid	18
2.3.2 Demografische kenmerken	19
2.4 Eigenschappen van de context: grid, group en sociale amplificatie	23
2.4.1 Culturele theorie: grid en group	24
2.4.2 Sociale amplificatie theorie	26
2.5 Conceptueel model	28
3. Methodologisch kader	30
3.1 Onderzoeksstrategie	30
3.2 Caseselectie	31
3.2 Operationalisatie	31
3.4 Dataverzameling	36
3.5 Analysemethoden	36
3.6 Assumpties van de regressieanalyse	37
3.7 Betrouwbaarheid en validiteit	38
4. Resultaten	41

4.1 Descriptieve statistiek	41
4.1.1 Risicoperceptie	41
4.1.2 Mentaal model	41
4.1.3 Bekendheid	42
4.1.4 Sociale amplificatie	43
4.1.5 Culturele theorie	44
4.2 Correlaties en groepsgemiddeldes	44
4.3 Regressieanalyse	47
4.3.1 Drie modellen	47
4.3.2 De hypothesen nader bekeken	48
4.5 Verschillen tussen de gemeentes	50
5. Conclusie	52
6. Discussie	54
7. Aanbevelingen	56
Literatuur	58
Bijlage 1 Interviewprotocol	65
Algemene vragen	65
Mentaal model	65
Risicoperceptie	66
Bekendheid	66
Sociale amplificatie	66
Bijlage 2 Enquête	68
Demografisch	68
Risicoperceptie en mentaal model	68
Sociale amplificatie	69
Bekendheid	70
Culturele theorie	70
Bijlage 3 Tabellen	71

Samenvatting

Cijfers van de politie laten zien dat het aantal meldingen van overlast, door personen met verward gedrag, de laatste jaren sterk is toegenomen (politie, 2020). Deze toename in meldingen wordt waarschijnlijk veroorzaakt door een combinatie van hogere meldingsbereidheid, betere registratie en een daadwerkelijke toename in verward gedrag (persoonlijke communicatie, 27 mei 2020; persoonlijke communicatie 8 juni 2020; Pleysier & Vanderveen, 2012). Verward gedrag is een erg brede term. Soms kunnen individuen door combinaties van sociale problemen en/of psychologische problemen, gedrag vertonen dat voor anderen verward overkomt (Schakelteam, 2018, p. 5). Meestal is dit verwarde gedrag ongevaarlijk, zoals een dementerende oudere die verdwaald op straat (Rijksoverheid, z.d.). Maar er zijn ook gevallen waarin individuen met verward gedrag agressief gedrag vertonen (Persoonlijke communicatie, 20 mei 2020).

Het beeld dat mensen zich vormen van een risico komt niet altijd overeen met de werkelijkheid (Boholm, 1996; Olstedal et al, 2004; Sjöberg, 2003). Dit onderzoek gaat over burgers' risicoperceptie van personen met verward gedrag in de gemeenten Loon op Zand en Oisterwijk. Om goed om te gaan met risico's is het belangrijk om rekening te houden met de risicoperceptie van burgers (Sund et al., 2007). Risicoperceptie is namelijk een abstract concept met tastbare gevolgen. Een hoge risicoperceptie kan ten eerste het welzijn van burgers aantasten (Pleysier & Vanderveen, 2012). Daarnaast kan het objectieve risico door een hoger risicoperceptie worden vergroot. Hoge risicoperceptie leidt tot sociale isolatie, en sociale isolatie leidt tot meer verward gedrag (Kroon et al., 2019; Schakelteam, 2018; Swaab; 2010).

In deze thesis is burgers' risicoperceptie in de gemeenten Loon op Zand en Oisterwijk onderzocht. Een groter inzicht hierin kan de gemeenten helpen beter om te gaan met het risico en de zorgen die leven onder hun burgers. Daarnaast levert dit onderzoek een bijdrage aan de wetenschappelijke literatuur door een opzet te geven voor verder onderzoek naar de risicoperceptie van sociale risico's. Bestaand onderzoek naar risicoperceptie gaat namelijk vooral over risico's uit het fysieke veiligheidsdomein (Botterill & Mazur, 2004; Fischhoff et al., 1978; Slovic, 2002; Starr, 1969) of het milieu (Davidson & Freudenburg, 1996; Douglas & Wildavsky, 1982; Mazur & Lee, 1993; Sundblad et al., 2007).

De hoofdvraag van dit onderzoek is:

Welke factoren beïnvloeden burgers hun risicoperceptie van personen met verward gedrag?

Om deze vraag te beantwoorden is de wetenschappelijke literatuur geraadpleegd om te bepalen welke factoren onderzocht kunnen worden. Hieruit zijn drie categorieën variabelen samengesteld die zijn onderzocht.

Eigenschappen van het risico

De eerste categorie variabelen zijn de eigenschappen van het risico. Risico wordt vaak gedefinieerd als kans x effect. Voor de sociale wetenschappen voldoet dit echter niet. De eigenschappen van het risico zijn niet objectief kenbaar (Breakwell, 2015). De keeper ziet de voorzet als bedreiging maar diezelfde voorzet is een kans voor de spitsen. Ook kans is niet objectief vast te stellen. Kans wordt klassiek gedefinieerd als de proportie keren is dat gebeurtenis X voorkomt in een reeks waarin N (de totale hoeveelheid gebeurtenissen) oneindig nadert. In de sociale werkelijkheid nadert N meestal niet oneindig. Daarom is de klassieke, frequentistische, definitie van kans niet toe te passen op sociale risico's. Een alternatieve opvatting van kans komt van de Bayesiaanse school. De Bayesiaanse school definieert kans als de mate waarin iemand gelooft dat een gebeurtenis gaat voorkomen (Andersson, 2011; Liu & Hsieh, 1995; Stewart, 2019). Het is de kwantificering van persoonlijke overtuiging (De Finetti, 1974). Dit kan ook de kansperceptie genoemd worden.

Daarom, zijn het niet de objectieve eigenschappen van het risico die van belang zijn om de subjectieve risicoperceptie te verklaren. Het subjectieve beeld dat iemand heeft van het risico is van

belang. Risicoperceptiewetenschappers passen een theorie uit de dynamische systemenleer toe op risicoperceptie (Morgan et al., 2002). De sociale werkelijkheid is wat wiskundigen een non-lineair dynamisch systeem noemen (Stewart, 2019). Ontelbare variabelen interacteren met elkaar in ontelbare verbanden met elkaar. Om met alle limitaties (Alemanno & Spina, 2014, p. 434; Kahneman, 2011; Simon, 1956) van onze centrale processors, onze hersenen, te kunnen omgaan met deze complexiteit vormen mensen versimpelde mentale modellen van de werkelijkheid (Forrester, 1992). Dit wordt het mentale model genoemd. Het is dit mentale model dat iemand vormt van een risico dat de risicoperceptie (deels) kan verklaren. In het geval van risicoperceptie zijn de associaties die iemand heeft met het risico (subjectief effect) en de kwantificering van de persoonlijke overtuiging (subjectieve kans) van belang. Deze twee variabelen vormen samen de categorie eigenschappen van het risico.

Eigenschappen van de persoon

Naast het mentale model zijn de eigenschappen van de persoon mogelijke verklarende variabelen van de risicoperceptie. Het gaat in deze categorie om demografische kenmerken en om persoonlijke ervaring met het risico (Botterill & Mazur, 2004). Van de vele demografische kenmerken die met betrekking tot risicoperceptie onderzocht worden zijn er drie kenmerken waarvoor de sterkste empirische ondersteuning bestaat. Dit zijn geslacht, opleidingsniveau en leeftijd (Boholm, 1998; Sund et al., 2017). Vooral de invloed van geslacht op risicoperceptie, wordt in vele studie, voor vele risico's, opnieuw gevonden (Cummings et al., 2013; Henwood et al., 2008; Rowe & Wright, 2001; Slovic, 1999).

Eigenschappen van de context

De derde groep variabelen zijn de eigenschappen van de context. Deze groep bestaat uit twee belangrijke risicoperceptie theorieën. De eerste theorie is de culturele grid/group theorie van Douglas & Wildavsky (1982). Deze van oorsprong antropologische theorie stelt dat het wereldbeeld van een individu invloed kan hebben op de risicoperceptie van deze individu. Er worden vier groepen onderscheiden: egalitaristen, hiërarchisten, individualisten, fatalisten, die risico's verschillend zouden waarnemen. De tweede theorie is het Social Amplification of Risk Framework of SARF van Kasperson et al. (1988). Deze theorie stelt dat de manier waarop er over een risico gecommuniceerd wordt de risicoperceptie kan beïnvloeden.

Methodologie

Een aangepaste versie van de mental models approach van Morgan et al. (2002) is gehanteerd in dit onderzoek om de risicoperceptie van burgers te onderzoeken. Omdat de wetenschappelijke literatuur over risicoperceptie vooral gaat over fysieke veiligheid en milieu risico's is het de vraag in hoeverre deze inzichten toepasbaar zijn op het sociale risico verward gedrag. Om de vertaalslag te maken van fysieke risico's en milieu naar het sociale domein zijn interviews met deskundigen gehouden. In deze interviews is onderzocht welke factoren uit het theoretisch kader op welke manier een invloed kunnen hebben op de risicoperceptie van burgers. Op basis van de interviews en het theoretisch kader tezamen is een enquête opgesteld die is voorgelegd aan burgers uit de onderzochte gemeenten. Deze enquête is vervolgens uni, bi- en multivariaat geanalyseerd met behulp van descriptieve statistiek, T-toetsen en ANOVAS, en regressieanalyses.

Resultaten

In de data worden verschillende significante verbanden gevonden. De variabelen van het mentale model: associatie en Bayesiaanse kans hebben beide een significante en substantiële invloed op de risicoperceptie. Hoe extremer de vorm van gedrag die iemand associeert met verward gedrag, en hoe hoger de kansperceptie, hoe hoger de risicoperceptie. De meeste andere significante variabelen beïnvloeden de risicoperceptie indirect via het mentaal model. Voor het SARF zijn vooral de frequentie van communicatie en de mate waarin verward gedrag voorkomt volgens die communicatie van belang.

Hoe vaker iemand hoort over verward gedrag, en hoe vaker verward gedrag voorkomt volgens iemands informatiebron, hoe hoger de kansperceptie. De invloed van bekendheid is afhankelijk van het soort gedrag waarmee iemand persoonlijke ervaring heeft. Personen die persoonlijke ervaring hebben met dementerende bejaarden hebben een lagere associatie. Hiermee wordt bedoeld dat ze minder extreme vormen van gedrag associëren met verward gedrag. Personen die persoonlijke ervaring hebben met extremere vormen van gedrag, zoals personen in psychose, hebben een hogere associatie. Verder heeft ook culturele theorie een significante invloed. Egalitaristen hebben een significant lagere kansperceptie, associatie én risicoperceptie dan de andere culturele groepen. Het valt op dat er geen significante invloed van demografische kenmerken wordt gevonden in deze studie.

Conclusie en aanbevelingen

Voor burgers' risicoperceptie van personen met verward gedrag in de gemeenten Loon op Zand en Oisterwijk kan de volgende conclusie getrokken worden. Het mentale model; het subjectieve beeld dat een respondent heeft van de eigenschappen van het risico, is de belangrijkste verklarende factor voor risicoperceptie. Ook laat dit onderzoek zien dat ieder risico uniek is en dat inzichten uit de risicoperceptieliteratuur niet zomaar geëxtrapoleerd kunnen worden naar andere risico's. Demografische kenmerken hebben in dit onderzoek namelijk, ondanks de grote empirische ondersteuning in de wetenschappelijke literatuur, geen significante invloed. Dit betekent dat in elke tijd, op elke plaats, voor elke groep, én voor elk risico andere mechanismes gelden. Het is daarom belangrijk voor beleidsmakers en wetenschappers om kritisch te zijn wanneer inzichten voor een bepaald risico, in een bepaalde context, overgedragen worden op andere risico's en/of andere context. Écht rationeel beleid kan alleen maar gebaseerd zijn op gedegen onderzoek voor de specifieke situatie waarin het beleid toegepast gaat worden

Op basis van dit onderzoek worden drie aanbevelingen gedaan. Ten eerste moet de gemeente terughoudend zijn in het communiceren over het risico. Communicatie over het risico heeft namelijk een neveneffect, blijkt uit de data. Hoe meer communicatie, hoe meer mensen denken dat het risico voorkomt. Ten tweede is de risicoperceptie te hoog vergeleken met het objectieve risico. Dit kan onwenselijke gevolgen hebben. Daarom is het wel verstandig om te proberen de risicoperceptie te dempen door te communiceren over hoe vaak verward gedrag voorkomt en wat het inhoudt. De associaties die burgers hebben, komen niet overeen met wat verward gedrag volgens deskundigen inhoudt (Rijksoverheid, z.d.). Een mogelijke tool om hierbij in te zetten zijn mental health first aid trainingen (MHFA, z.d.). Met aanbeveling 1 in het achterhoofd moet risicocommunicatie zo efficiënt mogelijk worden ingezet, om de neveneffecten ervan te beperken. Daarom is de derde aanbeveling: focus risicocommunicatie op personen die in aanraking komen met de hevigere vormen van verward gedrag. Door deze persoonlijke ervaring hebben deze personen vaak een hogere risicoperceptie. Het is daarom verstandig om risicocommunicatie en tools ter demping van de associatie en kansperceptie zoals MHFA trainingen te focussen op mensen die in aanraking komen met de extremere casussen.

1. Introductie

1.1 Aanleiding

Tijdens de jaarlijkse dodenherkenning op 4 mei 2018 was op de dam in Amsterdam, vlak voor de rituele twee minuten stilte, luid geschreeuw te horen (Algemeen Dagblad, 2018). De schreeuwende man werd voor zijn verwarde gedrag opgepakt en overgedragen aan een hulpinstelling. Verward gedrag kan gevaar opleveren voor het individu zelf, maar ook voor anderen. Zo is in een YouTube video van een ander damschreeuw incident in 2010 te zien hoe er grote paniek uitbreekt in het publiek (VandaagVoorheen, 2013). Door de paniek ontstond er een stormloop van mensen, waarin tientallen aanwezigen (ernstig) gewond raakten. In 2018, bleef men daarentegen rustig en werd de schreeuwer afgevoerd, zonder dat er gewonden vielen. Dit voorbeeld illustreert dat niet alleen het objectieve risico van belang is, maar dat ook de subjectieve risicoperceptie kan leiden tot maatschappelijke onrust en tot gevaarlijke situaties. Hetzelfde verwarde gedrag werd anders geïnterpreteerd en had daardoor andere gevolgen. Eveneens kan risicoperceptie het welzijn van burgers aantasten wanneer zij zich onveilig voelen (Pleysier & Vanderveen, 2012). Risicoperceptie is dus een abstract concept met tastbare gevolgen. “If men if man define situations as real they are real in their consequences” luidt het welbekende Thomas-theorema (Thomas, 1928).

Schreeuwen op de dam is niet de enige vorm van verward gedrag. Verward gedrag is een breed begrip en kan gaan om een schreeuwer op straat, maar ook om een dementerende bejaarde die met blote voeten op straat loopt (Rijksoverheid, z.d.). Slechts een klein deel van de personen met verward gedrag heeft psychologische problemen. Vaak is er sprake van een combinatie van sociale problemen zoals eenzaamheid, werkeloosheid, schulden, sociale isolatie etc. (Schakelteam, 2018, p. 5). Het is een maatschappelijk thema waar veel aandacht voor is. Zo is er in 2018 een schakelteam ingesteld om, door lokale en regionale samenwerking, zorg en ondersteuning voor personen met verward gedrag te bevorderen (Rijksoverheid, z.d.). Het Schakelteam definieert personen met verward gedrag als mensen die de grip op hun leven (dreigen te) verliezen, en daardoor het risico veroorzaken zichzelf of anderen schade te berokkenen (Schakelteam, 2018, p. 5). In deze thesis wordt een bredere definitie gehanteerd. Schade aan zichzelf of aan anderen is lastig te definiëren. Het is daardoor niet duidelijk of gevallen als een schreeuwer op straat, of een dementerende oudere die op blote voeten de deur uitgaat, onder de definitie van het schakelteam vallen. Een bredere definitie luidt: “mensen die de grip op hun leven (dreigen te) verliezen, waarbij al dan niet het risico bestaat dat zij zichzelf of anderen schade berokkenen” (RIVM, Trimbos-instituut, GGD regio Utrecht, GGD West-Brabant, & Praktijkindex, 2019, p. 23). In deze thesis wordt de bredere definitie van het RIVM et al. (2019) gehanteerd omdat het hier gaat om de subjectieve risicoperceptie en daarvoor hoeft er geen reële kans op schade te zijn.

Het aantal geregistreerde meldingen van overlast door personen met verward gedrag stijgt al jaren. Bij de politie worden deze meldingen E33 meldingen genoemd. In 2012 waren er 44.569 E33 meldingen in Nederland (politie, 2020). Sinds 2012 zijn er jaarlijks zeven- tot negenduizend geregistreerde E33 meldingen bijgekomen, leidend tot 99.623 meldingen in 2019 (Politie, 2020). Dat het aantal geregistreerde meldingen is toegenomen betekent niet perse dat verward gedrag ook vaker voorkomt. Wanneer er meer aandacht wordt besteed aan een bepaald veiligheidsthema kan de meldingsbereidheid van burgers toenemen, en worden gevallen beter geregistreerd (persoonlijke communicatie, 27 mei 2020; persoonlijke communicatie 8 juni 2020; Pleysier & Vanderveen, 2012). Hierdoor kan het aantal meldingen groeien terwijl het aantal daadwerkelijke incidenten gelijk blijft. Het is daarom belangrijk om dergelijke cijfers kritisch te blijven bekijken. Toch zijn er ontwikkelingen in het sociaal domein te herkennen die een bijdrage geleverd zouden kunnen hebben, aan een eventuele toename in verward gedrag. In een onderzoek naar de stijging van het aantal E33 meldingen) worden verschillende verklaringen onderzocht. Er worden positieve correlaties gevonden voor verstedelijking, individualisering (eenzaamheid) en armoede (Zoeteman & Paenen, 2019). Andere mogelijke oorzaken die worden genoemd zijn extramuralisering en bezuiniging in de GGZ. Extramuralisering van de Geestelijk Gezondheidszorg (GGZ) wordt vaker als mogelijke oorzaak genoemd (VNG, 2019). Extramuralisering houdt in dit geval in, dat personen die geestelijke gezondheidszorg behoeven, zoveel mogelijk in de eigen omgeving behandeld worden (Kroon et al.,

2019). Dit, in plaats van behandeling in al dan niet gesloten zorginstellingen op afstand van de maatschappij. Doordat personen met verward gedrag in de eigen omgeving behandeld worden, kunnen buurtgenoten meer overlast ervaren (VNG, 2019). Daarbij is het aannemelijk dat er na het schrijven van deze thesis in het voorjaar van 2020, nog meer incidenten met personen met verward gedrag zullen zijn. In de, door het coronavirus, geïsoleerde samenleving kan verward gedrag toenemen (Van Galen, 2020). Hulpverleners zijn door de nationale quarantaine minder in de wijk, hierdoor is er minder controle, en kunnen personen met verward gedrag niet geholpen worden (Van Galen, 2020).

Het is dus niet evident dat een toename in het aantal E33 meldingen ook betekent dat er een evenredige toename in verward gedrag is. Waarschijnlijk is er zowel een betere registratie, hogere meldingsbereidheid als daadwerkelijke toename in verward gedrag (persoonlijke communicatie, 27 mei 2020; persoonlijke communicatie, 8 juni 2020). Wel kan het toegenomen aantal meldingen een indicator zijn, voor de veiligheidsgevoelens van burgers gerelateerd aan verward gedrag. In deze thesis staat burgers' risicoperceptie van personen met verward gedrag centraal. Er wordt onderzocht welke factoren de risicoperceptie kunnen beïnvloeden teneinde beter met de zorgen van burgers te kunnen omgaan en eventuele discrepanties tussen de risicoperceptie en het objectieve risico te verminderen. Onder risicoperceptie wordt de subjectieve beoordeling van een risico verstaan (Sjöberg, Moen, Rundmo, 2004). In het theoretisch kader wordt dit concept verder uitgebreid.

1.2 Probleemstelling

Het doel van dit onderzoek is bijdragen aan de theorievorming over risicoperceptie en verward gedrag, en om concrete handvatten te bieden voor beleidsmakers om met burgers' risicoperceptie van personen met verward gedrag om te gaan. De risicoperceptie wordt verklaard door vast te stellen welke factoren erop van invloed zijn.

Dit wordt gedaan door de risicoperceptie van burgers in de gemeenten Loon op Zand en Oisterwijk te onderzoeken en onderling te vergelijken. De gemeenten liggen beiden in midden Brabant en zijn van vergelijkbare grootte (23.407 en 26.241 inwoners (CBS, 2020)). Daarnaast werken de gemeenten nauw samen in de gemeenschappelijke regeling Hart van Brabant (HartvanBrabant, Z.D.).

De probleemstelling van dit onderzoek is als volgt:

Doelstelling: Verklaren welke factoren burgers' risicoperceptie over personen met verward gedrag beïnvloeden in de gemeenten Loon op Zand en Oisterwijk.

Centrale vraag:

Welke factoren beïnvloeden burgers hun risicoperceptie van personen met verward gedrag?

Deze centrale vraag wordt ondersteun door vijf deelvragen die beantwoord moeten worden teneinde de hoofdvraag te kunnen beantwoorden.

Deelvragen:

- Welke factoren zijn volgens de wetenschappelijke literatuur van invloed op risicoperceptie?
- Welke algemene factoren die risicoperceptie beïnvloeden zijn toe te passen op burgers hun risicoperceptie van personen met verward gedrag?
- Hoe kunnen de risicoperceptie, de verklarende factoren en de relatie ertussen zo valide en betrouwbaar mogelijk gemeten en bepaald worden?
- Hoe kunnen verschillen in risicoperceptie verklaard worden door de onderzochte factoren?
- Hoe kunnen de gemeenten Loon op Zand en Oisterwijk de risicoperceptie van hun burgers beïnvloeden?

De eerste deelvraag is een theoretische deelvraag die beantwoord zal worden aan de hand van literatuuronderzoek. Er wordt hier gekeken naar factoren die van invloed zijn op risicoperceptie in het algemeen en niet specifiek voor personen met verward gedrag. De reden hiervoor is dat er geen studies zijn gedaan voor dit risico. Er wordt daarom eerst gekeken naar de algemene literatuur over risicoperceptie. Hierna zal moeten worden bepaald welke algemene factoren van invloed kunnen zijn op burgers hun risicoperceptie van personen met verward gedrag. Hieruit volgt de tweede deelvraag.

Deze deelvraag zal worden beantwoord door de algemene factoren, die zijn gevonden in de literatuurstudie, te beoordelen in interviews met deskundigen om tot de relevante factoren voor het risico personen met verward gedrag te komen. De derde deelvraag is een methodologische deelvraag. Er moet bepaald worden hoe de risicoperceptie van burgers zo valide en betrouwbaar mogelijk gemeten kan worden.

De vierde deelvraag is empirisch en toetst welke factoren die in de tweede deelvraag onderscheiden zijn, ook in de werkelijkheid een invloed uitoefenen op de risicoperceptie van burgers in de onderzochte gemeenten. Deze deelvraag wordt beantwoord door op basis van de wetenschappelijke literatuur en de interviews met deskundigen een publieksenquête op te stellen, en de data die daaruit volgt te analyseren.

De vijfde deelvraag is een empirische vraag. Er wordt onderzocht hoe de gemeenten omgaan met personen met verward gedrag en welk effect dit heeft op de risicoperceptie van inwoners. Op basis van de antwoorden op deze vragen volgen concrete aanbevelingen voor de manier waarop de gemeenten Loon op Zand en Oisterwijk omgaan met hun inwoners' risicoperceptie van personen met verward gedrag.

Dit onderzoek is een verklarende studie waarin een survey wordt gebruikt die wordt ondersteund door interviews. Er worden twee gemeenten onderzocht en met elkaar vergeleken om te achterhalen welke factoren een rol spelen bij het verklaren van de afhankelijke variabele. Eerst zal, door middel van interviews met experts, onderzocht worden welke algemene factoren uit de literatuur, op welke manier een rol kunnen spelen voor dit specifieke risico. Daarna worden de resultaten van deze interviews kwantitatief getoetst met data die wordt verzameld door middel van enquêtes.

1.3 Relevantie

De relevantie is te beoordelen vanuit maatschappelijk en wetenschappelijk perspectief. Wat voegt dit onderzoek toe aan het openbaar bestuur? En wat voegt dit onderzoek toe aan de wetenschappelijke literatuur?

1.3.1 Maatschappelijke relevantie

Hiervoor is met de damschreeuwvoorbeelden geïllustreerd, dat omgaan met risico's meer behelst dan enkel aandacht voor de objectieve aspecten ervan. De subjectieve risicoperceptie kan leiden tot onveilige situaties, maar kan los daarvan ook een negatieve invloed op het welzijn van burgers hebben (Pleysier & Vanderveen, 2012). Wanneer enkel wordt gekeken naar objectieve cijfers voor een bepaald risico worden de zorgen van burgers niet geadresseerd (Fischhoff, 1994). Goed publiek risicomanagement kan daarom niet zonder input van burgers plaatsvinden. Kennis over de risicoperceptie van burgers is van belang om beleid het gewenste effect te laten hebben (Sund, Svensson & Andersson, 2017). Een groter inzicht in de factoren die de risicoperceptie verklaren, kan handvatten bieden aan beleidsmakers om de risicoperceptie van burgers te sturen. Ook kan het helpen de eigen vooroordelen te herkennen (Lichtenstein, Slovic, Fischhoff, Layman & Combs, 1978). Het erkennen en herkennen van de soms irrationele basis voor risicoperceptie, kan voorkomen dat irrationaliteit leidt tot beleid (Lichtenstein et al., 1978). Een lagere risicoperceptie betekent dat burgers zich veiliger voelen, en voorkomt maatschappelijke onrust. Onderzoek naar de factoren die risicoperceptie verklaren kan in kaart brengen welke burgers, zich waarover, terecht of onterecht, zorgen maken, en de risicocommunicatie daarover optimaliseren (Cummings, Berube & Lavelle, 2013).

Niet alleen het subject van risicoperceptie (de percipiërende burger) maar ook het object ervan (de persoon met verward gedrag) komt een lagere risicoperceptie ten goede. Het idee achter de extramuralisering van de GGZ, was dat personen beter in hun eigen sociale omgeving behandeld kunnen worden, dan in afzondering van de maatschappij (Kroon et al., 2019). Dit geldt niet enkel voor mensen met psychologische problemen, maar is ook van toepassing op andere vormen van verward gedrag. Een belangrijk aspect van de zorg voor personen met verward gedrag is namelijk de sociale omgeving (Aanjaagteam Verwarde Personen, 2016; Schakelteam, 2018). In de oude GGZ werden mensen fysiek geïsoleerd, maar door een hoge publieke risicoperceptie kunnen mensen met verward gedrag sociaal geïsoleerd raken. Daardoor kan hun verwarde gedrag toenemen (Swaab, 2010). Het frame dat in de media wordt neergezet van personen met verward gedrag kan bijdragen aan de sociale isolatie (Gore, Siemer, Shanahan, Schuefele & Decker, 2005). Media en risicoperceptie hebben namelijk een wederzijdse invloed op elkaar (Derriks, 2011). Hoe meer media-aandacht er voor een bepaald risico is, hoe groter de publieke risicoperceptie van dat specifieke risico zal zijn (Mazur & Lee, 1993; Wahlberg & Sjöberg, 2000). In de media is een bepaald frame van personen met verward gedrag dominant. Dit kan een indicator zijn voor de publieke risicoperceptie. Personen met verward gedrag, worden vooral als gevaarlijk geschetst doordat er veel aandacht geschonken wordt aan de extreme gevallen (persoonlijke communicatie, 2 juni 2020; Van Galen, 2020). Een artikel in het NRC over personen met verward gedrag, begint met een anekdote over een man die, Allahu Akbar roepend, mensen probeerde neer te steken (NRC, 2020). 1Limburg (2020) stelt dat situaties met een 'verward persoon' meestal gaan om mensen met een psychose die agressief of ontwrichtend gedrag vertonen. In een artikel van de NOS (2019) over de toename in E33 meldingen bij de politie wordt "toen iemand zijn huis opblies door de gaskraan open te draaien" als voorbeeld genoemd. Dit is een onterecht beeld aangezien de meeste personen met verward gedrag geen risico vormen voor anderen (Politie, 2019; RIVM et al., 2019). Een bejaard persoon die op blote voeten over straat loopt, heeft minder nieuwsaarde dan een opengedraaide gaskraan, maar hierdoor ontstaat wel een stereotype. Dit stereotype beeld, van een persoon met verward gedrag, als gevaar voor anderen op straat klopt vaak niet (RIVM et al., 2019, p. 14). Personen met verward gedrag zitten vooral thuis en zijn vooral een gevaar voor zichzelf (RIVM et al., 2019). Slechts een relatief klein deel van deze personen pleegt misdrijven (Schakelteam, 2018, p. 5). Het is ook niet terecht om de term verward op elk misdrijf toe te passen (Van Galen, 2020).

Hoge risicoperceptie vergroot de objectieve risico's van personen met verward gedrag. Stigmatisering leidt namelijk tot sociale isolatie en een negatief zelfbeeld (Kroon et al., 2019; Schakelteam, 2018; Swaab, 2010). Hierdoor kunnen de problemen van personen met verward gedrag toenemen waardoor een vicieuze cirkel ontstaat. In een inclusieve sociale omgeving voelen mensen zich minder eenzaam en vinden ze de ondersteuning en de zorg die zij nodig hebben (Schakelteam, 2018, p. 8). Daarnaast kunnen signalen uit een inclusieve omgeving dienen als vroege waarschuwing als de situatie dreigt te escaleren (Schakelteam, 2018, p. 13). Dan kan door preventief op te treden, escalatie worden voorkomen. Om deze redenen is de inclusiviteit van de sociale omgeving gewenst en dient stigmatisering met de bijbehorende sociale isolatie te worden tegengegaan. Door de risicoperceptie van burgers te dempen waar deze te hoog is, kunnen de stigma's die leiden tot sociale isolatie worden verminderd. Het is hiervoor niet genoeg om eenzijdig vanuit experts te communiceren naar burgers over de risico's (Boase, White, Gaze & Redshaw, 2017; Fischhoff, 1994). Effectieve risicocommunicatie dient rekening te houden met de specifieke zorgen en kennis van de burgers (Boase et al., 2017). Kennis over de risicoperceptie van burgers, kan daarom leiden tot betere risicocommunicatie en daardoor tot meer welzijn, voor zowel de percipiërende burger, als, via een betere en meer inclusieve sociale omgeving, voor de gepercipieerde persoon met verward gedrag.

1.3.2 Wetenschappelijke relevantie

De wetenschappelijke relevantie van deze studie heeft twee aspecten. Allereerst wordt onderzocht hoe de risicoperceptie tussen individuen varieert. Daarnaast wordt er kennis verkregen over de perceptie voor een specifiek risico waar nog niet veel over bekend is.

Een belangrijke onderzoeksrichting in de risicoperceptieliteratuur is het psychometrisch paradigma (Siegrist, Keller, Kiers, 2005; Sjöberg et al., 2004; Slovic, 2002). Het psychometrisch paradigma heeft een zwak punt. Het psychometrisch paradigma is in staat om de verschillen in gemiddelde risicoperceptie voor verschillende risico's te verklaren (Hakes & Viscusi, 2004; Siegrist et al., 2005; Sjöberg et al., 2004). Maar wanneer de inzichten uit het paradigma worden toegepast op een specifiek risico is de verklaringskracht significant lager. Het paradigma is niet goed in staat om verschillen in risicoperceptie van individuen voor één risico te verklaren, enkel die van groepen voor verschillende risico's (Siegrist et al., 2005; Sjöberg et al., 2004). Het verklaart de variantie tussen risico's, niet binnen een risico.

In deze studie wordt niet naar verschillende risico's gekeken, maar wordt de variantie tussen respondenten voor één specifiek risico onderzocht. Er wordt ruwe data per respondent gebruikt in plaats van gemiddelden per risico. Hierdoor is er een grotere steekproef waardoor er meer kwantitatief getoetst kan worden (Hakes & Viscusi, 2004). Er wordt kennis ontleend uit verschillende theoretische perspectieven om de variantie tussen respondenten voor risicoperceptie over verward gedrag te verklaren. Daarom kan het een bijdrage leveren aan het verklaren van verschillen in risicoperceptie tussen individuen en het zwakke punt van het psychometrisch paradigma aanvullen.

Daarnaast geldt dat de meeste onderzochte risico's in het fysieke domein vallen (Botterill & Mazur, 2004; Fischhoff, Slovic, Lichtenstein, Read & Combs, 1978; Slovic, 2002; Starr, 1969). Het gaat dan vooral om risico's van technologische ongevallen en chemische stoffen. Daarnaast is er veel onderzoek naar gedaan naar risicoperceptie van milieurisico's (Davidson & Freudenburg, 1996; Douglas & Wildavsky, 1982; Mazur & Lee, 1993; Sundblad, Biel & Gärling, 2007). Er is veel minder onderzoek gedaan naar risico's in het sociale domein. Mogelijk omdat het in het sociale domein moeilijker is om fenomenen te voorspellen op basis van modellen (Popper, 2002; Stewart, 2019). In een chemische fabriek bijvoorbeeld, kan met faalfrequenties- en chemische blootstellingsmodellen worden ingeschat, hoe groot de kans op, en de gevolgen van, een ongeval zullen zijn. In het sociale domein is dit complexer. De sociale werkelijkheid laat zich minder goed voorspellen met modellen. Sociale theorieën zijn van probabilistische en meer conditionele aard. Voor een complex concept als menselijk gedrag zijn vele conflicterende theorieën die elk een overlappend deel van de variantie verklaren. De sociale werkelijkheid is slechts beperkt te omvatten, beperkt kenbaar. Het is daarom niet goed mogelijk om te spreken van objectief risico voor sociale risico's. Dit wordt verder uitgewerkt in het theoretisch kader. Het beperkte onderzoek dat is gedaan naar sociale risico's omvat geen onderzoek naar risicoperceptie voor het risico personen met verward gedrag of iets dergelijks. Voor enkele, tot de verbeelding sprekende risico's zoals criminaliteit en terrorisme, is wel enig onderzoek verricht. Deze studie zal een aanzet geven door burgers' risicoperceptie van personen met verward gedrag te onderzoeken in twee gemeenten. De resultaten van deze studie kunnen gebruikt worden om hypothesen af te leiden die vervolgens in andere studies getoetst kunnen worden. Dit kan ertoe leiden dat er ook voor het specifieke risico van verward gedrag kennis over risicopercepties gevormd wordt.

Doordat er in deze studie een link wordt gelegd van algemene factoren naar een specifiek risico, kan ook worden afgeleid in hoeverre factoren overdraagbaar zijn tussen verschillende risico's. In de literatuur over risicoperceptie wordt de verwachting genoemd dat factoren die van invloed zijn op risicoperceptie enigszins constant zijn voor verschillende risico's (Slovic, Fischhoff & Lichtenstein, 1982, p. 88-89). Dit geldt echter voor risico's in het fysieke veiligheidsdomein. Het is maar de vraag in hoeverre deze kennis overdraagbaar is naar het sociale domein. Een kernramp en een chemisch ongeval liggen dicht bij elkaar, dan een fabrieksongeval en een incident met een persoon met verward gedrag. Het is derhalve interessant om te onderzoeken in hoeverre de algemene kennis over risicoperceptie, die uit onderzoeken in het fysieke domein is ontstaan, over te dragen is naar risico's in het sociale domein.

1.4 Leeswijzer

Ten eerste wordt in het theoretisch kader een overzicht geboden van de relevante literatuur over risicoperceptie. Er worden drie categorieën variabelen onderscheiden, die de risicoperceptie kunnen beïnvloeden. Dit zijn de eigenschappen van het risico, van de persoon en van de context. Daarna zal het onderzoeksdesign worden uitgelegd en verklaard in het methodologisch kader. De algemene factoren uit het theoretisch kader, die van invloed kunnen zijn op risicoperceptie, worden door middel van deskundigeninterviews, gefilterd tot relevante variabelen voor verward gedrag. Deze inzichten zijn iteratief verwerkt in het theoretisch kader. Het resultatenhoofdstuk gaat dus enkel om de kwantitatieve data uit de enquêtes die onder burgers zijn verspreid. Hier is voor gekozen om de structuur en het resultatenhoofdstuk overzichtelijk te houden. Ook kunnen er door de interviews in het theoretisch kader te verwerken meer gerichte hypothesen opgesteld worden. Na het resultaten hoofdstuk volgt de conclusie, en tot slot worden er aanbevelingen geformuleerd op basis van de interviews en de data-analyse.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt een overzicht geboden van de wetenschappelijke literatuur over risicoperceptie. Er wordt onderzocht welke factoren de risicoperceptie van burgers kunnen beïnvloeden. Hierdoor zal de eerste deelvraag van de probleemstelling worden beantwoord. Eerst wordt er gekeken naar risicoperceptie in het algemeen. Er wordt een kort historisch overzicht geboden van theorieën over risicoperceptie. Dan worden relevante theorieën opgedeeld in drie categorieën. De eigenschappen van het risico die de risicoperceptie kunnen beïnvloeden vormen de eerste categorie. Vervolgens worden eigenschappen van de percipiërende persoon bekeken. Daarna worden de eigenschappen van de context waarin de percipiërende persoon zich bevindt besproken. In de literatuur wordt door verschillende auteurs getwist welke van deze groepen factoren doorslaggevend is, in het verklaren van risicoperceptie. Maar zoals vaker het geval is in de sociale wetenschappen, worden de beste resultaten waarschijnlijk behaald door de bereidheid om verschillende perspectieven aan te nemen om een fenomeen te bekijken. Daarom worden er in deze thesis elementen uit verschillende theorieën gecombineerd om een zo integraal mogelijk beeld te krijgen van de risicoperceptie over personen met verward gedrag. De inzichten uit de wetenschappelijke literatuur zijn in dit hoofdstuk aangevuld met inzichten uit zes expertinterviews. Deze expertinterviews helpen om een vertaalslag te maken van algemene kennis over risicoperceptie naar de risicoperceptie over personen met verward gedrag. Dit maakt het mogelijk om betere, gerichte hypothesen te formuleren en geeft antwoord op de tweede deelvraag.

2.1 Risicoperceptie: een introductie

De manier waarop wij de wereld om ons heen waarnemen is niet altijd objectief. Er is een lange intellectuele traditie, beginnend bij de presocraat Parmenides en de grot van Plato tot aan recentere denkers zoals Descartes, waarin getwijfeld wordt aan de betrouwbaarheid van onze waarneming (Barnes, 1979, Gottlieb, 2016; 2017). In de moderne wetenschap wordt het scepticisme van deze klassieke denkers empirisch bevestigd. De homo economicus is gesneuveld en er heeft een *gestalt switch* (Kuhn, 2013) plaatsgevonden in de sociale wetenschap. De manier waarop wij de wereld om ons heen waarnemen en interpreteren is vol van vooroordelen, fouten en beperkingen (Alemanno & Spina, 2014, p. 434; Kahneman, 2011; Simon, 1956). Ook de manier waarop wij risico's waarnemen ontsnapt niet aan de limitaties van de menselijke psyche. Wetenschappelijk onderzoek naar risicoperceptie toont aan dat mensen vaak geen rationeel beeld hebben van risico's (Boholm, 1996; Olstedal, Moen, Klempe & Rundmo, 2004; Sjöberg, 2003). Deze thesis gaat over risicoperceptie. Risicoperceptie is de subjectieve beoordeling van een risico (Sjöberg et al., 2004). Het is de mate waarin men zich zorgen maakt om een bepaald risico. Onderzoek naar risicoperceptie is op te delen in twee categorieën (Sund et al., 2017). Enerzijds is er onderzoek naar de cognitieve (voor)oordelen waardoor risicoperceptie afwijkt van objectievere maten voor risico. Deze tak van onderzoek toont aan dat burgers hun risicoperceptie anders tot stand komt dan die van experts en dat deze ook meer afwijkt van de werkelijkheid (Rowe & Wright, 2001). Anderzijds wordt er onderzocht welke factoren invloed hebben op risicoperceptie. Deze thesis valt in de tweede categorie.

Risicoperceptie is een complex begrip dat uit verschillende onderdelen bestaat. Er zijn drie categorieën van factoren te onderscheiden die de risicoperceptie beïnvloeden (Botterill & Mazur, 2004; Weber, 2001; Whyte, 1982). Ten eerste zijn er de eigenschappen van het risico. De tweede categorie zijn de eigenschappen van de persoon die het risico waarneemt. Dit heeft twee aspecten. Het gaat het om demografische kenmerken, zoals geslacht en opleidingsniveau, maar ook om de cognitieve eigenschappen van die persoon. Dit zijn de factoren waarop het psychometrisch paradigma focust. De derde categorie is de sociaal-culturele context. Variabelen op het groepsniveau en culturele niveau oefenen ook invloed uit op de risicoperceptie (Weber, 2001).

Risicoperceptie is sinds de jaren '60 een belangrijk concept voor beleidsmakers (Sjöberg, 2003). Nieuwe technologieën in die periode, brachten allerlei baten met zich mee, maar vormden tegelijkertijd nieuwe risico's. Een belangrijke ontwikkeling, waar veel onderzoek naar risicoperceptie uit is voortgekomen, is kernenergie. Door de negatieve publieke reacties hierop kwam er steeds meer

aandacht voor risicoperceptie als determinant voor deze tegenstand (Sjöberg, 2003). Al snel kwamen onderzoekers en beleidsmaker erachter dat de risicoperceptie van burgers niet altijd rationeel is (Boholm, 1996; Olstedal, Moen et al., 2004; Sjöberg, 2003). De meest rationele manier om risico's te beoordelen is de axiomatisch benadering (Weber, 2001). Axiomatische risicoperceptie wordt bepaald door objectieve cijfers die de kans op en de effecten van een bepaald risico uitdrukken (Weber, 2001). Als risicoperceptie axiomatisch tot stand komt zou het informeren van burgers met de juiste cijfers effectieve risicocommunicatie zijn. Om de risicoperceptie van burgers te beïnvloeden bleek het delen van objectieve cijfers echter niet genoeg (Fischhoff, 1995). Ook is het voor veel risico's de vraag in hoeverre de objectieve eigenschappen van het risico kenbaar zijn. Ook objectieve modellen, zoals scheikundige LNT-modellen, zijn namelijk niet altijd valide (Helsloot, Pieterman & Hanekamp, 2010). Een andere strategie om de risicoperceptie van burgers te beïnvloeden kan het vergelijken van risico's zijn. Als een nieuw risico minder risicovol is dan een bekend en geaccepteerd risico, kan dat mogelijk de risicoperceptie dempen. Door kernenergie te vergelijken met roken probeerden onderzoekers de acceptatie van kernenergie te vergroten (Sowby, 1965). Ook dit bleek echter geen effectief beleid te zijn (Sowby, 1965). Het vergelijken van de objectieve cijfers van risico's negeert alle andere aspecten die invloed hebben op de risicoperceptie (Fischhoff, 1994). Dit kan de burgers vervreemden van het openbaar bestuur omdat er niet wordt ingegaan op de specifieke zorgen van de burgers (Boase et al., 2017; Fischhoff, 1994). Een keerpunt was het werk van Starr (1969). Starr gaf namelijk de aanzet om voorbij het axiomatisch paradigma te stappen en te onderzoeken welke factoren, anders dan objectieve eigenschappen, de risicoperceptie beïnvloeden. Starr (1969) onderzocht onder meer de invloed van vrijwilligheid op risico acceptatie. Hij vond dat men een ongeveer 1000x groter risico accepteert voor een vrijwillig risico zoals skiën ten opzichte van een onvrijwillig risico zoals voedingsadditieven, ook wanneer de baten van de risico's gelijk zijn (Starr, 1969). Op het werk van Starr werd voortgebouwd door Fischhoff et al. (1978). Zij onderzochten risicoperceptie vanuit een psychometrische benadering. Ze probeerden te achterhalen welke cognitieve kenmerken van invloed zijn op risicoperceptie. Daarmee wilden ze verklaren waarom mensen zich om sommige risico's meer zorgen maken dan om andere (Gustafson, 1998). Vanuit de sociale wetenschap, en de antropologische hoek in het bijzonder, werd gereageerd op deze benaderingen. Volgens deze wetenschappers kan risicoperceptie niet los van de sociale context gezien worden (Boholm, 1996; Douglas & Wildavsky, 1982). De invloed van de sociale context op risicoperceptie wordt beschreven in de culturele theorie van Douglas & Wildavsky (1982). Deze theorie probeert de invloed van de culturele groep waartoe iemand behoort en het bijbehorende wereldbeeld, op risicoperceptie te beschrijven. Een andere invloedrijke theorie die de invloed van de sociale context is het social amplification of risk framework (Kasperson, Renn, Slovic, Brown, Emele, Goble, Kasperson & Ratick, 1988). Deze theorie focust op de manier waarop gecommuniceerd wordt over een risico, en hoe risicoperceptie daaruit volgt. Een meer holistische visie op risicoperceptie werd later geïntroduceerd door Fischhoff (1994). In deze tak van onderzoek wordt vanuit een *tabula rasa*, een blanco beeld, gekeken hoe de respondent zelf dit beeld van een bepaald risico invult. Onderzoekers die deze benadering toepassen benadrukken dat onderzoekers hun eigen ideeën te veel opleggen aan respondenten (Morgan, Fischhoff, Bostram & Atman, 2002). Deze onderzoekers proberen te achterhalen welke associaties iemand heeft met een bepaald risico. Hierbij wordt geprobeerd om de respondenten zo min mogelijk te sturen, om het daadwerkelijke mentale model van de respondent te achterhalen.

Deze benaderingen worden ingedeeld in de drie categorieën van factoren die eerder zijn genoemd (Botterill & Mazur, 2004; Weber, 2001; Whyte, 1982). Axiomatische perceptievorming en mentale modellen zijn theorieën die gaan om de eigenschappen van het risico. Axiomatisch zijn dit de objectieve eigenschappen, en bij mentale modellen de subjectieve eigenschappen die iemand toedicht aan het risico. Het psychometrisch paradigma, en onderzoeken naar de invloed van demografische kenmerken, vallen onder de eigenschappen van de persoon. En tot slot vallen de culturele theorie (Douglas & Wildavsky, 1982) en de sociale amplificatie theorie (Kasperson et al., 1988) onder de eigenschappen van de context.

2.2 Eigenschappen van het risico

Weber (2001) noemt de objectieve eigenschappen van het risico als een van de groepen factoren die de risicoperceptie bepalen. In deze paragraaf zal duidelijk worden gemaakt dat zeker in het sociaal domein geen sprake kan zijn van objectieve eigenschappen. De objectieve eigenschappen van een sociaal risico zijn namelijk afhankelijk van perspectief of zijn niet kenbaar. In plaats daarvan beïnvloedt het mentale beeld dat men vormt van een risico de risicoperceptie.

In this view, risk does not exist "out there", independent of our minds and cultures, waiting to be measured. Instead, human beings have invented the concept risk to help them understand and cope with the dangers and uncertainties of life. Although these dangers are real, there is no such thing as "real risk." (Slovic, 1999, p. 6)

Het begrip risico laat zich moeilijk definiëren (Botterill & Mazur, 2004, p. 1-2). Er heerst wel consensus in de literatuur dat risico iets is met kans en iets met negatieve effecten (Botterill & Mazur, 2004; Breakwell, 2015; Olstedal et al., 2004; Raynor & Cantor, 1987). Klassiek wordt risico gedefinieerd als de kans maal het schadelijk effect (Harding, 1998). In het axiomatisch paradigma wordt de risicoperceptie bepaald door deze kans en dit effect (Weber, 2001). Dit is de meest rationele en objectieve vorm van risicoperceptie. Risicoperceptie is in het axiomatisch paradigma namelijk enkel afhankelijk van het objectieve risico. Volgens veel auteurs is dat de manier waarop in het bijzonder experts risico's waarnemen (Paek & Hove, 2017; Rowe & Wright, 2001; Slovic, 1997). Dit is echter problematisch voor sommige risico's. Wanneer er nader gekeken wordt naar de klassieke definitie van risico blijkt dat kans en schadelijk effect soms niet objectief te definiëren zijn. Zeker in het sociaal domein geldt namelijk dat de gevolgen van en kansen op een gebeurtenis niet objectief kenbaar zijn. Dat zou betekenen dat niet de objectieve eigenschappen van het risico van belang zijn maar dat het subjectieve beeld dat men hiervan heeft de risicoperceptie bepaald. Effect is namelijk afhankelijk van perspectief en kans is voor eenmalige gebeurtenissen niet goed te definiëren en te bepalen.

In het axiomatisch paradigma is het mogelijke schadelijk effect van een risico een van de factoren die de risicoperceptie bepalen (Weber, 2001). Maar wat is een schadelijk effect? Dit kan gedefinieerd worden als het verlies van iets waardevols (Botterill & Mazur, 2004). Dat roept echter een nieuwe vraag op. Wie of wat bepaalt wat waardevol is? Er is geen objectieve standaard waaraan waarde afgeleid kan worden. Waarde (en schade daaraan) is daarom een kwestie van perspectief (Breakwell, 2015). Een mooie voorzet is een gevaar voor de keeper, maar een kans voor de aanvallende voetbalploeg. Een zakkende beurskoers is een gevaar voor aandeelhouders, maar is positief voor handelaars met short posities. Over sommige gevaren bestaat meer consensus. Bijna iedereen zal het erover eens zijn dat het coronavirus een gevaar is. Toch is zelfs hier perspectief van belang. Waar de een gevaren ziet voor de volksgezondheid, ziet de ander vooral gevaren voor de economie op de langere termijn (Mudde, 2020). Tegelijkertijd vermindert het coronavirus de uitstoot van broeikasgassen (Mooney, Muyskens, Dennis & Friedman, 2020). Ook stellen sommigen dat het coronavirus de zwaktes van het mondiale kapitalistische systeem blootlegt (NRC Vandaag, 2020). Beurshandelaren kunnen door de gezakte beurskoersen goedkoper aandelen kopen dan voor de coronacrisis. Vanuit deze perspectieven kan het coronavirus door sommigen als kans gezien worden. De manier waarop een risico gepercipieerd wordt is dus afhankelijk van het perspectief dat iemand aanneemt. Dit perspectief bepaalt welk schadelijk effect iemand ziet. Men kan verward gedrag vanuit verschillende hoeken bekijkt. Ziet men verward gedrag als bedreiging voor de persoon met verward gedrag? Of ziet iemand verward gedrag als bedreiging voor zichzelf? Perspectief is dus van belang voor risicoperceptie.

Naast dat het effect van een gebeurtenis niet objectief te waarden is geldt ook dat de kans op een gebeurtenis in het sociale domein niet objectief te bepalen is. Voor eenmalige gebeurtenissen is kans namelijk moeilijk te definiëren. De frequentistische definitie, waarin kans de proportie keren is dat een bepaalde gebeurtenis voorkomt in een reeks waarin N (de totale hoeveelheid gebeurtenissen) oneindig nadert, is niet toepasbaar op eenmalige gebeurtenissen (Stewart, 2019). In plaats daarvan

wordt voor dergelijke gebeurtenissen kans Bayesiaans gedefinieerd. Kans wordt door deze school gezien als de mate waarin iemand gelooft dat een gebeurtenis gaat voorkomen (Andersson, 2011; Liu & Hsieh, 1995; Stewart, 2019). Hierdoor wordt ook kans een subjectieve eigenschap.

Omdat risico een kwestie van perspectief is (Breakwell, 2015), en het niet mogelijk is kans objectief vast te stellen in het sociaal domein (Andersson, 2011; Liu & Hsieh, 1995; Stewart, 2019) zijn de eigenschappen van het risico personen met verward gedrag, niet objectief kenbaar. Het zijn dus niet de objectieve eigenschappen van een risico die de risicoperceptie beïnvloeden maar het gaat om het subjectieve beeld dat iemand van de eigenschappen van het risico heeft. Naast dat de eigenschappen van een risico niet objectief kenbaar zijn, blijkt dat de risicoperceptie van meer afhangt dan enkel de invulling die iemand geeft aan de kans op en het effect van een risico. Risicoperceptie is dus meer dan alleen kans en effect. Maar de perceptie die iemand heeft van de kans en het effect is wel een factor die de risicoperceptie beïnvloedt. Het subjectieve beeld dat iemand van de eigenschappen van een risico heeft wordt het mentale model genoemd.

2.2.1 Mentaal model

De (sociale) wereld is complex. Het is wat wiskundigen een non-lineair dynamisch systeem noemen (Stewart, 2019). Dit wil zeggen dat er ontelbare variabelen zijn met ontelbare interacties daartussen. Het menselijke brein is niet in staat om deze overvloed aan informatie te verwerken (Alemanno & Spina, 2014, p. 434; Forrester, 1992; Kahneman, 2011; Simon, 1956). Om deze complexiteit toch enigszins te begrijpen vormen mensen versimpelde mentale modellen (Forrester, 1992). De mentale modellen theorie kan worden gebruikt om risicoperceptie te verklaren (Breakwell, 2015; Doyle & Ford, 1998, p. 12, Morgan et al., 2002).

Er zijn vele verschillende definities voor mentale modellen in de wetenschappelijke literatuur (Doyle & Ford, 1998). Om complexe systemen enigszins te begrijpen selecteren mensen een beperkt aantal concepten en de relaties daartussen om het gehele systeem te representeren, stelt Forrester (1971). Vennix (1990) noemt mentale modellen impliciete modellen omdat deze niet direct waarneembaar zijn voor derden. Mentale modellen bevatten volgens hem “alle ideeën, meningen, assumpties etc. met betrekking tot een bepaald beleidsprobleem en gerelateerde kwesties” (Vennix, 1990). De definitie van Vennix komt overeen met die van Morgan et al. (2002). Zij definiëren het mentale beeld als het geheel aan losse ideeën, associaties, oordelen en prioriteiten gerelateerd aan een bepaald risico die onze interpretatie ervan bepalen (Morgan et al., 2002). Sommige wetenschappers zien mentale modellen als vaste overtuigingen; *“Mental Models are deeply ingrained assumptions, generalizations, or even pictures of images that influence how we understand the world and how we take action”* (Senge, 1990, p. 8). Anderen zien mentale modellen als dynamisch en instabiel (Forrester, 1971).

Burgers' risicoperceptie komt tot stand ten gevolge van een mentaal model (Morgan et al., 2002). Het mentale model is het beeld dat iemand heeft van de eigenschappen van het risico. Het gaat dus om zowel het effect van verward gedrag en de kans erop. Het beeld dat iemand van de kans heeft is de eerder besproken Bayesiaanse kans: de kwantificering van de persoonlijke overtuiging (De Finetti, 1974). De Bayesiaanse kans wordt in deze thesis de kansperceptie genoemd. Voor het effect is de associatie die iemand heeft met personen met verward gedrag van belang. De een zal denken aan een dementerende oudere en de ander zal verward gedrag interpreteren als gewelddadig gedrag. Morgan et al. (2002) leggen in een handleiding die ze hebben geschreven uit hoe mentale modellen onderzocht kunnen worden. Het is van belang dat de onderzoekers niet hun eigen ideeën opleggen aan de respondenten (Morgan et al., 2002). Daarom moeten er eerst open interviews gedaan worden alvorens er gerichte hypothesen worden geformuleerd over de associaties (mentale modellen) van burgers en de invloed daarvan op risicoperceptie en de mate waarin burgers menen dat verward gedrag voorkomt (Morgan et al., 2002). In interviews met experts zijn de mogelijke mentale modellen van burgers exploratief onderzocht. De geïnterviewde experts werken vanuit verschillende perspectieven met verward gedrag. Er zijn beleidsmakers, politieagenten en GGZ-medewerkers geïnterviewd. Het eerste dat opvalt is dat verward gedrag een zeer brede term is waaronder de experts

zelf veel verschillende vormen van gedrag garen. Dit loopt uiteen van geluidsoverlast, een dronken persoon op straat en mensen die niet zo goed met hun emoties kunnen omgaan, tot opengedraaide gaskranen en agressieve personen met waanbeelden. De extremere gevallen komen wel minder voor volgens een geïnterviewde beleidsmaker (persoonlijke communicatie, 8 juni 2020). Ook voor het beeld dat burgers hebben van personen met verward met verward gedrag, noemen de experts veel verschillende vormen van gedrag. (Geluids-)overlast wordt veel genoemd (persoonlijke communicatie, 20, 27, 28 mei 2020), maar ook agressief gedrag (persoonlijke communicatie, 27 mei 2020) en moord worden genoemd (persoonlijke communicatie, 2 juni 2020). Er is als het ware een bandbreedte van vormen van gedrag van onschuldig tot extreem te onderscheiden:

“Verward gedrag loop van “bandbreedte 1 tot en met 10. Waarvan volgens mij het verwarde gedrag van bandbreedte 1 tot en met 5 echt heel veel voorkomt. Dan gaat het inderdaad echt over die mensen die verdwaald zijn met dementie ... Heb je het echt over de 6+ zeg maar, dan heb ik het echt over mensen die schizofreen, met waanbeelden en echt een gevaar zijn voor zichzelf en voor de omgeving” (persoonlijke communicatie, 8 juni 2020).

Het soort gedrag dat een burger associeert met verward gedrag kan de risicoperceptie beïnvloeden. “Ik denk dat de zorgen die iemand heeft over een demente opa totaal van andere aard is... Voor de demente verwarde opa zal men tolerant zijn en voor de psychiatrische patiënt ... daar zal men eerder bang voor zijn” (persoonlijke communicatie, 27 mei 2020). Dus hoe hoger iemands associatie op de bandbreedte van onschuldig tot extreem zit, hoe hoger de risicoperceptie. In de operationalisatie van de enquêtes zal een rangorde gemaakt worden van ‘onschuldige associatie’ zoals een dementerende oudere tot een ‘extremere associatie’ zoals iemand in psychose die anderen kwaad kan doen. Voor nu volgen uit de theorie over mentale modellen in combinatie met de interviews de volgende hypothesen. Onder extreem wordt hier dus verstaan hoger op de genoemde bandbreedte die loopt van een demente oudere tot aan iemand in psychose die anderen kwaad kan doen.

Hypothese 1: Hoe extremer de associatie, hoe hoger de risicoperceptie

Hypothese 2: Hoe hoger de kansperceptie, hoe hoger de risicoperceptie.

2.3 Eigenschappen van de persoon

De tweede set factoren die invloed uit kunnen oefenen op de risicoperceptie zijn de eigenschappen van de persoon. Dit kunnen demografische kenmerken zijn maar ook cognitieve eigenschappen van de persoon (Botterill & Mazur, 2004).

2.3.1 Het psychometrisch paradigma: vrees en bekendheid

Een van de vroegste en belangrijkste onderzoeksrichtingen in de risicoperceptie is het psychometrisch paradigma. Het psychometrisch paradigma onderzoekt hoe groepen personen verschillende risico's waarnemen (Boholm, 1998; Siegrist et al., 2005; Sjöberg et al., 2004). Het paradigma wordt als zeer succesvol gezien in het verklaren van risicoperceptie (Sjöberg, 2003). Fischhoff et al. publiceerden in 1978 een belangrijk onderzoek dat de basis zou leggen voor dit paradigma (Sjöberg, 2003). De bevindingen zijn in andere psychometrische studies, in verschillende landen bevestigd (Boholm, 1998; Sjöberg, 2003). Deze onderzoeken volgen de grofweg het volgende stappenplan. Onderzoekers vragen respondenten om verschillende risico's in te delen aan de hand van verschillende kenmerken. Vervolgens vragen de onderzoekers naar de risicopercepties van dezelfde (groep) respondenten over de ingedeelde risico's. Risicoperceptie wordt hier geoperationaliseerd als de mate waarin mensen zich zorgen maken om een risico. Dan nemen ze gemiddelde percepties voor de respondenten en kijken ze welke kenmerken van het risico correleren met de risicoperceptie. Meestal wordt door een componenten analyse vastgesteld welke gestelde vragen te groeperen zijn. Daaruit blijkt dat een groot deel van de variantie verklaard kan worden door twee factoren: *vrees*, of hoe eng mensen een risico vinden, en de *bekendheid* van een risico (Fischhoff et al., 1978; Siegrist et al., 2005; Sjöberg et al., 2004;

Slovic, 2002). Vrees gaat om een angstgevoel dat men ervaart bij een bepaald risico. Voorbeelden van factoren die dat angstgevoel veroorzaken zijn onder andere oncontroleerbaarheid, catastrofale omvang, potentie tot dodelijke slachtoffers en gevaren voor toekomstige generaties (Slovic, 2002). Bekendheid hangt samen met onder meer zichtbaarheid, uitgestelde effecten en onzekerheid van een risico (Slovic, 2002). De twee factoren vrees en bekendheid zijn in staat om meer dan 70% van de variantie te bepalen van de risicoperceptie van groepen mensen voor verschillende risico's (Siegrist et al., 2005; Sjöberg et al., 2004). Hierbij worden de risico's als onderzoekseenheden genomen, de gemiddelde percepties zijn de afhankelijke variabele en de psychometrische factoren de onafhankelijke variabelen (Sjöberg, 2003). De onderzoekers in het psychometrisch paradigma gaan er dan vanuit dat dezelfde factoren de variantie tussen respondenten verklaren. Wanneer hier nader naar gekeken wordt blijkt dit problematisch te zijn (Siegrist et al., 2005, Sjöberg et al., 2004). Als individuen de onderzoekseenheden zijn, hun risicopercepties de afhankelijke variabele en de psychometrische factoren de onafhankelijke variabelen veranderen de resultaten (Sjöberg, 2003). Slechts een klein deel van de variantie tussen de respondenten kan worden verklaard door *dread* en *bekendheid*. Wat geldt voor de gemiddelde risicopercepties van een populatie geldt dus niet zomaar voor het individu. Een ander belangrijk kritiekpunt op het paradigma is dat de verklarende variabele vrees, mogelijk geen oorzaak van risicoperceptie is maar een gevolg ervan (Sjöberg et al., 2004). De factor vrees is daarom niet relevant voor dit onderzoek. Een hoge risicoperceptie leidt waarschijnlijk tot vrees en niet andersom. De factor bekendheid is mogelijk wel relevant ondanks dat de verklaringskracht waarschijnlijk lager is dan in psychometrische studies gevonden wordt. Het is aannemelijk dat mensen die bekend zijn met personen met verward gedrag een ander mentaal model dan zij die dat niet zijn. De literatuur toont ten slotte aan dat experts wegens hun betere informatiepositie een ander mentaal model hebben dan burgers (Boase et al., 2017; Morgan et al., 2002). In de interviews met deskundigen is onderzocht welke rol bekendheid zou kunnen spelen bij de risicoperceptie van burgers. Volgens de meeste geïnterviewde deskundigen is persoonlijke ervaring, een belangrijke voorspeller van de risicoperceptie (persoonlijke communicatie, 20, 27, 28 mei 2020). Personen met verward gedrag zijn vooral een gevaar voor zichzelf, meestal niet voor de omgeving (persoonlijke communicatie, 28 mei 2020; Politie, 2019; RIVM et al., 2019). Daarom zal persoonlijke ervaring waarschijnlijk meestal dempend werken op de risicoperceptie. Omdat de persoonlijke ervaring de associatie kan beïnvloeden (persoonlijke communicatie, 28 mei 2020) zullen degenen die in aanraking zijn geweest met heftigere gevallen, hoger op de gevaarlijk gedrag bandbreedte, juist een hogere risicoperceptie hebben. Het effect van persoonlijke ervaring op risicoperceptie loopt dus via het mentale model. Persoonlijke ervaring met een bepaald soort gedrag, beïnvloedt de associatie en de associatie beïnvloedt de risicoperceptie.

“kijk als jij iemand bent die in die zin vrij weinig van de wereld heeft meegemaakt ... dan is het nogal snel eng en veel. Terwijl als jij dat wel hebt meegemaakt dan is je tolerantie ook gewoon heel anders. Dan vindt je het niet zo snel meer raar. Dan is er denk ik ook veel meer begrip.” (persoonlijke communicatie, 28 mei 2020).

Hypothese 3: Hoe extremer de vorm van verward gedrag waarmee iemand persoonlijke ervaring heeft, hoe extremer de associatie.

‘Verhoogt’ wil hier zeggen dat de associatie hoger wordt op de bandbreedte van onschuldig gedrag tot extreem gedrag.

2.3.2 Demografische kenmerken

In deze paragraaf wordt de invloed van een select aantal variabelen besproken. Dit zijn *geslacht*, *inkomen*, *opleidingsniveau*, en *leeftijd*. Dit betekent niet dat geslacht, inkomen, opleidingsniveau en leeftijd de enige eigenschappen van de persoon zijn die invloed kunnen hebben op risicoperceptie. Andere variabelen die in de literatuur genoemd worden zijn bijvoorbeeld de gezinsgrootte en etnische

achtergrond (Boholm, 1998; Dosman et al., 2001). De variabelen die in review studies consistent genoemd worden en waar de meeste consistente empirische ondersteuning voor is, zijn echter geslacht, inkomen, opleidingsniveau en leeftijd (Boholm, 1998; Sund et al., 2017). Daarom is er op deze variabelen gefocust. De meeste deskundigen die zijn geïnterviewd konden over demografische kenmerken niet veel zeggen. Waar wel op gewezen is door verschillende deskundigen, is dat mensen met een lagere sociaaleconomische status vaak meer persoonlijke ervaring hebben met personen met verward gedrag (persoonlijke communicatie, 2 juni 2020). Verward gedrag kan namelijk meer voorkomen in wijken met veel sociale huurwoningen waar veel kwetsbare groepen wonen (persoonlijke communicatie, 27 mei 2020; 2 juni 2020). Volgens de deskundigen zijn het niet zozeer de demografische kenmerken die de risicoperceptie beïnvloeden maar gaat het vooral om de bekendheid met personen met verward gedrag. “Volgens mij doen leeftijd, geslacht, achtergrond, sociale positie, niet zo heel erg veel eigenlijk”, stelde een van de deskundigen bijvoorbeeld (persoonlijke communicatie, 27 mei 2020). In deze paragraaf zullen we zien dat er uit wetenschappelijk onderzoek naar andere risico's blijkt dat demografische kenmerken voor die risico's wel een belangrijke rol spelen. In het resultaten hoofdstuk zal uit de data-analyse blijken in hoeverre de assumpties van de geïnterviewde deskundigen voor het risico personen met verward gedrag correct zijn.

Geslacht

In onderzoek naar demografische kenmerken en risicoperceptie is er voor de meeste kenmerken weinig systematisch bewijs voor de samenhang ertussen (Henwood, Parkhill & Pidgeon, 2008). Een uitzondering daarop is geslacht (Cummings et al., 2013; Henwood, Parkhill & Pidgeon, 2008; Slovic, 1999). Gender is waarschijnlijk de demografische variabele waar de sterkste empirische ondersteuning voor bestaat als het gaat om het verklaren van de risicoperceptie (Rowe & Wright, 2001).

Dat mannen en vrouwen bepaalde risico's verschillend percipiëren, dat zij verschillende risico's prioriteren en dat zij risico's anders interpreteren is veelvuldig aangetoond voor verschillende risico's (Andersson, 2011; Gustafson, 1998; Henwood et al., 2008). Percipiëren gaat om de mate waarin zij zich zorgen maken om een risico. Interpreteren gaat om de associaties die ze hebben met een bepaald risico. Kwantitatieve studies tonen vooral het eerste aan. Er wordt voor verschillende risico's consistent aangetoond, dat vrouwen een hogere risicoperceptie dan mannen hebben (Andersson, 2011; Dosman, Adamowicz & Hrudey, 2001; Gustafson, 1998; Kraus et al., 1992; Liu & Hsieh, 1995; Öhman, 2017; Savage, 1993, Sundblad et al., 2007). Dit geldt zelfs voor risico's die voor mannen groter zijn (Sund et al., 2015). Dit geldt niet alleen voor leken, want ook vrouwelijke experts schatten risico's hoger in dan mannelijke experts (Barke, Jenkins-Smith & Slovic, 1997). Dit geldt ook niet alleen voor volwassenen. Deze verschillen zijn namelijk al bij jonge kinderen te onderscheiden (Hillier & Morrongiello, 1998; Morrongiello & Rennie, 1998).

In de bovengenoemde kwantitatieve studies wordt voor een specifieke bepaald risico de risicoperceptie van respondenten onderzocht. Bij een andere onderzoeksbenadering is er geen risico van tevoren vastgesteld om te onderzoeken. Door middel van open interviews wordt in deze kwalitatieve studies achterhaald over welke risico's de respondenten zich het meeste zorgen maken. Een dergelijke studie is uitgevoerd in Zweden (Jakobsen & Karlsson, 1996, in Gustafson, 1998). Hieruit bleek dat vrouwen zich meer druk maken om risico's in de sociale omgeving, zoals huisbranden. Mannen maken zich meer zorgen om werk gerelateerde risico's, zoals werkloosheid en de macro-economische situatie (Gustafson, 1998). Dit kan niet worden toegeschreven aan een verschil in arbeidsparticipatie omdat deze in Zweden voor mannen en vrouwen minimaal verschilt van elkaar (Gustafson, 1998). Soortgelijke bevindingen zijn herhaald in andere kwalitatieve studies (Gustafson, 1998).

Niet alleen maken mannen en vrouwen zich om verschillende risico's zorgen ook interpreteren ze risico's op andere manieren (Gustafson, 1998). De betekenis die zij geven aan een bepaald risico verschilt van elkaar (Gustafson, 1998). In de paragraaf over mentale modellen werd benoemd dat de manier waarop een risico geïnterpreteerd wordt van belang is voor de risicoperceptie (Fischhoff, 1994). Hierbij zijn de gepercipieerde kans en de associaties met het risico van belang. Dat

vrouwen risico's anders interpreteren betekent dat ze andere associaties hebben bij risico's. Een voorbeeld van de verschillen in betekenisgeving voor mannen en vrouwen is de rol die het risico van verkrachting speelt bij het interpreteren van andere criminaliteitsrisico's (Warr, 1985). Criminologen tonen aan dat vrouwen ook voor criminaliteit significant hogere risicoperceptie hebben dan mannen (Lagrange & Ferraro, 1989). Daarnaast wordt aangetoond dat vrouwen zich met name meer zorgen maken om seksuele delicten (Lagrange & Ferraro, 1989). Hierdoor interpreteren vrouwen andere soorten criminaliteit ook anders dan mannen (Warr, 1985). Andere soorten criminaliteit zoals inbraak, en geweldpleging worden anders geïnterpreteerd door vrouwen omdat ze gepaard gaan met een risico op verkrachting (Warr, 1985). Wanneer mannen en vrouwen dus gevraagd worden naar hun risicoperceptie voor inbraak zullen zij verschillende betekenissen geven aan inbraak. De gemiddelde man zal zich meer zorgen maken om het economische verlies (Gustafson, 1998), terwijl de gemiddelde vrouw inbraak meer dan de man associeert met gevaren voor de sociale omgeving (Gustafson, 1998), en voor de eigen lichamelijke integriteit (Warr, 1985). Dit betekent dus dat geslacht invloed kan hebben op de associaties die iemand heeft met een bepaald risico.

Al met al zijn er dus drie manieren waarop de risicoperceptie van mannen en vrouwen kunnen verschillen (Gustafson, 1998). Ten eerste hebben vrouwen een hogere risicoperceptie dan mannen (Andersson, 2011; Dosman, Adamowicz & Hruday, 2001; Gustafson, 1998; Kraus et al., 1992; Liu & Hsieh, 1995; Savage, 1993; Sundblad et al., 2007). Ten tweede verschillen mannen en vrouwen wat betreft de prioritering van risico's; de categorieën risico's waarover ze zich zorgen maken (Jakobsen & Karlsson, 1996, in Gustafson, 1998). Ten derde verschilt de betekenisgeving die mannen en vrouwen aan een risico geven (Warr, 1985). De mentale modellen die zij vormen van een risico kunnen dus verschillend zijn doordat vrouwen andere associaties hebben bij een bepaald risico dan mannen.

Ondanks dat er veelvoudig aangetoond wordt dat vrouwen een hogere risicoperceptie hebben dan mannen zijn er ook studies die het tegenovergestelde aantonen (Hakes & Viscusi, 2004; Lazo, Kinnel & Fisher, 2000). De invloed van de eigenschappen van de persoon varieert per risicocategorie (Blais & Weber, 2006; Cummings et al., 2013). Het is daarom van belang om voor elk risico afzonderlijk onderzoek te doen en niet te snel algemene kennis toepassen op het specifieke.

Uit het voorgaande volgen de volgende hypothesen:

Hypothese 4A: Vrouwen hebben een hogere risicoperceptie dan mannen.

Hypothese 4B: Geslacht heeft een invloed op het mentale model dat men vormt over personen met verward gedrag.

Voor hypothese 4B is het niet mogelijk om een gerichte hypothese te formuleren op grond van de theorie en de interviews met deskundigen. Daarom is de hypothese algemeen geformuleerd. Er wordt een statistisch significant verschil verwacht in de associaties van mannen en van vrouwen.

Inkomen en opleidingsniveau

Ook het inkomen en het opleidingsniveau van een individu kunnen invloed hebben op de risicoperceptie (Andersson, 2011; Boholm, 1998; Cummings et al., 2013; Hakes & Viscusi, 2004). De relaties tussen opleidingsniveau en risicoperceptie, en inkomen en risicoperceptie zijn echter niet zo duidelijk als het geval is bij geslacht (Cummings et al., 2013). Voor geslacht werd al gezien dat het effect ervan verschilt per risicocategorie (Cummings et al., 2013). Deze variatie lijkt voor de variabele inkomen en opleidingsniveau nog groter te zijn. Voor sommige risico's heeft het opleidingsniveau een positief effect op de risicoperceptie, voor andere risico's is er geen effect en weer voor andere risico's is er een negatief effect (Cummings et al., 2013). Zo werd er in een studie naar risicoperceptie voor milieurisico's gevonden dat inkomen een zwak positief effect heeft op risicoperceptie (Lazo et al., 2000). In dezelfde studie werd geen significante invloed gevonden van het opleidingsniveau (Lazo et al., 2000). In andere studies, voor andere risico's, wordt gevonden dat opleidingsniveau een negatieve

invloed heeft op risicoperceptie (Boholm, 1998; Davidson & Freudenberg, 1996; Dosman et al., 2001; Hakes & Viscusi, 2004; Kraus et al., 1992; Savage, 1993; Sund et al., 2017).

Een mogelijke verklaring voor het effect dat opleidingsniveau op risicoperceptie kan hebben wordt gegeven door Sundblad et al. (2007). Zij stellen dat een hogere opleiding gepaard gaat met een groter gevoel van controle en daarom kan leiden tot een lagere risicoperceptie (Sundblad et al., 2007). Dit verklaart echter niet waarom het effect voor sommige risico's positief is en voor anderen negatief. Een andere verklaring stelt dat mensen met een hogere opleiding een accuratere risicoperceptie hebben (Dosman et al., 2001; Sund et al., 2017). Hoe hoger de opleiding, hoe kleiner het verschil is tussen risicoperceptie en meer objectieve maten voor risico (Hakes & Viscusi, 2004). Dit wordt ondersteund door onderzoeken naar de risicoperceptie van roken. Mensen met een hoger opleidingsniveau hebben een hogere, en meer correcte, risicoperceptie van roken (Liu & Hsieh, 1995; Rovira, Viscusi., Antofianzas, Costa, Hart & Carvalho, 2000). Risico's met een kleine kans van voorkomen worden over het algemeen te hoog ingeschat, en risico's met een grote kans van voorkomen worden over het algemeen te laag ingeschat (Liu & Hsieh, 1995). Het effect van het opleidingsniveau, als hogere opleidingen leiden tot accuratere risicopercepties, is voor de eerste categorie (risico's met een kleine kans) daarom negatief en voor de tweede categorie (risico's met een hoge kans) positief (Hakes & Viscusi, 2004, Liu & Hsieh, 1995, Rovira et al., 2000; Sund et al., 2017).

In dit onderzoek wordt verwacht dat het effect van opleidingsniveau op de risicoperceptie negatief is. In de inleiding is al besproken dat verward gedrag meestal gaat om gedrag dat vooral risico's oplevert voor de persoon zelf en niet zozeer voor anderen. Toch heerst er een bepaald beeld in de media van personen met verward gedrag als agressief en als grote gevaren voor de samenleving (Limburg, 2020; NOS, 2019; NRC, 2020). Als individuen met een hoger opleidingsniveau een accuratere risicoperceptie hebben zal die in dit geval dus waarschijnlijk lager zijn.

De invloed van inkomen op risicoperceptie wordt minder ondersteund door empirisch onderzoek. In verschillende studies waarin het opleidingsniveau een significante en substantiële invloed had, werd of geen statistisch significante of een zeer zwakke invloed van inkomen gevonden (Cummings et al., 2013; Dosman et al., 2001). Wanneer er een significante invloed wordt gevonden van inkomen op risicoperceptie is deze meestal negatief (Andersson, 2011; Savage, 1993; Sund et al., 2017). Wel zijn net als bij geslacht ook op die regel uitzonderingen te vinden (Sund et al., 2017). Inkomen en opleidingsniveau zijn sterk gecorreleerd met elkaar (CBS, 2011). Hierdoor zijn de variabelen moeilijk samen mee te nemen in het model. Wegen multicollineariteit zal een van de twee waarschijnlijk weggelaten moeten worden. Daarnaast is inkomen een vrij gevoelig onderwerp. Mogelijk zouden respondenten afhaken van de enquête of onwaarheden invullen als naar hun inkomen gevraagd wordt. Om deze redenen, en omdat er weinig empirische ondersteuning is voor de invloed van inkomen gecontroleerd voor opleidingsniveau, wordt deze variabele niet meegenomen in dit onderzoek.

Al met al kan voor opleidingsniveau dezelfde conclusie worden getrokken als voor geslacht. Er is een bepaalde mate van overdraagbaarheid van kennis van risicoperceptie tussen verschillende risico's (Slovic et al., 1982). Maar door de variatie tussen verschillende risico's is er toch de noodzaak om de invloed van determinanten op risicoperceptie voor elk risico apart te onderzoeken. Wanneer de invloed van een bepaalde variabele voor het ene risico wordt aangetoond, betekent dat niet altijd dat dit ook geldt voor andere risico's. Uit het voorgaande volgt de volgende hypothese.

Hypothese 5: Een hoger opleidingsniveau zorgt voor een lagere risicoperceptie

Leeftijd

De laatste demografische determinant is leeftijd. Voor leeftijd geldt weer hetzelfde als voor de andere demografische kenmerken. In de meeste studies, waarin leeftijd wordt onderzocht als determinant voor risicoperceptie, wordt een statistisch significant verband gevonden. De richting van het verband varieert echter (Bonem, Ellsworth & Gonzales, 2015), zelfs voor hetzelfde risico, voor dezelfde populatie, worden verschillende resultaten gevonden in verschillende studies (Sund et al., 2017). Ook

zijn er studies waarin geen significant verband is gevonden (Boholm, 1998). Het is dus ook voor leeftijd noodzakelijk om per risico te onderzoeken welke invloed het heeft. Voor bijvoorbeeld de perceptie van bepaalde milieurisico's heeft leeftijd een zwak positief effect (Lazo et al., 2000). Voor roken heeft leeftijd een negatief effect op de risicoperceptie (Liu & Hsieh, 1995; Antonanzas et al., 2000). Voor crimineel gedrag is de invloed van leeftijd op risicoperceptie niet duidelijk. In veel verschillende studies is een positief verband gevonden maar volgens Lagrange en Ferraro (1989) zijn gevonden verbanden vooral te wijten aan methodologische fouten. In een kwantitatief onderzoek van Savage (1993) werd gevonden dat leeftijd voor alle onderzochte risico's een negatief effect had op de risicoperceptie, behalve voor ouderdomsziektes. Naarmate mensen ouder worden neemt het objectieve risico van dergelijke ziektes, samen met de risicoperceptie ervan, toe (Savage, 1993). Dit is een geval waarin risicoperceptie axiomatisch wordt bepaald. De hiervoor genoemde studies gaan met name om het fysieke veiligheids- en gezondheidsdomein. Er heerst een bepaald stereotype waarin oudere mensen een hogere risicoperceptie hebben. Door naar verschillende risicodomeinen te kijken blijkt dit niet te kloppen (Bonem et al., 2015). Een voorbeeld hiervan is de risicoperceptie van pubers. In het gezondheidsdomein hebben pubers een lagere risicoperceptie waardoor ze bijvoorbeeld meer gaan drinken (Bonem et al., 2015). Hierdoor bestaat het stereotype dat pubers een lagere risicoperceptie hebben. Als er echter naar sociale risicoperceptie wordt gekeken blijft dat stereotype niet overeind. Pubers zijn erg conservatief en durven vaak niet af te wijken van de meningen en modetrends van hun groep (Bonem et al., 2015). Voor dergelijke sociale risico's geldt dat leeftijd een negatieve invloed op risicoperceptie heeft (Bonem et al., 2015). Bonem et al. (2015) onderzoeken de invloed van leeftijd op risicoperceptie voor verschillende risicodomeinen waaronder sociale risico's. Hiervoor gebruiken ze een model waarin vijf risicodomeinen worden onderscheiden (Blais & Weber, 2006; Weber & Blais, 2005). In de studie van Bonem et al. (2015) wordt bevestigd dat de invloed van leeftijd op risicoperceptie domein-specifiek is. De categorieën die worden onderzocht worden echter niet duidelijk omschreven (Bonem et al., 2015). Ook niet in de bronnen waarop Bonem et al. (2015) hun model baseren (Blais & Weber, 2006; Weber & Blais, 2005). Daarom is het niet mogelijk om personen met verward gedrag in een van de categorieën in te delen om gerichte hypothesen te vormen over de risicoperceptie. Wel kan een statistisch significante invloed verwacht worden. En daarom luidt de volgende hypothese:

Hypothese 6: leeftijd heeft invloed op risicoperceptie.

2.4 Eigenschappen van de context: grid, group en sociale amplificatie

Naast de associaties, persoonlijke ervaringen en demografische kenmerken van een respondent kan ook de sociaal-culturele context invloed uitoefenen op de risicoperceptie (Botterill & Mazur, 2004; Weber, 2001; Whyte, 1982). In de sociale wetenschap is alle kennis contextgevoelig (Flyvbjerg, 2006). Mensen staat continu in contact met andere mensen en oefenen bewust en onbewust invloed op elkaar uit. Aristoteles (350BCE/2011) noemde de mens dan ook een *zoön politikon*. De mens is een sociaal wezen en menselijk gedrag kan niet los van de sociale context gezien worden (Boholm, 1996). Daarom is het van belang om de sociale context mee te nemen in een onderzoek naar risicoperceptie.

Twee theorieën over risicoperceptie worden in deze paragraaf beschreven. De eerste theorie is de culturele theorie van Douglas & Wildavsky (1982). Dit is samen met het psychometrisch paradigma een van de meest toegepaste theorieën in onderzoek naar risicoperceptie (Rippl, 2002). Waar psychometrische theorie risicoperceptie psychologisch benadert bekijkt de culturele theorie het vanuit een antropologisch perspectief (Rippl, 2002). Het psychometrisch paradigma is niet in staat om te verklaren waarom risico's in de ene sociale context anders worden gepercipieerd dan in een andere sociale context (Rippl, 2002). Culturele theorie kan dit wel. De theorie beschrijft namelijk het verband tussen de culturele groep waartoe een individu behoort en diens risicoperceptie. Culturele theorie stelt dat risicoperceptie een sociaal proces is (Douglas & Wildavsky, 1982, p. 6). De tweede theorie is de social amplification theorie van Kaspersen et al. (1988). Deze theorie legt uit hoe risicoperceptie door communicatieprocessen geïntensiveerd of gedempt kan worden.

2.4.1 Culturele theorie: grid en group

De theorieën die tot nu toe zijn besproken zijn niet in staat om te verklaren waarom dezelfde risico's, door personen met dezelfde demografische kenmerken in verschillende (sub)culturen, anders worden gepercipieerd (Rippl, 2002). Deze variantie kan wel worden verklaard met behulp van de culturele grid-group theorie. De culturele theorie van Douglas (1973; 1978; 1982) is een invloedrijke, en van oorsprong antropologische theorie. Door verschillende ideaaltypes te beschrijven wilde zij antropologen een hulpmiddel geven om hun bevindingen meer betekenis te geven (Hoppe, 2007; Mamadouh, 1999). De theorie is niet alleen door antropologen maar door vele wetenschappers in uiteenlopende onderzoeksgebieden toegepast (Hoppe, 2007; Mamadouh, 1999). Culturele theorie is op verschillende niveaus toe te passen. Het kan ook gebruikt worden om verschillende samenlevingen te vergelijken, maar ook om verschillende subgroepen in een pluriforme samenleving te onderscheiden (Hoppe, 2007; Brenot, Bonnefous & Marris, 1998). Volgen sommige auteurs is aandacht voor deze culturele subgroepen zelfs essentieel om beleid te kunnen maken en analyseren (Hoppe, 2007). Douglas zelf heeft, samen met de politicoloog Wildavsky, de culturele theorie toegepast op risicoperceptie in hun boek *Risk and Culture* (Douglas & Wildavsky, 1982). Daarin wordt geprobeerd om te verklaren waarom verschillende groepen mensen risico's verschillend waarnemen. In de theorie is de culturele groep waartoe iemand behoort synoniem aan het wereldbeeld dat iemand heeft (Boholm, 1996). De theorie van Douglas & Wildavsky (1982) bestaat uit drie centrale claims (Mamadouh, 1999).

De eerste claim is dat cultuur ertoe doet (Mamadouh, 1999; Wildavsky, 1987). Cultuur geeft betekenis en richting aan menselijk handelen. Douglas & Wildavsky (1982) stellen dat risico niet los van de sociale omgeving gezien kan worden. Het wereldbeeld van individuen geeft betekenis aan de wereld die zij om hen heen waarnemen (Douglas & Wildavsky, 1982). Betekenisgeving gaat om interpretatie. Mogelijk heeft culturele theorie daarom invloed op het mentale model. De tweede claim is dat het mogelijk is culturen te categoriseren in verschillende types (Mamadouh, 1999; Wildavsky, 1987). De culturele theorie gebruikt twee dimensies om culturele groepen in te delen. De invulling van deze dimensies is onderhevig aan continue sociale en politieke onderhandelingen waardoor cultuur over tijd kan veranderen (Hoppe, 2007). De derde claim is dat de typologie universeel is en op elke groep mensen in elke tijd toepasbaar is (Mamadouh, 1999). Het zou dus voor ieder risico moeten gelden, ook voor verward gedrag.

De twee dimensies waarlangs groepen mensen ingedeeld worden door Douglas & Wildavsky (1982) zijn *group* en *grid*. De invulling van deze begrippen, is in opeenvolgende versies van Douglas haar werk verschillend geweest (Spickard, 1989). Spickard (1989) heeft een handleiding geschreven om de drie versies te kunnen begrijpen en te onderscheiden. De derde versie die Douglas (1978) in haar boek *the Cultural Bias* beschrijft is de versie die volgens Spickard (1989), is toegepast op risicoperceptie door Douglas & Wildavsky (1982) (Spickard, 1989). Deze is daarom de meest relevante versie voor deze thesis.

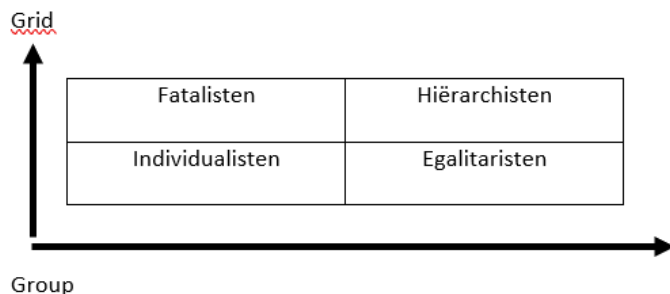
In het model van Douglas & Wildavsky heeft elke dimensie waarlangs groepen worden ingedeeld twee uiteinden. Op de horizontale as staat *group* (tabel 1). De *group* dimensie gaat om de mate waarin iemand zich onderdeel van de sociale groep voelt (Douglas & Wildavsky, 1982; Hoppe, 2007). *Group* gaat om identiteit, het is het antwoord op de vraag: "*wie ben ik?*" (Wildavsky, 1987). Aan het ene uiteinde zijn groepen zwak en hebben ze weinig invloed op de individuen die er deel van uitmaken (Wildavsky, 1987). Voor mensen aan deze kant van het model staan de waardigheid en de vrijheid van ieder individu centraal (Fukuyama, 2018). Aan het andere uiteinde zijn groepen sterk, hebben ze duidelijke grenzen, en kunnen ze bindende besluiten nemen voor de leden van de groep (Douglas, 1982; Wildavsky, 1987). Hier staat de groep, met de waarden die daarbij horen, centraal (Fukuyama, 2018).

Op de verticale as van het model staat *grid* (tabel 1). *Grid* is moeilijk te definiëren. Er is in de literatuur veel discussie over de definitie en over de manier waarop het geoperationaliseerd moet worden om empirisch te toetsen of toe te passen (Mamadouh, 1999). *Grid* heeft te maken met voorschriften voor gedrag, sociaal bindende regels die van buiten de groep worden opgelegd (Hoppe,

2007; Wildavsky, 1987). Grid is het geheel aan regels dat het vrije gedrag van een individu beperkt (Douglas, 1982; Douglas & Wildavsky, 1982; Hoppe, 2007). Het is het antwoord op de vraag: “hoe moet ik mij gedragen?” (Wildavsky, 1987). Er zijn ofwel vele verschillende voorschriften die de vrijheid van individuen beperken, of er zijn slechts weinig regels die individuen vrij laten zich de eigen gedragsregels voor te schrijven (Wildavsky, 1987). De twee dimensies, die ieder hoog of laag kunnen zijn, leiden tot vier ideaaltypes groeps culturen. Deze ideaaltypes correleren met de politieke voorkeuren van een individu (Wildavsky & Dake, 1990). Individualisten zijn liberaler terwijl egalitaristen socialer zijn. Culturele theorie is echter in staat om meer variantie in risicoperceptie te verklaren dan een links-rechts politieke dichotomie (Wildavsky & Dake, 1990). Daarom wordt in deze thesis voor de culturele theorie gekozen als determinant voor risicoperceptie in plaats van de politieke voorkeur ondanks het feit dat politieke voorkeur beter meetbaar is.

Tabel 1

Culturele ideaaltypes (Douglas & Wildavsky, 1982)



Elk ideaaltipe gaat gepaard met culturele vooroordelen die invloed uitoefenen op de manier waarop individuen uit dat ideaaltipe de wereld om zich heen percipiëren (Hoppe, 2007). Uit het grid-group model volgen vier soorten mensen. Egalitaristen worden gekenmerkt door een sterk groepsgevoel maar met beperkte interne hiërarchie (Rippl, 2002). Voor deze groep zijn er weinig sociale regels die het gedrag ten aanzien van elkaar vastleggen. De manier van omgang ontstaat uit een gezamenlijke deliberatie (Rippl, 2002). Egalitaristen zijn politiek links-sociaal ingesteld (Oltedal et al., 2014). Egalitaristen voelen zich sterk verboden met de groep maar houden niet van asymmetrische sociale verhoudingen binnen hun groep (Rippl, 2002). Gelijikheid is een belangrijk concept voor egalitaristen (Manzi, 2006). De volgende groep zijn de individualisten. Individualisten voelen zich geen doel van een groep en voelen zich ook niet beperkt door hiërarchische structuren (Manzi; 2006; Rippl, 2002). Individualisten zijn politiek rechts-liberaal ingesteld (Oltedal et al., 2014). Centrale begrippen voor individualisten zijn vrijheid, keuze (Manzi, 2006) en eigen verantwoordelijkheid (Tansey & O’Riordan, 1999). Fatalisten daarentegen voelen zich geen deel van een groep maar worden wel beperkt door sociale regels (Rippl, 2002). Hiërarchisten voelen zich onderdeel van een groep en ervaren veel regels die hen voorschrijven hoe te leven (Rippl, 2002). Ook vinden ze dat iedereen zich aan de sociale regels moet houden (Manzi; 2006). Er is nog een vijfde groep die door sommige wetenschappers wordt onderscheiden. Dit is de *hermit*, deze groep mensen zou zich bewust onttrekken aan de andere groepen (Hoppe, 2007) en zich afzetten van de wereldbeelden van de andere culturele groepen (Oltedal et al., 2014). Het bestaan van deze groep is echter een controverse in de wetenschappelijke literatuur (Mamadouh, 1999) en in empirisch onderzoek wordt de groep meestal niet meegenomen (Brenot et al., 1998). In deze studie wordt deze vijfde groep daarom ook niet onderzocht.

Culturele theorie komt per groep met duidelijke hypothesen over hun risicoperceptie (Rippl, 2002). Hiërarchisten hebben een groot vertrouwen in autoriteit en volgen daarom de risicoperceptie van de overheid en van experts (Rippl, 2002). Egalitaristen focussen zich op risico’s die gevaar opleveren voor veel mensen of voor toekomstige generaties (Rippl, 2002). Ze denken vooral in termen

van groepen en hebben in tegenstelling tot de hiërarchisten weinig vertrouwen in autoriteit (Tansey & O' Riordan, 1999; Rippl, 2002). Fatalisten laten risico over zich heen komen omdat ze geloven dat er toch niets aan gedaan gaat of kan worden (Rippl, 2002). Tot slot bekijken individualisten risico vanuit hun eigen belangen. Technologische risico's kunnen door hen daarom vaak als kans gezien worden (Rippl, 2002). Wel maken ze zich zorgen om risico's die hun vrijheid dreigen te beperken (Oltedal et al., 2014; Rippl, 2002; Wildavsky & Dake, 1990). Hieruit is niet af te leiden welk effect de culturele groep heeft op de risicoperceptie van verward gedrag. Het werk van Douglas & Wildavsky (1982) was namelijk gericht op het verklaren van verschillen in risicoperceptie voor milieurisico's. Het is daarom de vraag hoe de inzichten toepasbaar zijn op de risicoperceptie over personen met verward gedrag.

Net als alle andere theorieën die zijn besproken in dit hoofdstuk ontkomt ook de culturele grid-group theorie van Douglas & Wildavsky (1982) niet aan kritiek. De empirische ondersteuning voor culturele theorie is gering (Boholm, 1996; Oltedal et al., 2014). In veel studies wordt de statistische significantie aangetoond maar is de effectgrootte aan de kleine kant (Brenot et al., 1998; Oltedal et al., 2014). Slechts in een beperkt aantal studies werd gevonden dat culturele theorie beter in staat is om risicoperceptie te verklaren dan alternatieve theorieën (Wildavsky & Dake, 1990). Er zijn twee verklaringen voor de lage verklaringskracht (Oltedal et al., 2014). De eerste mogelijkheid is dat de culturele groep waartoe iemand behoort inderdaad niet veel invloed heeft op risicoperceptie (Oltedal et al., 2014). De tweede verklaring is dat de vragenlijsten waarmee de culturele theorie geoperationaliseerd wordt niet valide zijn (Oltedal et al., 2014; Verweij, Luan & Nowacki, 2011). De standaard vragenlijst is ontwikkeld door Wildavsky en Dake (1990). De vragen kunnen echter op verschillende manieren geïnterpreteerd worden (Verweij et al., 2011). Ook de definities van grid en group zijn niet consistent, niet duidelijk en worden weinig ondersteund door andere wetenschappers (Boholm, 1996).

Ook voor culturele theorie is een groot deel van het onderzoek gericht om fysieke en milieurisico's (Douglas & Wildavsky, 1982; Wildavsky & Dake, 1990). Mogelijk speelt de sociale context in het sociale domein een grotere rol bij de totstandkoming van risicoperceptie. Ondanks het geringe empirische bewijs wordt de culturele theorie daarom toch meegenomen in deze thesis. Daarnaast wordt de theorie in de praktijk veel toegepast, bijvoorbeeld om risicocommunicatie te ontwikkelen (Boholm, 1996). Daarom is het ook relevant om aan te tonen dat de theorie geen of slechts een geringe rol speelt voor de risicoperceptie over personen met verward gedrag. De culturele theorie stelt dat de manier waarop iemand een risico interpreteert afhangt van de culturele groep. Dit betekent dus dat de invloed van culturele theorie zou verlopen via het mentale model. Er is vanuit de literatuur geen verwachting voor de richting voor het verband te noemen. Dat leidt tot de volgende hypothese:

Hypothese 7: het wereldbeeld van respondenten ingedeeld volgens de grip/group theorie heeft invloed op de risicoperceptie via het mentale model.

2.4.2 Sociale amplificatie theorie

Een andere theorie die beschrijft hoe risicoperceptie tot stand komt is het social amplification of risk framework (SARF) (Kasperson et al., 1988). Het SARF stelt dat risico's interacteren met psychologische, sociale, institutionele en culturele processen en dat daardoor publieke perceptie gedempt of vergroot kan worden (Kasperson et al., 1988). Het SARF stelt dat de publieke respons op een risico wordt bepaald door de manier waarop het risico communicatiestations passeert (Kasperson et al., 1988). In deze communicatiestations, ook amplificatiestations genoemd, wordt het risico geamplificeerd (Renn et al., 1992). Amplificatie is een metafoor uit het elektromagnetisme. Net als in elektromagnetisme kan amplificatie in het SARF zowel intensivering als demping betekenen (Renn et al., 1992).

SARF beschrijft verschillende stappen die worden doorlopen door een risico waarna de risicoperceptie gevormd wordt. De eerste stap is de waarneming van een risico (Renn et al., 1992). Waarneming gaat altijd gepaard met interpretatie ook wanneer de waarneming plaatsvindt door wetenschappers of andere instituties (Renn et al., 1992). Een bioloog die klimaatverandering ontdekt zal dit anders interpreteren en rapporteren dan een chemicus of een andere wetenschapper. Ook

zullen twee wetenschappers uit hetzelfde vakgebied de waarneming anders kunnen interpreteren. Interpretatie is namelijk afhankelijk van zowel institutionele waarden en regels, als persoonlijke waarden (Renn et al., 1992). De tweede stap is het doorgeven van de informatie aan een volgend amplificatiestation (Renn et al., 1992). Dit amplificatiestation doet hetzelfde als de originele waarnemer. Afhankelijk van persoonlijke en institutionele perceptiefilters wordt een bepaalde interpretatie gevormd (Renn et al., 1992). Door deze interpretatie kan de risicoperceptie worden gedempt of geïntensiveerd (Renn et al., 1992). Als de informatie resoneert met de waarden van het amplificatiestation wordt het signaal geïntensiveerd (Ho, Brossard & Scheufele, 2008; Renn et al., 1992). En als de informatie in strijd is met de waarden van het amplificatiestation wordt het signaal gedempt (Renn et al., 1992). De amplificatiestations kunnen zowel natuurlijke personen of organisaties zijn (Kasperson et al., 1988).

Een mogelijk belangrijk amplificatiestation is de media. Liu en Hsieh (1995) stellen dat de media een belangrijke rol kunnen spelen bij de totstandkoming van de risicoperceptie. Cummings et al. (2013) benadrukken de invloed van media op risicoperceptie in de sociale amplificatie van risico. In empirische studies wordt aangetoond dat mediaconsumptie inderdaad een invloed heeft op risicoperceptie (Coleman, 1993; Ho et al., 2008). Het onderzoek naar de invloed van media op risicoperceptie is beperkt (Wahlberg & Sjöberg, 2000). Sommige auteurs stellen dat niet zozeer de inhoud van de berichtgeving, maar de hoeveelheid aandacht in de media risicoperceptie vergroot (Mazur & Lee, 1993). Anderen tonen, voor andere risico's, aan dat juist de manier waarop een risico geframed wordt van belang is (Gore et al., 2005). Wanneer het risico als klein en acceptabel wordt neergezet in de media kan de risicoperceptie afnemen (Gore et al., 2005). Ook kan de invloed van media verschillen per mediatype (Vyncke, Perko & Gorp, 2017). In deze thesis wordt verwacht dat de invloed van het SARF via het mentale model verloopt. In communicatie over een risico gaat het vaak over de eigenschappen van het risico. Er wordt vaak een bepaalde vorm van gedrag uitgelicht en iets gezegd over hoeveel het voorkomt (Limburg, 2020; NOS, 2019).

Het SARF is een erg brede theorie. Dit is ook meteen het zwakke punt ervan (Wahlberg & Sjöberg, 2000). Er wordt niet concreet voorgeschreven hoe het onderzocht kan worden en welke variabelen van belang zijn. In dit onderzoek is er daarom voor gekozen om voor dit aspect van de risicoperceptie dezelfde strategie aan te houden als voor mentale modellen. In open interviews is verkend hoe respondenten geïnformeerd worden over personen met verward gedrag. Hierbij is er in het bijzonder aandacht voor communicatie vanuit de gemeente en de invloed vanuit de media. Onder media wordt hier nieuwsmedia verstaan. Door deze strategie is het mogelijk om gerichte hypothesen op te stellen uit de combinatie van literatuur en interviews. De deskundigen in de interviews waren vrij unaniem over de rol van de media. Alleen in interview vijf werd benoemd dat de media niet altijd negatief bericht over personen met verward gedrag (Persoonlijke communicatie, 5 juni 2020). In alle andere interviews werd benadrukt dat in de media vooral sensationele excessen belichten worden en burgers daardoor een hogere risicoperceptie krijgen (persoonlijke communicatie, 8 juni 2020). Ook wordt verwacht door de deskundigen dat de media het beeld dat burgers hebben van verward gedrag beïnvloeden (persoonlijke communicatie, 28 mei 2020).

Andere mogelijke bronnen van informatie zijn volgens de geïnterviewde respondenten de gemeente en de GGZ (Persoonlijke communicatie, 20 mei 2020). Of informatie van andere burgers die persoonlijke ervaringen hebben of wat hebben gehoord van personen met verward gedrag (Persoonlijke communicatie, 28 mei 2020). Al met al wordt verwacht dat de manier waarop personen met verward gedrag beschreven worden, of het frame (Gore et al., 2005), de kwantiteit van informatie (Mazur & Lee, 1993, en het type amplificatiestation (Kasperson et al., 1988; Vyncke et al., 2017) invloed kunnen uitoefenen op de risicoperceptie via het mentale model. Het mentale model is het beeld dat iemand heeft van de eigenschappen van het risico. De informatie die tot iemand komt kan dit beeld veranderen. Het frame is daarom net als het mentaal model tweeledig. Enerzijds gaat het om het soort gedrag dat wordt uitgelicht. Anderzijds om hoe vaak verward gedrag volgens het amplificatiestation voorkomt. Het voorgaande leidt tot deze hypothesen:

Hypothese 8: een grotere blootstelling aan informatie over personen met verward gedrag leidt tot een hogere risicoperceptie via het mentale model.

Hypothese 9A: Hoe extremer het verwarde gedrag dat door een amplificatiestation wordt uitgelicht hoe extremer de associatie van de ontvangers.

Hypothese 9B: Hoe meer verward gedrag voorkomt volgens een amplificatiestation, hoe hoger de kansperceptie van ontvangers van deze informatie.

Hypothese 10: Het soort amplificatiestation waar iemand informatie vandaan haalt heeft invloed op het mentaal model.

2.5 Conceptueel model

Het model van dit onderzoek bestaat dus uit drie categorieën variabelen: de eigenschappen van het risico, de persoon en de context. In het sociale domein is het niet mogelijk om kansen en effecten objectief te bepalen. De eigenschappen van het risico zoals ze subjectief gepercipieerd worden hebben invloed op de risicoperceptie. Dit wordt het mentale model van de respondent genoemd. De tweede categorie zijn de eigenschappen van de persoon. Hier gaat het om de demografische variabelen geslacht, opleidingsniveau en leeftijd. Voor geslacht laat de literatuur zien dat geslacht een directe invloed heeft op risicoperceptie, maar ook invloed heeft op de associaties van een persoon met een bepaald risico en dus op het mentale model (Gustafson, 1998; Lagrange & Ferraro, 1989). En tot slot zijn er de eigenschappen van de context. Hier zijn twee theorieën uitgewerkt die beschrijven hoe respectievelijk het wereldbeeld van een individu en de mediaconsumptie invloed kunnen hebben op de risicoperceptie. Het mentale model van de respondent kan gestuurd worden door middel van risicocommunicatie om de risicoperceptie te beïnvloeden. Dit is daarom de belangrijkste variabele voor beleidsmakers. Het wereldbeeld en de demografische kenmerken van de respondent zijn de controlevariabelen van dit onderzoek. Inzichten in demografische kenmerken kunnen ook helpen om risicocommunicatie te richten op groepen met een hogere risicoperceptie.

De variabelen uit de hypothesen die zijn gevormd uit de wetenschappelijke literatuur in combinatie met de interviews worden grafisch weergegeven in het onderstaande conceptueel model. De pijlen geven aan dat er een verband tussen variabelen wordt verwacht. Voor de meeste demografische variabelen geldt dat het niet bekend is via welke mechanismen het leidt tot een verandering in de risicoperceptie. Voor gender wordt echter in de wetenschappelijke literatuur uitgelegd dat er zowel een directe invloed kan zijn als een invloed door verschillen in interpretatie (Gustafson, 1998). Daarom loopt er zowel een directe pijl naar risicoperceptie als eentje via mentale modellen. Sociale amplificatie en culturele theorie gaan expliciet over interpretatie (Douglas & Wildavsky, 1982; Renn et al., 1992). Daarom wordt verwacht dat de invloed daarvan via het mentale model verloopt.

De hypothesen die in dit hoofdstuk genoemd zijn samengevoegd:

Mentaal model

Hypothese 1: Hoe extremer de associatie, hoe hoger de risicoperceptie

Hypothese 2: Hoe hoger de kansperceptie, hoe hoger de risicoperceptie.

Bekendheid

Hypothese 3: Hoe extremer de vorm van verward gedrag waarmee iemand persoonlijke ervaring heeft, hoe extremer de associatie.

Demografische kenmerken

Hypothese 4A: Vrouwen hebben een hogere risicoperceptie dan mannen.

Hypothese 4B: Geslacht heeft een invloed op het mentale model dat men vormt over personen met verward gedrag.

Hypothese 5: Een hoger opleidingsniveau zorgt voor een lagere risicoperceptie

Hypothese 6: leeftijd heeft invloed op risicoperceptie.

Culturele theorie

Hypothese 7: het wereldbeeld van respondenten ingedeeld volgens de grip/group theorie heeft invloed op de risicoperceptie via het mentale model.

Sociale amplificatie

Hypothese 8: een grotere blootstelling aan informatie over personen met verward gedrag (SARF: frequentie) leidt tot een hogere risicoperceptie via het mentale model.

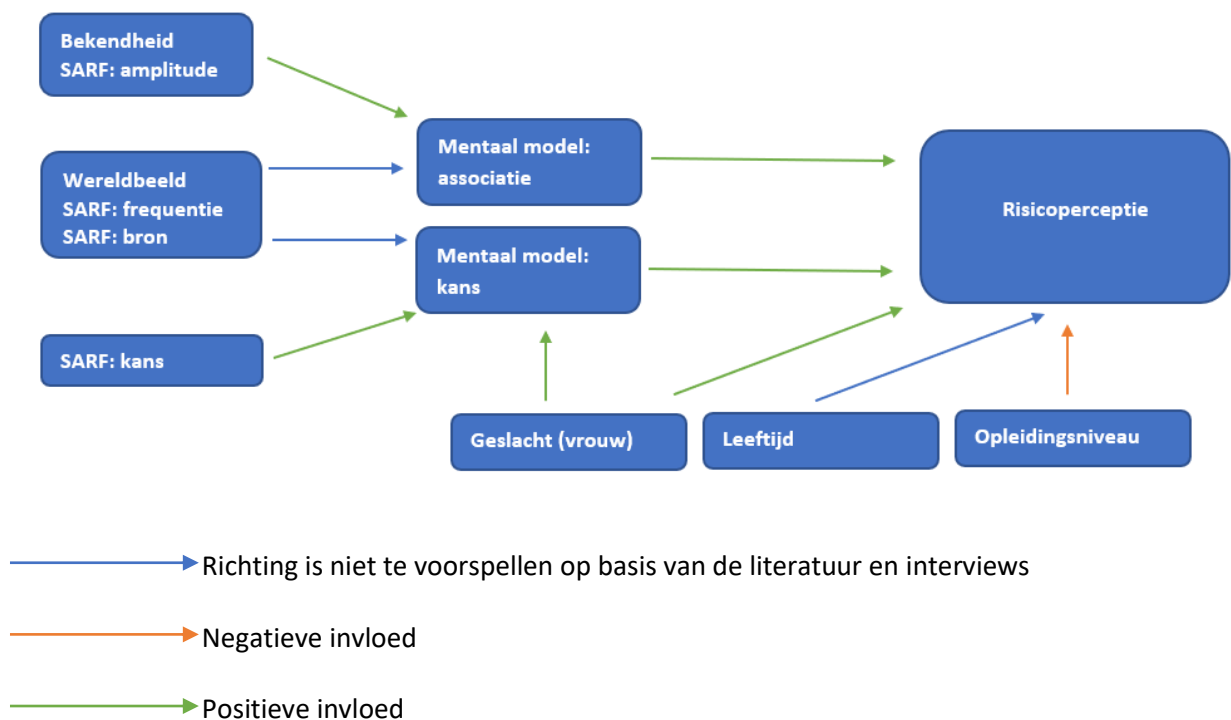
Hypothese 9A: Hoe extremere het verwarde gedrag dat door een amplificatiestation wordt uitgelicht (SARF: amplitude) hoe extremere de associatie van de ontvangers.

Hypothese 9B: Hoe meer verward gedrag voorkomt volgens een amplificatiestation (SARF: kans), hoe hoger de kansperceptie van ontvangers van deze informatie.

Hypothese 10: Het soort amplificatiestation waar iemand informatie vandaan haalt (SARF: bron) heeft invloed op het mentaal model.

Figuur 1

Conceptueel model van dit onderzoek



3. Methodologisch kader

In dit hoofdstuk worden de gehanteerde methoden van dit onderzoek uitgelegd en verklaard. Als eerste zal de onderzoeksopzet worden besproken. Hierna wordt uitgelegd welke cases onderzocht worden om welke redenen. Daarna worden de variabelen uit het conceptueel model geoperationaliseerd. Na de operationalisatie wordt uitgelegd hoe de data verzameld en geanalyseerd wordt. Tot slot zal worden ingegaan op de validiteit en betrouwbaarheid van dit onderzoek en zullen de assumpties voor de statistische analyses getoetst worden.

3.1 Onderzoeksstrategie

Risicoperceptie is een wetenschappelijk veld waarin veel onderzoek is gedaan voor vele verschillende risico's. Wetenschappers uit het veld richten zich voornamelijk op risico's uit het fysieke veiligheidsdomein. Daarnaast wordt er veel onderzoek gedaan naar risico's uit de natuur en risico's voor de natuur. Het onderzoek naar risico's uit het sociale domein is beperkt en er zijn geen studies gevonden die specifiek kijken naar het risico verward gedrag. Dit onderzoek is daarom een exploratieve studie waarin een eerste stap wordt gezet om de risicoperceptie van burgers over personen met verward gedrag te onderzoeken. Er wordt onderzocht in hoeverre kennis uit de algemene risicoperceptieliteratuur van toepassing is op dit specifieke risico.

In het theoretisch kader is beschreven welke factoren volgens de theorie een invloed kunnen uitoefenen op risicoperceptie. Dit wordt onderzocht door middel van een enquête. Bij het in kaart brengen van het mentaal model moet de onderzoeker voorzichtig tewerk gaan om het mentale model niet te beïnvloeden tijdens het onderzoeken ervan (Morgan et al., 2002). Indien bijvoorbeeld in een gesloten enquête gevraagd wordt met welk soort gedrag mensen verward gedrag associëren zullen de antwoordcategorieën invloed uitoefenen op het mentale model van de respondent. Mogelijk zal daardoor het mentale model van de respondent door de beschikbare antwoorden worden ingevuld. Als er meteen een gesloten vragenlijst wordt uitgezet zullen respondenten te veel beïnvloed worden door de visie de onderzoeker en de wetenschappelijke literatuur, door de manier waarop de vragen gesteld worden (Morgan et al., 2002).

Er is een meer open aanpak nodig om mentale modellen in kaart te brengen. In deze thesis wordt daarom een aangepaste variant van de onderzoeksstrategie van Morgan et al. (2002) gehanteerd. In de methode van Morgan et al. (2002) worden burgers geïnterviewd om te achterhalen welke mentale modellen zij van een risico hebben. In deze studie wordt ervoor gekozen om experts te interviewen en hen te vragen naar de mentale modellen die burgers, volgens hen kunnen hebben. De assumpties van de geïnterviewde experts worden dan getoetst door middel van een survey onder burgers. Door experts te interviewen in plaats van burgers kan een gevarieerder beeld van de mentale modellen van burgers ontstaan met minder interviews. Een expert kan vanuit de ervaring ten slotte verschillende mentale modellen van burgers beschrijven. Een burger kan meestal alleen het eigen mentale model beschrijven. Om een zo gevarieerd mogelijk beeld te krijgen is ervoor gekozen om experts uit verschillende sectoren, organisaties, en gemeentes te interviewen (bijlage 1). Er zijn beleidsadviseurs uit het sociale domein geïnterviewd, een wijkagent, een GGZ manager die ambulante zorgteams aanstuurt en een GGZ manager van de crisisdienst. Ook is een psychiatrisch praktijkondersteuner bij de huisarts geïnterviewd. Deze respondent heeft ook ervaring in andere delen van de zorgketen zoals de verslavingszorg. De resultaten van deze interviews zijn in het theoretisch kader opgenomen. Hier is voor gekozen omdat er zo gerichtere hypothesen geformuleerd kunnen worden voor de theoretische concepten. Alternatief was geweest om de resultaten van de interviews en de survey in aparte hoofdstukken te doen. Maar op deze manier is het voor de lezer meteen duidelijk in het theoretisch kader welke hypothesen getoetst gaan worden. Door de resultaten van de interviews te trianguleren in enquêtes wordt een betrouwbaarder beeld van het mentale model van burgers gevormd. De studie heeft dus zowel deductieve als inductieve elementen. Sommige hypothesen worden afgeleid uit de literatuur en getoetst in de enquête (demografische kenmerken en wereldbeeld). Voor andere aspecten (Mentaal model en sociale amplificatie) worden een meer inductieve benadering toegepast omdat de hypothesen (deels) volgen uit de interviews.

3.2 Caseselectie

Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van een afstudeerstage bij de gemeente Loon op Zand. Daarnaast is de gemeente Oisterwijk onderzocht. De gemeente Oisterwijk is gekozen omdat deze op veel vlakken lijkt op de gemeente Loon op Zand. Hierdoor wordt de generaliseerbaarheid van het onderzoek vergroot. Loon op Zand heeft namelijk 23.407 inwoners en Oisterwijk heeft er 26.241. Beide gemeentes liggen in Midden-Brabant en er wordt nauw samengewerkt in de gemeenschappelijke regeling Hart van Brabant (HartvanBrabant, Z.D.). Toch zijn er ook verschillen. “Oisterwijk is een dorp van uitersten, dus echt van miljardairs tot echt armoede” aldus een interview respondent Oisterwijk (persoonlijke communicatie, 8 juni 2020). Proportioneel wonen er minder middelbaar opgeleide mensen en meer laagopgeleiden en hoogopgeleiden (Oisterwijk, 2017). Ook is Oisterwijk een gemeente met veel miljonairs ten opzichte van de rest van Nederland (CBS, 2017). In Oisterwijk was, op 1 januari 2015, 3.6% van de inwoners miljonair (in de gemeente Loon op Zand 1.9%) (CBS, 2017). Juist omdat de twee gemeenten verder zoveel gemeen hebben kunnen de verschillen interessant zijn (Bleijenbergh, 2015). Indien er grote verschillen tussen de gemeenten gevonden worden kunnen de grote verschillen in grote sociaaleconomische status in de gemeente een mogelijke verklaring zijn.

3.2 Operationalisatie

Risicoperceptie

Risicoperceptie is de subjectieve beoordeling van een risico (Sjöberg et al., 2004). Het is van belang om een duidelijk onderscheid te maken tussen het mentale model en de risicoperceptie van een respondent. Risicoperceptie is de mate waarin men zich zorgen maakt om een bepaald risico. Het mentale model is het beeld dat mensen hebben van de eigenschappen van het risico. Daarbij gaat het om het soort geassocieerde gedrag en de kansperceptie. Om de betrouwbaarheid van de vragenlijst te vergroten wordt risicoperceptie gemeten met verschillende vragen. Daarbij wordt bekeken of mensen zich in verschillende maten zorgen maken over de veiligheid in hun wijk en in hun gemeente met betrekking tot personen met verward gedrag. Ook wordt er een vraag negatief gepoold. Dit zorgt ervoor dat er getoetst kan worden in hoeverre respondenten de vragen aandachtig lezen en serieus beantwoorden. Als de interne consistentie te laag blijkt te zijn kunnen er respondenten worden uitgehaald die het probleem veroorzaken. Om de verkregen informatie verder te verrijken wordt ook gevraagd voor wie de respondenten denken dat personen met verward gedrag een risico kunnen zijn, voor de verwarde persoon zelf, voor iedereen, of voor kinderen. Een beter begrip van de specifieke zorgen kan namelijk leiden tot gerichtere en daarmee betere risicocommunicatie vanuit de gemeente (Fischhoff, 1994).

De risicoperceptie is geoperationaliseerd door middel van vier stellingen waarop respondenten kunnen reageren met een Likertschaal. De risicoperceptie is de gemiddelde waarde op deze Likertschaal na ompoling van de negatief gepoolde vraag. De interne consistentie van deze vragen is onderzocht aan de hand van Cronbach's alpha. Hier wordt in de paragraaf betrouwbaarheid verder op ingegaan.

Eigenschappen van het risico: het mentale model

Het mentale model is het beeld dat respondenten hebben van de eigenschappen van het risico. Dat heeft twee aspecten. Enerzijds is er de Bayesiaanse kans, de mate van persoonlijke overtuiging. Hoe groot schat iemand de kans in om in aanraking te komen met personen met verward gedrag? Anderzijds is er het effect van het risico. Welk soort gedrag associeert iemand met verward gedrag en wat denkt iemand dat de gevolgen daarvan kunnen zijn? In de open interviews zijn potentiële mentale modellen van burgers in kaart gebracht. De verschillende associaties die burgers kunnen hebben volgens de geïnterviewde deskundigen zijn in de enquête voorgelegd aan respondenten. De respondenten zijn gevraagd om de zes vormen van verward gedrag te rangschikken op basis van hun associaties bij de term verward gedrag. De zes vormen van verward gedrag zijn:

- X1: Een dementerende bejaarde

- X2: iemand schreeuwt op straat of regelmatig 's nachts geluidsoverlast veroorzaakt
- X3: iemand die zijn eigen huis overhoophaalt en spullen het huis uitgooit
- X4: iemand in psychose die zichzelf kwaad kan doen
- X5: iemand die thuis de gaskraan opendraait
- X6: iemand in psychose die anderen kwaad kan doen

Het begint bij de dementerende bejaarde waarbij het risico miniem is en escaleert via overlast en gevaar voor de verwarde persoon zelf tot gevaar voor anderen. In principe is dit een ordinale variabele. Uit de rangschikking van de respondenten wordt echter een interval variabele berekend. Het soort gedrag is ordinaal maar de rangschikking kan wel als interval gezien worden. Hierbij wordt de assumptie gedaan dat de afstand tussen elke stap van de rangschikking gelijk is. Dit is een soortgelijke assumptie als vaak bij Likertschalen gedaan wordt. De interval variabele wordt als volgt berekend. De extremere vormen van gedrag krijgen een zwaarder gewicht door ze met een hogere constante te vermenigvuldigen. Dan worden alle verkregen waarden bij elkaar opgeteld en vervolgens geïnverteerd door 1 te delen door de som van de gewogen rangen. De variabele wordt tot slot vermenigvuldigd met 100 om een getal te krijgen in dezelfde orde van grootte als de andere interval variabelen. De formule ziet er dan als volgt uit:

$$\text{Associatie} = 100 / (R_{X1} + 2R_{X2} + 3R_{X3} + 4R_{X4} + 5R_{X5} + 6R_{X6}) = \frac{100}{\sum_{i=1}^6 iR_{Xi}}$$

Hierbij geldt: R_{xi} = het rangnummer dat een respondent de vorm van verward in gedrag in kwestie gegeven heeft. Dit loopt van 1-6. Uit deze formule volgt een getal dat aangeeft hoe extreem de associatie van een respondent is. Hoe hoger de score hoe extremer de associatie.

De kans variabele wordt uit verschillende likert-items berekend. Er wordt gevraagd hoe groot iemand de kans inschat om met personen met verward gedrag in aanraking te komen. Dit is echter niet genoeg om de kans in het mentale model in te vullen. Risicoperceptie gaat niet alleen om de respondent zelf, de respondent kan risico ook interpreteren als risico's voor anderen, voor personen met verward gedrag zelf, of voor de maatschappij als geheel. Daarnaast is data uit Likertschalen beter als interval variabele te behandelen als data uit losse likertitems (Carifio & Perla, 2007). Daarom wordt de data uit deze vraag verder aangevuld door voor elke hiervoor genoemde vorm van verward gedrag te vragen hoe vaak deze vorm voorkomt. Uit de variabelen algemene kans om in aanraking te komen en de mate van voorkomen van elke vorm van gedrag wordt de kans berekend. Hierbij is het van belang om rekening te houden met de rangorde die de respondent aangeeft bij de associatie. Neem een respondent A. Respondent A geeft bij de vraag over associaties aan dat zij een persoon in psychose het meest associeert met verward gedrag en een bejaarde met dementie het minst. Als deze persoon vervolgens aangeeft dat zij denkt dat personen in psychose zeer zelden voorkomen en dementerende bejaarden zeer vaak, moet de zeer zelden van psychose zwaarder wegen voor de kans in het mentale model. Het gaat namelijk om het mentale model van verward gedrag. En als een respondent aangeeft een bepaalde vorm van gedrag meer te associëren met verward gedrag, moet de mate waarin de respondent denkt dat die specifieke vorm van gedrag voorkomt zwaarder wegen dan de mate waarin de iets minder geassocieerde vorm van gedrag voorkomt. Daarom wordt de mate waarin iemand denkt dat verward gedrag voorkomt vermenigvuldigd met $1/\text{rangorde}$. Hierdoor wegen de als belangrijkste genoemde vormen van gedrag zwaarder. De variabele die wordt berekend hieruit wordt opgeteld bij de algemene kans en gedeeld door twee om het gemiddelde hiervan te verkrijgen. De weging van de algemene kans is in deze formule is even zwaar als de wegingen van de vormen van verward gedrag samen. Hierdoor komt er uit de berekening een waarde tussen de 0 en de 5. Net als bij de likert-items die de input vormen van de variabele.

Voor elke vorm van verward gedrag is er een variabele die aangeeft hoe vaak desbetreffende respondent denkt dat de vorm van verward gedrag voorkomt op een schaal van 1-5 (zeer zelden – zeer vaak). Deze variabelen heten Y_i met Y_1 is de mate van voorkomen van de dementerende bejaarde en Y_6 van de persoon in psychose die anderen kwaad kan doen.

Hieruit volgt de volgende formule. De constante $\frac{1}{2,45}$ zorgt ervoor dat de weging van kans even zwaar is in het gemiddelde, als de weging van de mate waarin specifieke vormen van gedrag voorkomen. Dit zorgt ervoor dat er een waarde tussen 0 en 5 uit de berekening volgt.

$$\text{Kans} = \left(\frac{1}{2,45} \left(\frac{Y_1}{R_{x_1}} + \frac{Y_2}{R_{x_2}} + \frac{Y_3}{R_{x_3}} + \frac{Y_4}{R_{x_4}} + \frac{Y_5}{R_{x_5}} + \frac{Y_6}{R_{x_6}} \right) + K_{\text{Algemeen}} \right) / 2$$

In elegantere vorm wordt dit: $\left(\left(\frac{1}{2,45} \sum_{i=1}^6 \frac{Y_i}{R_{x_i}} \right) + K_{\text{Algemeen}} \right) / 2$

Met R_{x_i} is de rangplaats van de vorm van verward gedrag i

En Y_i is de mate waarin de vorm van verward gedrag i voorkomt volgens de respondent

K_{Algemeen} is de kans die de respondent inschat om in aanraking te komen met een persoon met verward gedrag.

Eigenschappen van de persoon

In de vragenlijst wordt gevraagd naar de leeftijd van de respondenten in een open vraag. Het meetniveau van deze variabele is ratio. Voor geslacht kunnen respondenten kiezen tussen man of vrouw. Dit is een categorische variabele. Voor de variabele opleidingsniveau wordt gevraagd naar de hoogst voltooide of huidige opleiding. In veel enquêtes wordt enkel naar het hoogst voltooide opleidingsniveau gevraagd. Er wordt hier bewust voor gekozen om ook het huidige opleidingsniveau te operationaliseren als opleidingsniveau. Hieronder ligt de assumptie dat het grootste deel van de studenten op een bepaald opleidingsniveau al dusdanig gevormd zijn door dat opleidingsniveau dat ze tot die groep gerekend kunnen worden. Door enkel naar het hoogst voltooide opleidingsniveau te vragen worden veel masterstudenten in de VWO groep gerekend, terwijl het aannemelijk is dat de mechanismes die gelden voor net afgestudeerden ook voor hen gelden. Respondenten kunnen kiezen uit de volgende antwoordcategorieën: basisonderwijs, vmbo, havo, vwo, mbo niveau 1-2-3-4, HBO, WO. De opleidingen worden nadat de data is verzameld ingedeeld in de categorieën laag (basisonderwijs, vmbo, mbo 1), middelbaar (havo, vwo, mbo 2-3-4) en hoog (HBO, WO). Deze indeling is gebaseerd op de Standaard Onderwijsindeling van het CBS (2017). De variabele is dan van een ordinaal meetniveau. Voor de bekendheid wordt gevraagd of respondenten persoonlijke ervaring hebben met personen met verward gedrag (nominale variabele) en met welk soort gedrag ze ervaring hebben (ordinaal van dementerende bejaarde tot persoon in psychose die anderen kwaad kan doen).

Eigenschappen van de context

Een bekend probleem van culturele theorie is dat het moeilijk te operationaliseren is voor empirisch onderzoek (Olteidal et al., 2014; Verweij et al., 2011). De standaard vragenlijst van Wildasky & Dake (1990) is door verschillende onderzoekers uitgebreid (Swedlow, Ripberger, Liu, Silva & Jenkins-Smith, 2016). In deze vragenlijsten worden verschillende vragen gesteld die corresponderen met een culturele groep. Het nadeel van deze methode is dat er erg lange vragenlijsten uit volgen en de validiteit van de methode discutabel is. Een andere mogelijkheid is om niet de culturele groepen maar de dimensies grid en group te meten (Swedlow et al., 2016). Aan de hand daarvan kunnen de respondenten worden ingedeeld in culturele groepen. Ook voor deze methode geldt dat de validiteit ter discussie te stellen is. Het voordeel ervan is echter dat met minder vragen de culturele theorie geoperationaliseerd kan worden (Swedlow et al., 2016). Respondenten kunnen voor de volgende stellingen aangeven of ze het meer eens of meer oneens zijn met de stelling. Hierbij zitten ook negatief

gepoolde stellingen die voor de analyse omgedraaid moeten worden. Uit de drie vragen wordt bepaald of iemand hoge of lage grid/group heeft. Daarmee worden respondenten ingedeeld in de ideaaltype groepen van de culturele theorie.

Grid:

- In mijn familie nemen we besluiten samen (-)
- Ik heb veel autonomie op mijn werk (-)
- Burgers hebben weinig invloed op besluiten van de overheid (+)

Group:

- Ik vind dat er een sterk wij-gevoel bestaat in mijn familie (+)
- Ik voel me niet erg betrokken bij mijn gemeente (-)
- De overheid en andere machtshebbers proberen vooral het collectieve belang te dienen (+)

Respondenten kunnen kiezen uit de antwoorden *meer eens* of *meer oneens*. Respondenten die op twee of drie grid vragen meer eens beantwoorden (of meer oneens op een negatief gepoolde vraag) worden aangeduid als hoge grid. Dezelfde methode wordt voor group toegepast. Vervolgens kunnen de respondenten worden ingedeeld in de vier categorieën van de culturele theorie.

Het tweede onderdeel van de eigenschappen van de context is het social amplification of risk framework. Hier zijn vier aspecten van belang. Ten eerste kan het type amplificatiestation van belang zijn. Van wie ontvangt de burger informatie over personen met verward gedrag. Deze variabele, SARF bron, heeft een nominaal meetniveau. Verder kan de hoeveelheid communicatie over een risico invloed hebben op de risicoperceptie (Mazur & Lee, 1993). Om in de signalen en systemen metafoor van het SARF te blijven wordt deze variabele de frequentie genoemd. Dit is een interval variabele uit een Likertitem (zeer zelden – zeer vaak). Daarnaast kan de manier waarop het risico geframed wordt van belang zijn (Gore et al., 2005). Het frame gaat zowel om het soort gedrag dat geassocieerd wordt met verward gedrag als de mate waarin het voortkomt. Kort gezegd is het frame het mentale model dat in de communicatie gedeeld wordt. Dit leidt tot 4 dimensies van sociale amplificatie: amplificatiestation, frequentie en frame uitgezet in geassocieerd gedrag en mate van voorkomen daarvan. Het geassocieerde gedrag wordt, weer in de signalen en systemen metafoor, amplitude genoemd en is een ordinale variabele. De mate van voorkomen is de SARF kans en is een interval variabele, weer uit een likertitem (zeer zelden – zeer vaak).

Dit leidt tot de volgende operationalisatietabel:

Tabel 2
Operationalisatie

Variabele	Definitie	Dimensies	Indicatoren	Interview	Enquête	Waarde (enquête)
Risicoperceptie	De mate waarin iemand zich zorgen maakt om een risico (Sjöberg et al., 2004).			Vraag 10, 12, 13	Vraag 5 Stelling 1-4	Zeer oneens, zeer eens
Mentaal model	Het subjectieve beeld dat iemand heeft van de eigenschappen van het risico (Fischhoff, 1994).	1 Associaties: welk soort gedrag?	Het soort gedrag wat iemand typerend vindt voor verward gedrag	Vraag 7, 9	Vraag 7	Volgorde 1- 6: Verschillende vormen van verward gedrag
		2 Bayesiaanse kans:	De mate waarin iemand verwacht	Vraag 8, 9	Vraag 8, 9	Vraag 8: Zeer zelden – Zeer vaak

		kwantificering van persoonlijke overtuiging (De Finetti, 1974; Stewart, 2019)	in aanraking te komen met personen met verward gedrag			Vraag 9: Zeer klein, Zeer groot
Geslacht	Het geslacht van de respondent	-	Zelfrapportage in de enquête	Vraag 12	Vraag 2	Man – vrouw
Leeftijd	De leeftijd van de respondent	-	Zelfrapportage in de enquête	Vraag 12	Vraag 3	18-100
Opleidingsniveau	Hoogst voltooide of huidige opleidingsniveau	-	Zelfrapportage in de enquête	Vraag 12	Vraag 4	Basisonderwijs – VMBO- HAVO – VWO- MBO 1-2-3-4 – HBO- WO
Bekendheid	Persoonlijke ervaring met personen met verward gedrag		Het soort gedrag waarmee iemand in aanraking is geweest	Vraag 14, 15	Vraag 14	Verschillende vormen van verward gedrag
Wereldbeeld	De culturele groep waartoe iemand behoort met het bijbehorende wereldbeeld (Douglas & Wildavsky, 1982).	Grid	De mate waarin iemand zich in verschillende facetten van het leven beperkt voelt door regels die door anderen worden opgelegd.		Vraag 15 Stelling 1, 2, 3 (-)	Laag-Hoog
		Group	De mate waarin iemand zich onderdeel voelt van verschillende sociale groepen.		Vraag 15 Stelling 4, 5 (-), 6	Laag-Hoog
Sociale Amplificatie	De manier waarop risicoperceptie gedempt of geïntensiveerd wordt in de informatie-uitwisseling van verschillende actoren (Kasperson et al., 1988).	Amplificatiestation	De actor waarvan iemand informatie ontvangt over personen met verward gedrag	Vraag 16, 24	Vraag 10	Nieuwsmedia, sociale media, gesprekken met anderen, communicatie vanuit de GGZ of gemeente, anders namelijk...
		Frequentie (Mazur & Lee, 1993)	De hoeveelheid informatie die de respondent ontvangt over personen met verward gedrag.		Vraag 11 Stelling 1	Zeer zelden – Zeer vaak, weet ik niet
		Frame (Gore et al., 2005): SARF kans & amplitude	Het soort gedrag dat wordt geassocieerd met personen met verward gedrag in de informatie die de respondent ontvangt.	Vraag 18, 21, 22	Vraag 12	Verschillende vormen van verward gedrag
			De mate waarin verward gedrag voorkomt volgens de informatie die de respondent ontvangt.	Vraag 19, 21	Vraag 11 Stelling 2	Zeer zelden – Zeer vaak, weet ik niet

3.4 Dataverzameling

De data zijn in dit onderzoek verzameld doormiddel van interviews en enquêtes. De interviews zijn halfgestructureerd. Vragen zijn van tevoren voorbereid en op de antwoorden van respondenten kan worden doorgevraagd. Er zijn experts geïnterviewd die in hun werkzaamheden bezig zijn met personen met verward gedrag. Er is voor gekozen om variërende experts te interviewen om een variërend beeld te krijgen van de mentale modellen van burgers. Er zijn beleidsmakers, wijkagenten, en GGZ-medewerkers en andere medisch-psychologische professionals uit het GGZ veld geïnterviewd. Onderin bijlage 1 is een lijst opgenomen van de geïnterviewde respondenten met relevante informatie over hen. De interviews zijn anoniem afgenomen dus namen van de respondenten worden niet gedeeld. In de interviews zijn met name drie aspecten van de risicoperceptie onderzocht. Ten eerste is onderzocht welke associaties burgers hebben met verward gedrag en de mate waarin burgers denken dat verward voorkomt. Daarnaast is er aandacht geweest voor de manier waarop mensen geïnformeerd worden vanuit de media, het openbaar bestuur en andere amplificatiestations. Het derde aspect dat in de interviews wordt onderzocht is de invloed van bekendheid. Het interviewprotocol is iteratief ontwikkeld. Inzichten uit eerdere interviews die relevant kunnen zijn voor het onderzoek, zijn in latere interviews ook bevraagd om een completer beeld te krijgen. Doordat de interviews semigestructureerd zijn kunnen ze goed met elkaar vergeleken worden maar zijn er ook mogelijkheden geweest tot doorvragen.

Na de interviews is een enquête opgesteld waarin de resultaten uit de interviews getoetst worden en het wereldbeeld van respondenten ook wordt meegenomen. In de enquête wordt geprobeerd burgers zo min mogelijk te beïnvloeden. Daarom wordt er eerst gevraagd naar de mate waarin burgers zich zorgen maken om hun eigen veiligheid en die van anderen als het gaat om personen met verward gedrag. Daarna wordt pas gevraagd naar de associaties die zij hebben met verward gedrag. Dit voortkomt dat de mogelijke associaties die de experts in de interviews genoemd hebben invloed uitoefenen op de risicopercepties van de burgers. Ook wordt er bewust voor gekozen om in de enquêtes de term verwarde personen te gebruiken in plaats van de term personen met verward gedrag. Verwarde personen is de term die meestal in de media gebruikt wordt en waarmee burgers waarschijnlijk bekend zijn. De enquête is verspreid door middel van de website en sociale media van de gemeente Loon op Zand, medewerkers van de gemeente Loon op Zand en de gemeente Oisterwijk en via lokale nieuwsorganisaties in Loon op Zand en Oisterwijk (LoonOpZandNieuws, 2020; OisterwijkNieuws, 2020). Er hebben uiteindelijk 202 personen gereageerd op de oproep en de enquête ingevuld. De grootte van de steekproef levert enkele problemen op voor subcategorieën van variabelen. Bijvoorbeeld sommige groepen van de culturele theorie zijn erg klein geworden. In de discussie wordt hier verder op ingegaan.

3.5 Analysemethoden

De interviews worden geanalyseerd aan de hand van codes. Door codes toe te brengen wordt informatie geduid en kunnen de interviews beter met elkaar vergeleken worden. De codes zijn opgesteld op basis van het conceptueel model dat volgde uit het theoretisch kader. De variabelen, dimensies en indicatoren uit tabel 2 zijn hiervoor gebruikt. Ook is er aandacht geweest voor informatie die niet perse in het conceptueel model past, maar die wel relevant kan zijn voor het onderzoek of voor de aanbevelingen. Dit is in drie stappen gedaan. De eerste stap is het open coderen. In deze stap zijn tekstfragmenten voorzien van een code die het thema van het fragment weergeeft. De volgende stap is het axiaal coderen. In deze fase zijn de fragmenten binnen elk thema met elkaar vergeleken. En in de derde stap is gekeken hoe de informatie uit de interviews het theoretisch kader aanvult.

De resultaten van de interviews bestaan grofweg uit twee soorten informatie. Enerzijds zijn er inzichten die nodig zijn geweest om in het theoretisch kader vanuit algemene wetenschappelijke kennis over, risicoperceptie hypothesen voor verward gedrag op te stellen. Daarnaast is er een grote hoeveelheid extra achtergrondinformatie verkregen om een beter beeld te krijgen over het beleidsdomein waar dit onderzoek over gaat. Dit als alternatief voor het initieële plan om mee te lopen

met verschillende deskundigen tijdens hun werk. Door het coronavirus moest hiervan worden afgeweken.

Voor de enquête worden kwantitatieve analysemethoden toegepast. De Likertschalen waarmee verschillende variabelen gemeten zijn, worden als een interval meetniveau beschouwd. Hierover is veel discussie in de wetenschappelijke literatuur (Subedi, 2016). Maar om pragmatische redenen wordt vaak geaccepteerd dat likert data als interval meetniveau wordt beschouwd (Subedi, 2016). Zeker wanneer likert items samen worden gebundeld tot een likert schaal kan de schaal als interval meetniveau beschouwd worden (Carifio & Perla, 2007). Voor de afhankelijke variabele risicoperceptie is dit het geval in deze thesis. Ook de variabele kans wordt samengesteld uit verschillende likertitems en kan daarom met meer zekerheid als interval variabele beschouwd worden.

De interne consistentie van de likertschaal waarmee risicoperceptie gemeten wordt is aan de hand van Cronbach's alpha getoetst. Onder de paragraaf betrouwbaarheid wordt deze toets verder besproken. Daarna zijn voor alle variabelen descriptieve statistieken gegenereerd om een beeld te krijgen van de data. Hierbij wordt gekeken naar gemiddeldes en standaarddeviaties. Hierna zijn de verbanden tussen de variabelen onderzocht. Eerst wordt dit bivariaat gedaan door correlaties en groeps-gemiddeldes te bekijken. Voor interval variabelen worden Pearson's r correlaties berekend. Voor ordinale variabelen Spearman's ρ . Voor de nominale variabelen wordt gekeken of de groeps-gemiddeldes van elkaar afwijken. Voor variabelen met twee groepen zijn hiervoor T-toetsen gebruikt. Voor variabelen met meerdere groepen variantieanalyse. De assumptie van gelijke varianties wordt getoetst voor deze variantieanalyses. Uit de Levene's toets voor gelijke varianties blijkt dat deze assumptie gedaan mag worden. Daarom kan de post-hoc analyse Tukey gebruikt worden om te bekijken tussen welke groepen verschillen bestaan. De correlaties, T-toetsen en ANOVA's geven een beeld van hoe de variabelen uit het conceptueel model samenhangen. Op basis hiervan kunnen echter nog geen conclusies getrokken worden. Bivariate toetsen zijn niet in staat om interactieverbanden zoals mediatie aan te tonen. Hiervoor zijn multivariate methodes nodig die verbanden toetsen onder controle van andere voorspellers. Om de verbanden op dergelijke wijze te isoleren zijn regressieanalyses ingezet. Er wordt vanuit het theoretisch kader een model verwacht, waarbij verschillende verklarende variabelen risicoperceptie indirect via het mentale model beïnvloeden. Bij de regressiemodellen worden de nominale en ordinale variabelen als dummy variabelen meegenomen in het model. Voor een variabele met K categorieën worden $K-1$ dummy variabelen gebruikt om te voorkomen dat er multicollineariteit optreedt. De overgebleven variabele is dan de referentiegroep. In de regressietabellen in bijlage 3 zijn geslacht, bekendheid en alle variabelen met (D) erachter dummyvariabelen. Het type regressiemodel is gekozen op basis van het toetsen van de assumpties van regressieanalyse. De gestandaardiseerde residuen worden in de volgende paragraaf uitgezet tegen de gestandaardiseerde voorspelde waarden. Op basis hiervan is gekozen voor een OLS-regressie. De datawolk waaiert namelijk niet uit naarmate de gestandaardiseerde residuen toenemen. Omdat de afstand van de datawolk tot $y=0$ ongeveer gelijk blijft aan de uiteinden van de x -as voldoen de kwadraten van een OLS en is het niet nodig om met absolute waarden te werken (Bijlage 3 tabel O).

3.6 Assumpties van de regressieanalyse

Er worden drie verschillende regressies uitgevoerd. De regressie met risicoperceptie als afhankelijke variabele is het hoofdmodel. Om indirecte verbanden te onderzoeken die via het mentale model lopen worden er ook regressies uitgevoerd met kans en associatie als afhankelijke variabelen. Er zijn vier assumpties voor regressieanalyse getoetst. Dit zijn de assumptie van lineariteit, assumptie van onafhankelijke errortermen, assumptie van homoscedasticiteit en de assumptie van normaal verdeelde residuen.

Eerst is onderzocht of er sprake is van multicollineariteit. In het model met risicoperceptie als afhankelijke variabele worden geen aanwijzingen voor multicollineariteit gevonden. Ondanks dat enkele variabelen vrij sterk met elkaar correleren (tabel 9-10) is er geen VIF-waarde van boven de 4 in het model. De assumptie van lineariteit is getoetst door in het regressiemodel partiële plots aan te vragen voor iedere voorspellende variabele. In bijlage 3 zijn deze tabellen (Tabel J – Tabel N) te zien.

In de datawolken zijn lineaire trends te onderscheiden. Er is in ieder geval geen sprake van parabolische of exponentiele verbanden. Aan de assumptie van lineariteit wordt dus voldaan. De tweede assumptie is de assumptie van onafhankelijke errortermen. Dit is getest door middel van een Durbin Watson test. Deze ligt met een waarde van 1,843 tussen 1 en 3 (Bijlage 3 Tabel R-1A) dus is er geen reden om aan te nemen dat de assumptie van onafhankelijke errortermen geschonden wordt. De derde assumptie is de assumptie van homoscedasticiteit. In Tabel O (Bijlage 3) is te zien dat aan deze voorwaarde wordt voldaan. De datawolk ligt gelijk verdeeld rondom de $Y=0$ as. En in tabel P (Bijlage 3) is te zien dat er ook wordt voldaan aan de assumptie van normaal verdeelde residuen.

Het tweede regressiemodel met associatie als afhankelijke variabele voldoet ook aan de assumpties van regressieanalyse. Er zijn geen VIF-waardes van boven 4, en de Durbin-Watson test geeft 1,978 (Bijlage 3 Tabel R-2B). De assumpties zijn op dezelfde manier getoetst als voor het andere model. Alle relevante plots staan in bijlage 3 Tabel R-2A.

Hetzelfde geldt voor het derde regressiemodel met kans als afhankelijke variabele (Bijlage 3 Tabel R-3A). Er zijn geen VIF waardes van boven 4 en de Durbin-Watson test geeft 1,840 (Bijlage 3 Tabel R-3B). Ook aan de andere assumpties wordt voldaan (Bijlage 3 Tabel R-3A). De plots laten lineaire verbanden zien. De regressie gestandaardiseerde residuen – voorspelde waarden datawolk is homoscedastisch verdeeld en de residuen zijn normaal verdeeld. In alle drie de modellen kan de OLS-regressie dus uitgevoerd worden

3.7 Betrouwbaarheid en validiteit

In deze paragraaf worden de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek gemeten. Eerst wordt de betrouwbaarheid besproken. Hier gaat het om de consistentie van de resultaten. In hoeverre is het onderzoek herhaalbaar met dezelfde resultaten? Daarna wordt de validiteit besproken. In hoeverre is het onderzoek geschikt om de gestelde vragen te beantwoorden en in hoeverre kunnen inzichten gegeneraliseerd worden?

Betrouwbaarheid

Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten worden resultaten uit de interviews getoetst door middel van een enquête. Op de enquête hebben 202 respondenten gereageerd. Ook de vragenlijst en het interviewprotocol worden opgenomen in de bijlagen. Dit betekent dat het onderzoek goed herhaalbaar is. Wegens privacy redenen worden geen transcripten van de interviews in de bijlagen toegevoegd. In de vragenlijst wordt de interne consistentie gecontroleerd door het construct risicoperceptie met verschillende vragen te meten. Er wordt een vraag negatief gepoold zodat getoetst kan worden of de respondent de vragenlijst serieus invult en goed leest. Door middel van een Cronbach's Alpha toets is na de dataverzameling de interne betrouwbaarheid van de meting van risicoperceptie getoetst. Hieruit komt een waarde van 0,823 wat wijst op een goede interne betrouwbaarheid. De vragen die gebruikt zijn om de risicoperceptie te meten hangen dus sterk samen en meten hetzelfde concept. Ondanks dat er een vraag negatief gepoold is Cronbach's Alpha hoog. Dit wijst erop dat de respondenten de vragen in het algemeen aandachtig gelezen hebben en niet zomaar antwoorden hebben aangeklikt.

Tabel 3

Interne consistentie van het gemeten construct risicoperceptie

Cronbach's Alpha	N
,823	4

Interne validiteit

De interne validiteit van dit onderzoek heeft sterke en minder sterke kanten. Een sterke kant van dit onderzoek is de manier waarop de mentale modellen in kaart worden gebracht. De gehanteerde methode van Morgan et al. (2002) voorkomt dat de biases van de onderzoeker, van de wetenschappelijke literatuur en van experts invloed uitoefenen op de respondent. Door de open benadering wordt het beeld van de respondenten achterhaald zonder deze te beïnvloeden. Bij andere onderzoeksmethoden worden respondenten als het ware genugged tot bepaalde antwoorden. Omdat bij de onderzoeksmethode van Morgan et al. (2002) de keuzearchitectuur gebaseerd is op de inbreng van de open interviews bestaat dit nadeel niet. Voor deze variabele wordt dus goed gemeten wat gemeten moet worden. Door deze ingebouwde triangulatie is de interne validiteit verhoogd.

Een minder sterke kant van dit onderzoek is de operationalisatie van de eigenschappen van de context. Zowel social amplification of risk als culturele theorie zijn moeilijk te operationaliseren theorieën (Oltedal et al., 2014; Verweij et al., 2011; Wahlberg & Sjöberg, 2000). Het social amplification of risk framework is een erg brede theorie met weinig concrete aanknopingspunten om deze te operationaliseren (Wahlberg & Sjöberg, 2000). De manier waarop het in deze studie geoperationaliseerd wordt is afhankelijk van zelfrapportage van respondenten. Het is alom bekend dat het geheugen van mensen niet altijd valide is (Gleaves, Smith, Butler & Spiegel, 2006). Mensen kunnen foute herinneringen creëren. Als iemand meent in de krant te hebben gelezen dat verward gedrag vaak gepaard gaat met geweld is het dus niet zeker of dat klopt. Mogelijk associeert deze persoon verward gedrag zelf met geweld en wordt er een valse herinnering gecreëerd over een krantenartikel. Het is geen leugen omdat deze persoon het zich echt kan herinneren. Of de herinnering ook daadwerkelijk heeft plaatsgevonden is echter de vraag.

Ook de culturele grid/group theorie is een theorie die moeilijk te operationaliseren is. In de wetenschappelijke literatuur wordt zelfs gesteld dat de moeilijke operationalisatie een mogelijke verklaring is voor het gebrek aan empirische ondersteuning van de theorie (Oltedal et al., 2014; Verweij et al., 2011). Er is in deze thesis gekozen voor een operationalisatie die uit een beperkt aantal vragen bestaat. Het voordeel hiervan is dat de respondenten gefocust blijven. Dit is voordelig voor de interne validiteit. Een vragenlijst van 30 vragen om het wereldbeeld vast te stellen zou de respondenten te veel afleiden van de rest van de enquête. Ook zouden waarschijnlijk veel respondenten afhaken. Het nadeel van deze methode is dat er niet direct wordt gevraagd naar het wereldbeeld van respondenten (Swedlow et al., 2016). Er wordt vanuit gegaan dat het wereldbeeld volgt vanuit de mate van grid en group die iemand ervaart zoals de culturele theorie beweert. In andere operationalisatiemethoden (Wildavsky & Dake, 1990) wordt direct gevraagd naar het wereldbeeld waardoor de assumpties van de culturele theorie beter getoetst kunnen worden.

Ondanks dat deze theoretische concepten moeilijk te operationaliseren zijn worden ze toch meegenomen in het onderzoek. De brede theoretische basis van dit onderzoek is een sterk punt wat betreft de validiteit van het onderzoek.

Externe validiteit

De externe validiteit van dit onderzoek is laag als het gaat om het toepassen van inzichten uit de onderzochte gemeenten op de rest van Nederland. Het is een studie waarin slechts twee gemeenten onderzocht worden. Resultaten uit deze studie zijn niet zomaar te extrapoleren naar andere gemeenten. Onderzoek in gemeenten van andere groottes, en in meer stedelijke gemeenten kan andere resultaten geven. Bijvoorbeeld omdat grote randstadgemeenten individualistischer zijn dan kleinere gemeentes in midden-Brabant. Deze studie is een exploratieve studie waarin een eerste stap gezet wordt om kennis te genereren over risicoperceptie en personen met verward gedrag. Het is niet het doel van deze studie om een algemene theorie te formuleren. Resultaten van deze thesis kunnen wel gebruikt worden om hypothesen te formuleren ter toetsing in andere cases. Met vervolgonderzoek kan de externe validiteit van de resultaten getoetst worden. In de sociale wetenschap is alle kennis echter contextgevoelig (Flyvbjerg, 2006). Het is daarom de vraag in hoeverre externe validiteit een doel op zich moet zijn. De theoretische generaliseerbaarheid is voor dit onderzoek laag. In het theoretisch kader is meermaals benoemd dat inzichten voor een bepaald risico niet zomaar

overdraagbaar zijn naar andere risico's. Kennis over risicoperceptie is afhankelijk is van de context zoals het specifieke risico, de tijd en de plaats. Het is dus van belang om voor elk aparte risico waarin men inzichten wilt onderzoek uit te voeren.

De representativiteit van het onderzoek is onderzocht aan de hand van chi-kwadraat toetsen. Voor geslacht geldt (na het weghalen van één missende waarde "zeg ik liever niet") dat 41,3% van de respondenten mannen zijn geweest en 58,7% vrouwen. Voor elke 100 vrouwen zijn er in de gemeenten Oisterwijk en Loon op Zand 97,5 mannen (CBS, 2018). De chi-kwadraat toets geeft een significantie van 0,020. De steekproef is dus wat geslacht betreft niet representatief. Ook wat betreft het opleidingsniveau is de steekproef niet significant. Maar liefst 54,5% van de respondenten is hoogopgeleid (HBO & WO). In Nederland als geheel is 33% van de bevolking hoogopgeleid. Dit beeld wordt bevestigd door de chi-kwadraat toets die een significantie geeft van 0,000. Opvallend is dat de proportie middelbaar opgeleiden (HAVO, VWO, MBO2-3-4), wel overeenkomt met die van Nederland als geheel. Vooral de lager opgeleide groep is dus niet bereikt met de enquête. Mogelijk is deze groep minder goed bereikbaar doordat ze het lokale nieuws en de gemeente minder goed volgen en daardoor de oproep voor de enquête niet hebben gezien. Door het coronavirus is het niet mogelijk geweest om het initieële plan van straatinterviews uit te voeren. Daarom zal er bij de interpretatie van de resultaten rekening gehouden moeten worden met de niet-representatieve steekproef. Ook voor leeftijd is de representativiteit onderzocht. De gemiddelde leeftijd in Nederland in 2019 was 42. In de steekproef is dit 42,3 jaar. Voor leeftijd is de steekproef dus wel representatief.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de enquêtes besproken. Eerst wordt univariaat gekeken doormiddel van descriptieve statistiek per variabele. Daarna worden bivariate analyses uitgevoerd om inzichten te verkrijgen in de samenhang van de variabelen. Vervolgens worden multivariate analyses uitgevoerd om de invloed van variabelen onder controle van andere variabelen geïsoleerd te kunnen analyseren.

4.1 Descriptieve statistiek

In deze paragraaf wordt de verzamelde data per groep variabelen besproken. Het gaat hier om de variabelen op zichzelf en nog niet om de verbanden ertussen. De demografische kenmerken zijn in het vorige hoofdstuk beschreven bij de bespreking van de representativiteit en worden daarom niet opnieuw besproken.

4.1.1 Risicoperceptie

De risicoperceptie is onderzocht door middel van een Likertschaal bestaande uit vier vragen. De gemiddelde score hierop is de risicoperceptie. Deze Likertschaal wordt als interval variabele beschouwd om pragmatische redenen. Hieruit volgt een gemiddelde risicoperceptie van 3,3 met een standaarddeviatie van 0,86. De variabele is ongeveer normaal verdeeld (Bijlage 3 Tabel A).

4.1.2 Mentaal model

De respondenten zijn gevraagd om de zes voorbeelden van gedrag te rangschikken op basis van hun associaties met verward gedrag. De rangschikking liep van sterkste associatie naar zwakste associatie. Dus hoe lager de gemiddelde score voor een vorm van verward gedrag hoe sterker de gemiddelde associatie. In tabel 5 is te zien dat de volgende gemiddelde rangschikking gemaakt kan worden van meest geassocieerd tot minst geassocieerd:

1. Iemand in psychose die anderen kwaad kan doen
2. Iemand in psychose die zichzelf kwaad kan doen
3. Iemand die thuis de gaskraan opendraait
4. Iemand die schreeuwt op straat of regelmatig 's nachts geluidsoverlast veroorzaakt
5. Iemand die zijn eigen huis overhoophaalt en spullen het huis uitgooit
6. Een dementerende bejaarde

Hieruit blijkt dus dat met name de extremere, risicovollere vormen van gedrag geassocieerd worden met verward gedrag. Wanneer respondenten gevraagd worden welke vorm van gedrag het meest voorkomt (tabel 6), is een ander beeld te zien. De dementerende bejaarde verschuift van de laatste plaats naar de eerste plaats. Het lijkt erop dat respondenten wel inzien dat de extremere vormen van gedrag zoals een gaskraan opendraaien en anderen bewust kwaad doen relatief zeldzaam zijn. Toch zijn dit de voorbeelden die samen met de persoon die zichzelf kwaad kan doen het sterkst geassocieerd worden met verward gedrag. Uit deze rangschikking is een waarde berekend die een maat is voor hoe extreem de associatie is.

In het methodologisch kader is uitgelegd hoe er uit de rangschikking van respondenten een interval variabele wordt berekend.

$$\text{Associatie} = \frac{1}{\sum_{i=1}^6 iR_{x_i}}$$

Deze interval variabele maakt het mogelijk om meer statistische analysemethoden toe te passen dan wanneer associatie als categorische variabele wordt gemeten. De uitkomst van de formule is als interval variabele te beschouwen onder de assumptie dat de afstand tussen de rangordes gelijk is.

Hieruit komt een gemiddelde waarde van 1,5112 met een standaarddeviatie van 0,20. De variabele heeft een bereik van een minimum van 1,10 tot een maximum van 1,79.

Naast de associaties, is ook de Bayesiaanse kans (de kwantificering van de persoonlijke overtuiging van de waarschijnlijkheid om geconfronteerd te worden met het risico) onderdeel van het mentale model. In het methodologisch kader is uitgelegd hoe de berekende variabele bestaat uit de algemene kans die iemand inschat om in aanraking te komen met personen met verward gedrag en de mate waarin de persoon denkt dat specifieke vormen van verward gedrag voorkomen.

De variabele kans is berekend volgens deze formule: $((\frac{1}{2,45} \sum_{i=1}^6 \frac{Y_i}{R_{x_i}}) + K_{Algemeen})/2$

In tabel 5 is te zien dat de gemiddelde waarde 3,0374 is met een standaarddeviatie van 0,79. Het bereik loopt van 1 tot 5 en het gemiddelde ligt daar dus bijna exact tussenin. De berekende variabele is ongeveer normaal verdeeld (Bijlage 3 Tabel C).

Tabel 5

Descriptieve statistiek mentaal model: gemiddelde rangordes en de berekende variabelen kans & associatie.

	Een dementerende bejaarde	Schreeuwen op straat of geluidsoverlast	Huis overhoop halen en spullen gooien	Psychose: kan zichzelf kwaad doen	Iemand die thuis de gaskraan opendraait	Psychose: kan anderen kwaad doen	Kans	Associatie
Gemiddelde	4,30	3,86	4,26	2,54	3,73	2,32	3,0374	1,5112
Std. Dev.	1,896	1,588	1,271	1,189	1,580	1,493	,79057	,20242

Tabel 6

Kansperceptie per vorm van verward gedrag: hoeveel (1: zeer zelden – 5: zeer vaak) komt elke vorm van verward gedrag voor?

	Een dementerende bejaarde	Schreeuwen op straat of geluidsoverlast	Huis overhoop halen en spullen gooien	Psychose: kan zichzelf kwaad doen	Iemand die thuis de gaskraan opendraait	Psychose: kan anderen kwaad doen
Gemiddelde	3,67	3,23	2,76	3,18	2,28	2,95
Std. dev.	,937	1,013	,980	1,051	1,033	1,206

4.1.3 Bekendheid

Voor de bekendheid zijn drie vragen gesteld. Ten eerste of er persoonlijke ervaring is met personen met verward gedrag. Daarnaast is gevraagd wat voor soort gedrag het om ging en wat de relatie tot de persoon met verward gedrag is geweest. Met name het soort verwarde gedrag waarmee iemand persoonlijke ervaring heeft kan van belang zijn, omdat het de associatie kan beïnvloeden. Alle variabelen over bekendheid zijn categorische variabelen. Bekendheid als in het al dan niet persoonlijke ervaring hebben met personen met verward gedrag is nominaal en de relatie tot de persoon met verward gedrag ook. Het soort verwarde gedrag is ordinaal en loopt van onschuldig (dementerende bejaarde) tot extreem (persoon in psychose die anderen kwaad kan doen). 67,8% van de respondenten geeft aan persoonlijke ervaring te hebben met personen met verward gedrag. Veel van deze ervaringen zijn met familie of burens die verward gedrag vertonen (beiden 25,2%). Het grootste deel van de ervaringen (31,3%) gaan om onbekenden op straat die verward gedrag vertonen. In tabel 6 is te zien met welke vormen van verward gedrag respondenten aangeven persoonlijke ervaring te hebben. Dit komt vrij goed overeen met tabel 6 waarvoor aan respondenten gevraagd werd hoeveel zij denken dat verward gedrag voorkomt. In tabel 7 wordt de indruk gewekt dat de heftigere vormen van verward gedrag vaker voorkomen dan deskundigen denken (Persoonlijke communicatie, 8 juni 2020; Rijksoverheid, z.d.). Hier zijn echter alternatieve verklaringen voor te bedenken. Mogelijk reageren

mensen die heftigere ervaringen hebben vaker op de enquête. Ook is het mogelijk dat burgers een persoon die bijvoorbeeld schreeuwt interpreteren als iemand die anderen kwaad kan doen.

Tabel 7

Descriptieve statistiek bekendheid: met welke vorm van verward gedrag zijn respondenten in aanraking gekomen?

		Aantal	Percentage
	Een dementerende bejaarde	31	22,6
	Schreeuwen op straat of geluidsoverlast	30	21,9
	Huis overhoop halen en spullen gooien	4	2,9
	Psychose: kan zichzelf kwaad doen	24	17,5
	Psychose: kan anderen kwaad doen	35	25,5
	Anders namelijk..	13	9,5
	Totaal	137	100,0
Missend	Geen persoonlijke ervaring	65	
Totaal		202	

4.1.4 Sociale amplificatie

Er zijn drie dimensies die van belang kunnen zijn voor de invloed van sociale amplificatie op risicoperceptie. Dit zijn de bron van de informatie, de frequentie van de informatie en de inhoud van de informatie. De inhoud van de informatie bestaat uit twee aspecten. Het soort verwarde gedrag dat omschreven wordt hier de amplitude genoemd, en de mate waarin verward gedrag voorkomt volgens de informatiebron wordt SARF-kans genoemd. De bron van de informatie is een nominale variabele. Op basis van de vele anders namelijk... “werkzaam in de zorg” antwoorden is een antwoordcategorie/ dummyvariabele werk (zorg) toegevoegd aan de data. De frequentie en SARF-kans zijn interval variabelen uit likertitems. De amplitude, het soort verward gedrag in de communicatie, is een ordinale variabele. Voor de bron geldt dat 45,2% van de respondenten informatie vooral via nieuwsmedia ontvangt. Sociale media (24,5%), gesprekken met anderen (16,5%), werk gerelateerde informatie (8,5) en communicatie vanuit de gemeente of GGZ (5,3%) volgen daarop. 21,3% van de respondenten geeft aan ooit geïnformeerd te zijn over personen met verward gedrag vanuit de gemeente, GGZ of politie. In deze gevallen ging het nagenoeg even vaak over specifieke incidenten in de buurt of over personen met verward gedrag in het algemeen. Voor deze groep variabelen valt vooral op dat met name de meest extreme vorm van verward gedrag (iemand in psychose die anderen kwaad kan doen) veel voorkomt in communicatie over verward gedrag (tabel 7). Dit komt overeen met hetgeen in de meeste interviews gezegd is over de rol van de media: “Nu worden vooral de excessen er heel zwaar uitgelicht in de media” (persoonlijke communicatie, 27 mei 2020).

Tabel 8

Descriptieve statistiek SARF: amplitude

	Aantal	Percentage
Een dementerende bejaarde	35	18,0
Schreeuwen op straat of geluidsoverlast	26	13,4
Huis overhoop halen en spullen gooien	6	3,1
Psychose: kan zichzelf kwaad doen	37	19,1
Iemand die thuis de gaskraan opendraait	19	9,8
Psychose: kan anderen kwaad doen	71	36,6
Totaal	194	100,0
Missend Anders namelijk..	8	
Totaal	202	

4.1.5 Culturele theorie

In de enquête zijn zes vragen gesteld waarmee respondenten ingedeeld kunnen worden in het schema van (Douglas & Wildavsky, 1982) (tabel 1). Hieruit volgt dat er in de steekproef 123 egalitaristen zijn, 19 hiërarchisten, 39 individualisten en 14 fatalisten. Door het hoge aantal egalitaristen zijn er niet veel respondenten overgebleven voor de andere groepen. Mogelijk is het hoge aantal egalitaristen wel typerend voor Nederland, en voor kleinere gemeentes zoals Loon op Zand en Oisterwijk in het bijzonder. Omdat hier geen algemene cijfers van zijn is de representativiteit niet toetsbaar.

In bijlage 3 tabel Q zijn alle genoemde variabelen en met de meetniveaus daarvan overzichtelijk in te zien.

4.2 Correlaties en groepsgemiddeldes

Om een eerste beeld te verkrijgen van de verbanden tussen de verschillende variabelen worden de correlaties tussen variabelen bekeken. Voor de continue variabelen onderling zijn Pearson correlaties berekend. In tabel 9 onder deze paragraaf zijn deze correlatiecoëfficiënten weergegeven. Er wordt een significantieniveau van 0,05 aangehouden. De continue variabelen in deze tabel zijn de risicoperceptie, de kans, de associatie, leeftijd, frequentie van communicatie (SARF-frequentie) en benoemde mate van voorkomen van verward gedrag in de communicatie (SARF kans). Alle gevonden correlaties zijn positief. Risicoperceptie correleert significant met alle andere continue variabelen. Kans correleert met alle andere variabelen behalve associatie. Daarnaast correleren de elementen van het SARF onderling en met leeftijd. Het is vooral opvallend dat associatie niet correleert met de elementen van het SARF maar dat deze wel correleren met de risicoperceptie. Mogelijk wijst dit op een directe invloed van het SARF op de risicoperceptie in plaats van via het mentale model. Of mogelijk alleen een invloed via het kans gedeelte van het mentale model. Verdere analyse zal dit moeten uitwijzen. De grootte van de effecten worden afgewogen aan de hand van de benchmark richtlijnen van Cohen (1988). Alle gevonden significante correlaties zijn op basis hiervan, op enkele uitschieters na, van middelmatige sterkte. De uitschieters zijn de correlaties tussen SARF-frequentie en SARF kans ($r=0,719$), SARF kans en kans ($r=0,549$) en tot slot kans en SARF frequentie ($0,532$). Deze correlaties zijn sterk. De correlatie tussen SARF-frequentie en kans ($r=0,495$) is onderscheidend genoeg ten opzichte van de andere correlaties en dichtbij genoeg de richtlijn van Cohen ($r=0,5$) om ook sterk genoemd te worden. Hetzelfde geldt voor de correlatie tussen risicoperceptie en kans ($r=0,460$).

Voor de ordinale variabelen zijn de correlaties onderzocht door middel van Spearman's ρ correlaties. Weer wordt gekeken naar de correlaties tussen de verklarende variabelen

(opleidingsniveau, bekendheid soort gedrag, de SARF-amplitude) en de afhankelijke variabele (risicoperceptie) en de mediërende mentaal model variabelen (associatie en kans). De Spearman correlaties zijn weergegeven in tabel 10. De correlaties tussen de continue variabelen onderling zijn hieruit weggelaten omdat deze correlaties al zijn weergegeven in tabel 9 als Pearson correlaties. Risicoperceptie correleert significant met opleidingsniveau, SARF-amplitude en het soort gedrag waarmee iemand in aanraking is gekomen (bekendheid situatie). Deze correlaties zijn van middelmatige grootte (Cohen, 1988) en de correlatie met opleidingsniveau is negatief. Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe lager de risicoperceptie. Kans en opleidingsniveau correleren negatief met elkaar en de correlatie is van middelmatige grootte. Kans en SARF-amplitude correleren positief. Deze correlatie is ook van middelmatige grootte, hetzij aanzienlijk zwakker dan kans en opleidingsniveau. De associatie is significant gecorreleerd met SARF-amplitude en bekendheid situatie. Dit zijn positieve correlaties van middelmatige grootte. Verder is er een significante correlatie tussen bekendheid situatie en SARF-amplitude. Opvallend is dat deze correlatie relatief sterk is ($p=0,476$). Het soort gedrag waar iemand over leest en hoort is dus vrij sterk gecorreleerd met het soort gedrag waarmee iemand persoonlijke ervaring heeft. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat personen die persoonlijke ervaring hebben met een bepaalde soort van gedrag, informatie over deze vorm van gedrag opzoeken of bewuster registreren. Deze correlatie belicht het feit dat data uit zelfrapportage altijd kritisch bekeken moet worden omdat de menselijke herinnering aan fouten onderhevig is (Gleaves et al., 2006).

Voor de nominale variabelen is het niet mogelijk om correlaties te berekenen hiervoor wordt daarom gekeken of de groepsgemiddeldes significant van elkaar afwijken. Hiervoor kunnen T-toetsen gebruikt worden. Voor culturele theorie en SARF-bron zijn er meer dan twee groepen. Hier kan een T-toets dus niet gebruikt worden. In plaats daarvan wordt variantieanalyse (ANOVA) gedaan. Voor zowel de T-toets als de ANOVA moet worden voldaan aan de assumptie van normaal verdeelde steekproefgemiddelden. De centrale limietstelling stelt dat voor grote steekproeven deze verdeling altijd normaal is. Hierbij wordt vaak een richtlijn van $N=30$ aangehouden. Met $N=202$ gaat deze data daar ruim overheen en kan de verdeling van steekproefgemiddelden als normaal beschouwd worden. De T-toets en ANOVA zijn daarom gepast. Voor culturele theorie is dit mogelijk wel iets problematisch. Door het grote aantal egalitaristen zijn de andere groepen aan de kleine kant. In de discussie wordt hier verder op ingegaan.

Ook voor deze toetsen is het vanuit het conceptueel model vooral interessant om te bekijken hoe de afhankelijke variabele (risicoperceptie) en het mediërende mentaal model (associatie & kans) per groep wel of niet verschillen. Voor geslacht zijn er geen significante verschillen gevonden voor risicoperceptie, kans en associatie (Bijlage 3 Tabel D). Voor bekendheid wordt alleen een significant verschil gevonden ($p=0,001$) voor kans. Voor culturele theorie zijn de groepsgemiddelden door middel van een ANOVA onderzocht. Door middel van een Levene's toets voor gelijke varianties is vastgesteld dat gelijke varianties aangenomen mogen worden ($p>0,05$). De verschillen zijn verder geanalyseerd door middel van post-hoc toets Tukey. Hieruit volgt dat de groepen significant van elkaar verschillen (Bijlage 3 Tabel F). De resultaten van de post-hoc toets zijn weergegeven in tabel G in bijlage 3. Egalitaristen hebben een lagere risicoperceptie dan hiërarchisten en individualisten en een lagere Bayesiaanse kans dan alle andere groepen. Voor associatie zijn geen significante verschillen gevonden.

Hierna is gekeken hoe de risicoperceptie, kans en associaties van groepen respondenten die hun informatie uit verschillende amplificatiestations ontvangen verschillen. Uit de Levene's test blijkt dat gelijke varianties aangenomen kunnen worden. Voor kans en risicoperceptie zijn er significant verschillende groepen te onderscheiden (Bijlage 3 Tabel H). In de post-hoc analyse Tukey worden echter geen significante verschillen gevonden. Er kan daarom geconcludeerd worden dat er wel significante verschillen zijn maar het niet mogelijk is om op basis van deze data te noemen welke groepen significant verschillen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de groepen te klein zijn. In een grotere steekproef kunnen de verschillen mogelijk wel worden genoemd.

Tabel 9*Pearson's r correlaties*

		Risicoperceptie	Kans	Associatie	Leeftijd	SARF Frequentie	SARF Kans
Risicoperceptie	Correlatie Coëfficiënt	1	,460	,359	,176	,365	,320
	Sig.		,000	,000	,012	,000	,000
	N		202	202	202	200	189
Kans	Correlatie Coëfficiënt		1	,094	,154	,532	,549
	Sig.			,182	,028	,000	,000
	N			202	202	200	189
Associatie	Correlatie Coëfficiënt			1	,022	,051	,043
	Sig.				,760	,474	,552
	N				202	200	189
Leeftijd	Correlatie Coëfficiënt				1	,242	,197
	Sig.					,001	,007
	N					200	189
SARF Frequentie	Correlatie Coëfficiënt					1	,719
	Sig.						,000
	N						189
SARF kans	Correlatie Coëfficiënt						1

Tabel 10*Spearman's Rho correlaties*

		Opleidingsniveau	SARF Amplitude	Bekendheid Situatie
Risicoperceptie	Correlatie Coëfficiënt	-,329	,399	,358
	Sig.	,000	,000	,000
	N	199	195	126
Kans	Correlatie Coëfficiënt	-,345	,168	,130
	Sig.	,000	,019	,145
	N	199	195	126
Associatie	Correlatie Coëfficiënt	-,124	,239	,265
	Sig.	,080	,001	,003
	N	199	195	126
Opleidingsniveau	Correlatie Coëfficiënt	1,000	-,136	-,136
	Sig.	.	,061	,133
	N	199	192	124
SARF Amplitude	Correlatie Coëfficiënt		1,000	,476
	Sig.		.	,000
	N		195	124
Bekendheid situatie	Correlatie Coëfficiënt			1,000
	Sig.			.
	N			126

4.3 Regressieanalyse

In de vorige paragraaf is een eerste beeld geschapt van de relaties tussen variabelen. Nu wordt er onderzocht hoe de variabelen samenhangen onder controle van andere variabelen. Er zijn drie verschillende regressieanalyses uitgevoerd. Het eerste model is het hoofmodel en heeft risicoperceptie als afhankelijke variabele. Daarna is onderzocht of er sprake is van indirecte verbanden die via het mentaal model lopen. Als dit het geval is zouden er significante regressie coëfficiënten moeten zijn vanuit het mentale model naar de risicoperceptie en vanuit bekendheid, sociale amplificatie, wereldbeeld en geslacht naar het mentaal model. Het mentaal model bestaat uit twee variabelen: associatie en kans. Daarom hebben regressiemodel 2 en 3 respectievelijk associatie en kans als afhankelijke variabele. Uit deze drie modellen moet dus blijken in hoeverre risicoperceptie verklaard kan worden door variabelen die direct of indirect invloed uitoefenen.

4.3.1 Drie modellen

4.3.1 Drie modellen

Model 1: risicoperceptie

Eerst wordt een regressie uitgevoerd met risicoperceptie als afhankelijke variabele. De nominale en ordinale variabelen worden als dummyvariabelen toegevoegd aan het model. Hieruit komt een significant model ($p=0,000$) met een aangepaste R^2 van 0,429. Dit model staat in bijlage 3 Tabel R-1. In de tabel staan twee modellen. Een complete en een overzichtelijke met alleen de significante correlaties. Uit dit het model blijkt dat geen van de demografische kenmerken een significante invloed heeft op de risicoperceptie. Kans en associatie zijn beide significant $p=0,002$ & $p=0,000$ en hebben een positieve invloed. Hoe hoger de kansperceptie en associatie, hoe hoger de risicoperceptie. Van het sociale amplificatie framework zijn SARF-frequentie en SARF kans (hoeveel er gecommuniceerd wordt en hoeveel verward gedrag voorkomt volgens die communicatie) niet significant. Voor de amplitude geldt dat alleen respondenten die aangeven iets gelezen of gehoord te hebben over iemand die de gaskraan opendraait een hogere risicoperceptie hebben. Voor het amplificatiestation geldt dat personen die werken in de zorg en via hun werk aan informatie over verward gedrag komen een significant lagere risicoperceptie hebben. Voor bekendheid geldt dat alleen de risicoperceptie van personen die in aanraking zijn gekomen met iemand in psychose die anderen kwaad wil doen significant hoger is. En tot slot hebben egalitaristen een significant lagere risicoperceptie dan de referentiegroep individualisten. Voor de andere groepen zijn geen verbanden gevonden. De sterktes van de verbanden worden afgelezen aan de gestandaardiseerde Beta coëfficiënten. Deze liggen allen rond de $(-)2,00 \pm 0,60$ (tabel R-1C). De ongestandaardiseerde coëfficiënten variëren van $\pm [0,2-1,13]$. De variabele risicoperceptie heeft een gemiddelde van 3,3 met een standaarddeviatie van 0,86. De invloed van de statistisch significante onafhankelijke variabelen is dus substantieel.

Model 2: associatie

In een tweede regressiemodel, met associatie als afhankelijke variabele, wordt onderzocht in hoeverre er sprake kan zijn van een indirect invloed van onafhankelijke variabelen op de risicoperceptie via het mentale model (Tabel R-2B). In het model worden dezelfde onafhankelijke variabelen meegenomen als in het eerste regressiemodel. Het model is significant ($p=0,003$) en heeft een verklaringskracht (aangepaste R^2) van 0.133. De verklaringskracht is dus vrij laag. Uit dit model volgt dat bekendheid de associatie gemiddeld significant dempt. Dit geldt echter niet voor persoonlijke ervaring met geschreeuw, en ervaring met mensen in psychose die zichzelf of anderen kwaad kunnen doen. Deze vormen van bekendheid verhogen de associatie juist. Ervaring met de referentiegroep van deze dummy variabelen, dementerende bejaarden, verlaagt dus de associatie. Daarnaast blijkt dat egalitaristen een significant lagere associatie hebben. De verbanden zijn in dezelfde orde van grootte en variëren van $[0,197-0,302]$. De niet gestandaardiseerde coëfficiënten hebben een orde van grootte $[0,1-0,2]$. Kijkend naar de range $(1,10-1,79)$ en standaarddeviatie $(0,20)$ van de variabele associatie betekent dit dat de verbanden niet alleen statistisch significant zijn maar ook substantieel.

Model 3: kans

En tot slot is een derde regressie uitgevoerd met kans als afhankelijke variabele (Bijlage 3 Tabel R-3A). Dit model is statistisch significant ($p=0,000$) en heeft een verklaringskracht van 0,436. De kansperceptie van respondenten wordt significant vergroot door SARF: Frequentie ($p=0,021$) en door SARF: Kans ($p=0,000$). Hoe meer respondenten horen of lezen over verward gedrag en hoe meer verward gedrag voorkomt volgens de informatie die zij ontvangen, hoe hoger de kansperceptie. Mogelijk leidt veel communicatie tot een hogere kansperceptie. Een alternatieve verklaring is echter dat individuen met een hogere kansperceptie meer communicatie over verward gedrag opzoeken. Individuen die aan informatie over verward gedrag komen via nieuwsmedia ($p=0,006$) en leden van de culturele groep egalitaristen ($p=0,003$) hebben een lagere kansperceptie. De gestandaardiseerde coëfficiënten laten zien dat SARF: kans de grootste invloed heeft [0,368] en SARF-frequentie de kleinste [0,203].

In tabel 11 zijn de significante regressiecoëfficiënten overzichtelijk weergegeven met de bijbehorende gestandaardiseerde regressie coëfficiënten. Hieruit dat voor de dummy variabele egalitaristen van een mediatieverband gesproken kan worden. Mogelijk waren er ook verbanden gevonden voor de andere groepen indien deze groot genoeg waren geweest. De invloed van bekendheid loopt vooral via de associatie maar er is ook een directe invloed van persoonlijk ervaring met de extremere soorten verward gedrag (iemand in psychose die anderen kwaad kan doen) naar risicoperceptie. Het soort verward gedrag waarmee iemand ervaring heeft loopt als een quasi-mediatie effect direct naar risicoperceptie en indirect via het associatie gedeelte van het mentaal model. In het volgende hoofdstuk worden conclusies getrokken uit deze data. Maar eerst wordt er nog bekeken wat de resultaten betekenen voor de opgestelde hypothesen en of de twee onderzochte gemeenten significant van elkaar verschillen.

Tabel 11

Overzicht significante regressiecoëfficiënten

Afhankelijke variabele	Mentaal model	Demografisch	SARF	Bekendheid	Cultuur
Risicoperceptie	Kans (0,254) Associatie (0,260)	-	Amplitude: gaskraan (0,184) Bron: werk (zorg) (-0,180)	Situatie: Kan anderen kwaad doen (0,191)	Egalitaristen (-0,155)
Associatie	-	-	-	Bekendheid (-0,241) Situatie: Geschreeuw (0,302) Situatie: Kan zichzelf kwaad doen (0,219) Situatie: Kan anderen kwaad doen (0,274)	Egalitaristen (-0,197)
Kans	-	-	Frequentie (0,203) Kans (0,368) Bron: Nieuwsmedia (-0,206)		Egalitaristen (-0,221)

4.3.2 De hypothesen nader bekeken

Op basis van tabel 11 kan worden vastgesteld wat de verzamelde data betekent voor de hypothesen uit het theoretisch kader.

Mentaal model

Hypothese 1: Hoe extremer de associatie, hoe hoger de risicoperceptie

Deze hypothese wordt ondersteund door de data. Associatie heeft een significante én substantiële invloed op risicoperceptie.

Hypothese 2: Hoe hoger de kansperceptie, hoe hoger de risicoperceptie.

Hetzelfde geldt voor hypothese twee. Kans heeft een ongeveer even grote invloed als de associatie. Een regressie is niet genoeg om causaliteit aan te tonen. Het toont de samenhang van variabelen van maar dit betekent niet altijd dat de variabelen ook in causaal verband tot elkaar staan. In combinatie met theorie kan regressie echter wel ondersteuning bieden voor causale hypothesen. In dit geval sluiten de empirie en theorie bij elkaar aan.

Bekendheid

Op basis van inzichten uit het psychometrisch paradigma en de interviews is hypothese 3 opgesteld. Volgens de meeste geïnterviewde deskundigen is bekendheid, of persoonlijke ervaring, namelijk een belangrijke voorspeller van de risicoperceptie. “Ja ik denk echt dat ligt aan de ervaringen van de burger zelf. De een denkt aan geluidsoverlast omdat ze dat zelf mee hebben gemaakt.” Stelde een van de geïnterviewde deskundigen (persoonlijke communicatie, 20 mei 2020).

Hypothese 3: Hoe extremer de vorm van verward gedrag waarmee iemand persoonlijke ervaring heeft, hoe extremer de associatie.

Dit wordt ondersteund door de data. Bekendheid heeft wel invloed op de associatie maar niet direct op de risicoperceptie. Alleen één specifieke vorm van bekendheid heeft directe invloed op de risicoperceptie. Het gaat hier om persoonlijke ervaring met iemand in psychose die anderen kwaad kan doen. Mogelijk is deze vorm van persoonlijke ervaring zo ingrijpend dat niet alleen de associatie erdoor wordt beïnvloed maar dat ook de zorgen om verwarde personen in het algemeen worden vergroot. Ook hebben respondenten die persoonlijke ervaring hebben met demente ouderen een lagere associatie dan respondenten die ervaring hebben met hevigere vormen van verward gedrag.

Demografische kenmerken

Hypothese 4A: Vrouwen hebben een hogere risicoperceptie dan mannen.

Hypothese 4B: Geslacht heeft een invloed op het mentale model dat men vormt over personen met verward gedrag.

Hypothese 5: Een hoger opleidingsniveau zorgt voor een lagere risicoperceptie

Hypothese 6: Leeftijd heeft invloed op risicoperceptie.

Geen van deze hypothesen wordt ondersteund door de data. Dit werd al verwacht door verschillende deskundigen die zijn geïnterviewd. Het is opvallend dat de data in dit onderzoek geen invloed van demografische kenmerken laat zien. Zeker voor de invloed van geslacht is er een grote hoeveelheid empirische ondersteuning in de risicoperceptieliteratuur. Dit laat weer zien dat deductie in de risicoperceptiewetenschap niet onvoorwaardelijk is. Een mogelijke verklaring voor de afwijking van dit onderzoek van de literatuur is het soort risico waar het over gaat. De meeste onderzoeken in de risicoperceptieliteratuur gaan namelijk over risico's uit het fysieke domein.

Een van de deskundigen noemde dat niet zozeer het opleidingsniveau, maar vooral het type opleiding invloed zou hebben op de risicoperceptie (persoonlijke communicatie, 28 mei 2020). De deskundige sprak de verwachting uit dat individuen met een medische opleiding een andere risicoperceptie zouden hebben (persoonlijke communicatie, 28 mei 2020). Dit wordt wel ondersteund door de data. Respondenten die bij amplificatiestation “anders namelijk...” iets in de trant van *werkzaam in de zorg of medische opleiding* hebben genoemd zijn samengebundeld in een dummy variabele. In tabel 11 is te zien dat deze groep een significant lagere risicoperceptie heeft dan personen die op andere manieren aan hun informatie komen.

Culturele theorie

Hypothese 7: het wereldbeeld van respondenten ingedeeld volgens de grip/group theorie heeft invloed op de risicoperceptie via het mentale model.

Deze hypothese wordt gedeeltelijk ondersteund door de data. Alleen voor de groep egalitaristen zijn significante invloeden gevonden op risicoperceptie, associatie en kans (tabel 11). Deze invloeden zijn consistent negatief en hebben een substantiële effectsterkte. Een mogelijke verklaring hiervoor is de grootte van de groepen in de dataset. Veruit de grootste groep zijn de egalitaristen. Mogelijk zijn de andere groepen te klein geweest. Bij een kleine steekproef is de kans groter dat het steekproefgemiddelde verder afwijkt van het populatiegemiddelde dan bij een grotere steekproef. Ook zou het natuurlijk zo kunnen zijn dat werkelijk alleen egalitaristen een andere risicoperceptie, associatie en Bayesiaanse kans hebben.

Sociale amplificatie

Hypothese 8: een grotere blootstelling aan informatie over personen met verward gedrag leidt tot een hogere risicoperceptie via het mentale model.

Hypothese 9A: Hoe extremere het verwarde gedrag dat door een amplificatiestation wordt uitgelicht hoe extremere de associatie van de ontvangers.

Hypothese 9B: Hoe meer verward gedrag voorkomt volgens een amplificatiestation, hoe hoger de kansperceptie van ontvangers van deze informatie.

Hypothese 10: Het soort amplificatiestation waar iemand informatie vandaan haalt heeft invloed op het mentaal model.

Hypothese 8 wordt ondersteund door de data. De variabele SARF-frequentie heeft een statistisch significante én substantiële invloed op de variabele kans. Hypothese 9A wordt niet ondersteund door de data. De enige invloed van SARF-amplitude is de invloed van informatie over iemand die de gaskraan opendraait op de risicoperceptie. Er is een plausibele alternatieve verklaring voor dit verband. Mensen met een hogere risicoperceptie die de enquête invullen zouden, door hun hogere risicoperceptie, wanneer ze gevraagd worden wat ze zich voor communicatie kunnen herinneren, geneigd kunnen zijn de extremere varianten van verward gedrag te kiezen. Meestal volgt het antwoord uit de herinnering maar soms volgt de herinnering uit het antwoord (Gleaves et al., 2006). Ook is het mogelijk dat mensen met een hogere risicoperceptie meer geneigd zijn om communicatie waarin hun ideeën bevestigd worden op te zoeken en te onthouden. Hypothese 9B wordt wel ondersteund door de data. SARF-kans heeft vergeleken met de andere voorspellers een grote invloed op de kansperceptie (Tabel 11).

Hypothese 10 wordt gedeeltelijk ondersteund door de data. Personen die hun informatie uit hun zorg gerelateerde werk of studie halen hebben een lagere risicoperceptie. Ook hier kan het verband twee kanten op werken. Mogelijk gaan mensen met een lagere risicoperceptie van personen met verward gedrag vaker in de zorg werken. Een tweede bron met significante invloed is de nieuwsmedia. Veel deskundigen stelden de verwachting dat media de risicoperceptie vergroot doordat excessen te veel belicht worden (persoonlijke communicatie, 20 mei 2020; 5 juni 2020). Het blijkt echter dat mensen die de media als voornaamste amplificatiestation noemen een lagere kansperceptie hebben. Een lagere kansperceptie werkt door in een lagere risicoperceptie. Deze lagere kansperceptie is ten opzichte van groepen die hun informatie uit andere amplificatiestations verkrijgen. Mogelijk is informatie uit andere bronnen zoals sociale media en gesprekken met anderen nog gekleurder dan informatie uit nieuwsmedia. Zeker echo chambers op sociale media staan er bekend om dat ze door ideeën te bevestigen amplificerend kunnen werken.

4.5 Verschillen tussen de gemeentes

Indien er regressies uitgevoerd worden voor de gemeentes apart komen er ook geen grote verschillen uit de analyses. Enkele variabelen zijn voor de ene gemeente wel en voor de gemeente niet significant. Een voorbeeld hiervan is de culture groep fatalisme. In Oisterwijk heeft deze groep een significant lagere risicoperceptie. Deze verschillen zijn echter nietszeggend. Wanneer de gemeentes uit elkaar getrokken worden zijn de subgroepen voor veel variabelen niet meer groot genoeg om hier uitspraken over te kunnen doen. Zo zijn er maar twee fatalisten in de dataset uit de gemeente Oisterwijk. Om voor een variabele als culturele theorie subgroepen te verkrijgen die groot genoeg zijn om hier

uitspraken over te doen is blijkbaar een veel grotere steekproef nodig. Zo zouden er idealiter minimaal 15x zoveel fatalisten uit Oisterwijk in de steekproef moeten zitten. Een analyse waar wel uitspraken over gedaan kunnen worden voor de twee gemeenten is de T-toets. Er zijn drie T-toetsen uitgevoerd om de verschillen tussen de gemeenten te onderzoeken voor de drie belangrijkste variabelen: risicoperceptie, kans en associatie. De T-toets toont aan (Bijlage 3 tabel S) dat er geen significante verschillen zijn tussen de gemeentes voor deze belangrijkste variabelen. Om deze redenen worden de hiervoor besproken algemene regressiemodellen gebruikt om conclusies te trekken voor beide gemeenten.

5. Conclusie

Deze thesis is begonnen met het Thomas theorema (Thomas, 1928) en het voelt gepast om daar ook mee af te sluiten. “If men define situations as real, they are real in their consequences.” Het is voor beleidsmakers en wetenschappers belangrijk om rationeel om te gaan met risico’s (Helsloot et al., 2010). Maar het Thomas theorema herinnert eraan dat percepties er ook toe doen. Percepties kunnen namelijk leiden tot objectieve risico’s, zoals de twee schreeuwers op de dam uit de inleiding hebben laten zien (of laten horen). Het objectieve risico was bij beide schreeuwers hetzelfde: iemand staat te schreeuwen. De risicoperceptie verschilde. In het ene geval raakten mensen in paniek en ontstond er een stormloop van mensen waarin verschillende gewond raakten (VandaagVoorheen, 2013). In het andere geval bleven mensen kalm en gebeurde er niets. Deze voorbeelden illustreren hoe de subjectieve risicoperceptie kan leiden tot objectief risico. Voor het risico verward gedrag is de weg waarlangs risicoperceptie leidt tot objectieve risico’s minder direct dan bij de damschreeuwers. Dit maakt het echter niet minder belangrijk. Hoge risicoperceptie leidt tot stigmatisering, stigmatisering leidt tot sociale isolatie en sociale isolatie leidt tot meer verward gedrag (Kroon et al., 2019; Swaab, 2010). Via deze weg loopt de risicoperceptie van personen met verward gedrag naar een vergroot objectieve risico. Hoe hoger de risicoperceptie, hoe hoger het objectieve risico. Daarom kunnen ook de meest rationele beleidsmakers en wetenschappers er niet omheen, dat risicoperceptie ertoe doet. In deze thesis is onderzocht welke factoren burgers’ risicoperceptie van personen met verward kunnen verklaren.

Om deze centrale vraag te beantwoorden is een mixed-methods onderzoek met expertinterviews en een publieksenquête uitgevoerd. Er zijn zes deskundigen geïnterviewd en er is een vragenlijst uitgezet onder inwoners van de gemeenten Loon op Zand en Oisterwijk. Er is een literatuurstudie uitgevoerd om een conceptueel model te kunnen bouwen. Hieruit bleek dat er drie groepen variabelen zijn die invloed kunnen hebben op de risicoperceptie. Ten eerste zijn de eigenschappen van de persoon onderzocht. Hier ging het om demografische kenmerken maar ook om persoonlijke ervaring met personen met verward gedrag. Daarnaast zijn de eigenschappen van het risico van belang. In het theoretisch kader is uitgelegd waarom niet de objectieve eigenschappen kans x effect belangrijk zijn, maar het mentale model van burgers van belang is: Bayesiaanse kans x associatie. Het begrip Bayesiaanse kans is in het theoretisch kader geïntroduceerd. De Bayesiaanse kans is de kwantificering van de persoonlijke overtuiging (De Finetti, 1974), het is het subjectieve beeld dat iemand heeft van de kans dat de schadelijke effecten van het risico voorkomen, in deze thesis de kansperceptie genoemd. De laatste groep variabelen zijn de eigenschappen van de context. Hier gaat het om de sociaal-culturele context: de culturele theorie van Douglas & Wildavsky (1982), en om de manier waarop er gecommuniceerd wordt over het risico: het Social Amplification of Risk Framework (Kasperson et al., 1988). Door middel van expertinterviews zijn deze algemene theorieën vertaald naar een operationaliseerbaar geheel gericht op het specifieke risico personen met verward gedrag. Hierbij is de mental-models approach van Morgan et al. (2002) gehanteerd.

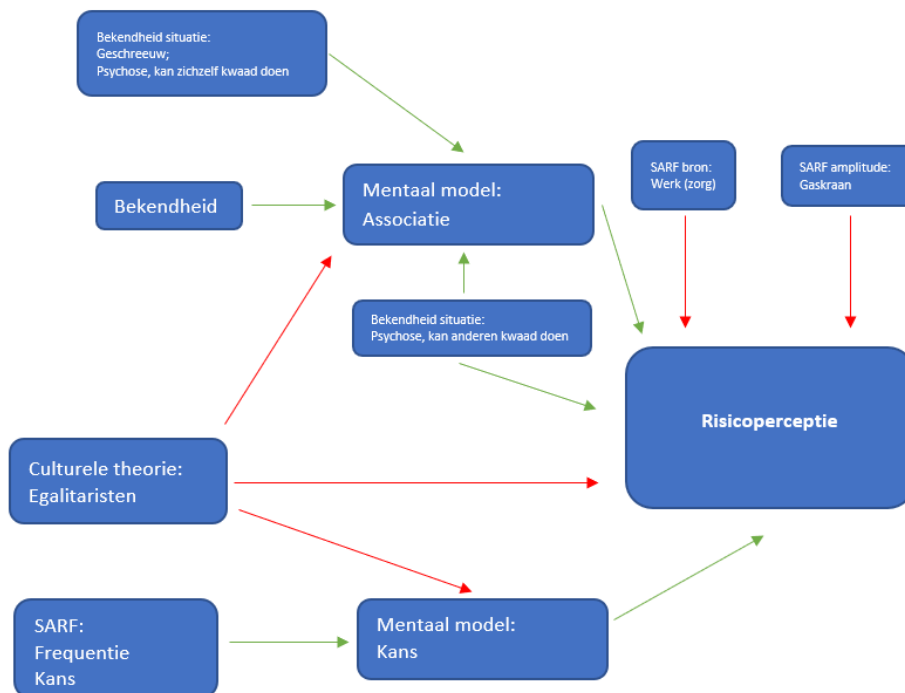
Op basis van dit onderzoek kan de hoofdvraag beantwoord worden. Eerder in deze thesis werd genoemd dat effectieve risicocommunicatie meestal meer is, dan alleen het communiceren van de objectieve eigenschappen van het risico (Fischhoff, 1995). Het risico verward gedrag lijkt hierop een uitzondering te vormen. Uit zowel de interviews, als de kwantitatieve analyses, blijkt namelijk dat de twee dimensies van de eigenschappen van het risico voor een groot deel de risicoperceptie verklaren. Dit zijn de associatie en de kansperceptie. De meeste andere variabelen die een invloed uitoefenen doen dat via deze associatie en kansperceptie, die samen het mentale model genoemd worden. Het is dus het beeld, dat iemand heeft van de eigenschappen van het risico, dat de risicoperceptie grotendeel verklaart. Het mentale model is daarom de belangrijkste voorspeller van de risicoperceptie.

In deze thesis, voor dit risico, blijken demografische kenmerken geen enkele rol te spelen (tabel 11). Het is opvallend dat deze thesis daarin afwijkt van veel andere onderzoeken. Demografische kenmerken, en in het bijzonder geslacht, worden namelijk vaak genoemd als belangrijke voorspellers voor het verklaren van risicoperceptie (Cummings et al., 2013; Henwood et al., 2008; Slovic, 1999). De sociaal-culturele context heeft wel invloed op de risicoperceptie in dit onderzoek, zowel direct door

de risicoperceptie te beïnvloeden, als indirect door de associatie en kansperceptie te beïnvloeden. Ook bekendheid speelt een rol in dit onderzoek. Personen die persoonlijke ervaring hebben met personen met verward gedrag hebben over het algemeen een lagere risicoperceptie. Personen die ervaring hebben met de meest ingrijpende vormen van verward gedrag, doordat ze bijvoorbeeld in aanraking zijn gekomen met personen in psychose, vormen hierop een uitzondering. Deze personen hebben namelijk een hogere risicoperceptie. Een correlatie die opvalt in de data is die tussen bekendheid situatie en SARF-amplitude. Vanuit de theorieën uit het theoretisch kader kan dit verband niet verklaard worden. Mogelijk zoeken mensen die persoonlijke ervaring hebben met extremere vormen van verward gedrag communicatie zoals nieuwsberichten op over deze vormen.

Verder blijkt dat verschillende onderdelen van het SARF een rol kunnen spelen bij de risicoperceptie. Hoe meer iemand hoort en leest over verward gedrag, hoe hoger de kansperceptie. Daarnaast heeft de mate waarin verward gedrag volgens de communicatie voorkomt ook een versterkend effect via de Bayesiaanse kans. Dit alles leidt tot het volgende model van significante invloeden (rode pijlen geven negatieve invloed aan, groene pijlen positieve):

Figuur 2
Model na analyse



Voor burgers' risicoperceptie van personen met verward gedrag in de gemeenten Loon op Zand en Oisterwijk kan de volgende conclusie getrokken worden. Het mentale model, het subjectieve beeld dat een respondent heeft van de eigenschappen van het risico, lijkt de belangrijkste verklarende factor voor risicoperceptie. Ook laat dit onderzoek zien dat ieder risico uniek is en dat inzichten uit de risicoperceptieliteratuur niet zomaar geëxtrapoleerd kunnen worden naar andere risico's. Dit betekent dat in elke tijd, op elke plaats, voor elke groep, én voor elk risico andere mechanismes gelden. Het is daarom belangrijk voor beleidsmakers en wetenschappers om kritisch te zijn wanneer inzichten voor een bepaald risico, in een bepaalde context, overgedragen worden op andere risico's en/of andere context. Écht rationeel beleid kan alleen maar gebaseerd zijn op onderzoek voor de specifieke situatie waarin het beleid toegepast gaat worden.

6. Discussie

De wetenschappelijke literatuur is erg bruikbaar geweest om te belichten welke aspecten van de oneindig complexe sociale werkelijkheid, het waard zijn om nader te bekijken voor dit onderzoek. De resultaten wijken echter op veel vlakken af van de literatuur. Dit onderzoek laat zien dat de overdraagbaarheid van inzichten uit de risicoperceptiewetenschap naar andere risico's beperkt is.

In de inleiding is aangehaald dat wetenschappers verwachten dat factoren die risicoperceptie verklaren enigszins constant zijn voor verschillende risico's (Slovic et al., 1982, p. 88-89). Waardoor wijkt deze studie in zoveel opzichten af van de literatuur over risicoperceptie? Een mogelijke verklaring zit in de aard van het risico. Veel studies over risicoperceptie zijn uitgevoerd voor risico's uit het fysieke veiligheidsdomein (Botterill & Mazur, 2004; Fischhoff et al., 1978; Slovic, 2002; Starr, 1969). Ook is er veel onderzoek gedaan naar milieurisico's. De culturele theorie van Douglas & Wildavsky (1982) is hier een voorbeeld van. Personen met verward gedrag zijn een risico uit het sociaal domein. Mogelijk zijn er daardoor andere mechanismes waardoor risicoperceptie tot stand komt. Een factor die bijvoorbeeld een rol kan spelen is empathie voor het risico-object. Bij fysieke risico's speelt dit geen rol. Bij sociale risico's kan men uit empathie voor de persoon met verward gedrag een andere risicoperceptie hebben. Misschien maken mensen zich minder zorgen om het risico en hebben ze meer zorgen voor de persoon. In tabel 5 is te zien dat 47,5% van de respondenten personen met verward gedrag vooral als een gevaar voor de persoon met verward gedrag zelf ziet en niet voor anderen. Dit kan een interessant aanknopingspunt zijn voor vervolgonderzoek. In hoeverre zijn theorieën uit het fysieke en milieuveiligheidsdomein overdraagbaar naar het sociale domein?

In een (kritische) terugblik op dit onderzoek vallen enkele zaken op. Dit is een ambitieus onderzoek geweest waarin vele theoretische concepten zijn meegenomen. Dit zorgt voor een compleet beeld en helpt de hoofdvraag beantwoorden. Een nadeel hiervan is dat sommige subgroepen in de data vrij klein geworden zijn. Een voorbeeld hiervan zijn de culturele groepen buiten egalitaristen. Met een grotere steekproef waren deze groepen waarschijnlijk groter geweest. Mogelijk waren er dan andere verbanden en proporties gevonden. Voor de belangrijkste numerieke variabelen uit dit onderzoek is dit echter geen probleem geweest, voor sommige dummy variabelen wel. Ook had een grotere steekproef de mogelijk geboden om respondenten uit overgerepresenteerde groepen willekeurig te verwijderen. Hierdoor hadden de onderrepresentaties van lager opgeleiden en van mannen verminderd kunnen worden.

De grootte van de steekproef is niet de enige kanttekening bij dataverzameling. Een algemeen probleem bij publieksonderzoeken is dat mogelijk juist mensen die een sterke mening hebben over het onderwerp reageren. Iemand die in de zorg werkt klikt misschien sneller op een bericht in het lokale nieuws over dit onderzoek. Hetzelfde geldt voor iemand die zich erg druk maakt over het risico. In tabel 7 is te zien dat ongeveer evenveel respondenten persoonlijke ervaring hebben met iemand in psychose die anderen kwaad kan doen als met dementerende bejaarden. Dit kan erop wijzen dat mensen met heftigere ervaringen meer geneigd zijn de enquête in te vullen, dat personen gedrag vaak heftiger interpreteren dan het eigenlijk is, of dat de rijksoverheid (z.d.) het onjuist heeft, wanneer gesteld wordt dat verward gedrag meestal ongevaarlijk is. Het initiële plan van deze thesis was om straatinterviews af te nemen. Door mensen zelf te benaderen kan er een meer aselechte steekproef verkregen worden. Helaas heeft de quarantaine door het coronavirus gedwongen tot concessies. In een herhaling of een vergelijkbaar onderzoek kunnen deze limitaties door middel van straatinterviews allen opgelost worden.

Naast de suggestie voor vervolgonderzoek die hiervoor is genoemd is er nog iets waar toekomstige onderzoekers zich over zouden kunnen buigen. In de interviews is naar voren gekomen dat vele verschillende organisaties zijn die zich bezighouden met personen met verward gedrag. De coördinatie tussen al die organisaties gaat vaak goed maar er zou meer gedaan kunnen worden om gevaarlijke situaties te voorkomen (persoonlijke communicatie, 20 mei 2020). In hoeverre draagt de complexiteit van het beleidsveld bij aan de preventie van gevaarlijke situaties met betrekking tot verward gedrag? Het zou goed kunnen zijn om kritisch te kijken naar de manier waarop het beleidsveld gestructureerd is. Verder werd in de resultaten genoemd dat mensen die in de zorg werken of een

zorg gerelateerde opleiding doen, een lagere risicoperceptie hebben. Wat is hier het causale verband? Gaan mensen met een lagere risicoperceptie vaker in de zorg werken of hebben ze een lagere risicoperceptie door hun zorg of opleiding? Om causaliteit hier aan te tonen kan het interessant zijn om een scheiding te maken tussen jonge startend zorgstudenten of medewerkers en oudere ervaren studenten of medewerkers. Verschillen die dan worden gevonden kunnen aan de opleiding of werkervaring worden toegeschreven omdat de controle en experimentgroepen dan enigszins ceteris paribus zijn.

7. Aanbevelingen

Op basis van het onderzoek kunnen aanbevelingen geformuleerd worden voor de gemeenten Loon op Zand en Oisterwijk. Het is aannemelijk dat deze aanbevelingen ook gelden voor andere gemeenten van soortgelijke omvang. De drie aanbevelingen kunnen niet los van elkaar gezien worden. De eerste aanbeveling geeft antwoord op de vraag: welk effect kan communicatie vanuit de gemeente hebben? Aanbeveling 2 beantwoordt: wat moet er gezegd worden in communicatie over het risico? En aanbeveling 3 gaat over de vraag: op wie moet communicatie gefocust worden?

In tabel 11 zijn de resultaten van de kwantitatieve analyses overzichtelijk weergegeven. Hierin is te zien welke variabelen op welke manier de risicoperceptie beïnvloeden. Voor de gemeentes zijn enkele van deze variabelen belangrijker dan anderen. De resultaten laten zien dat goede risicocommunicatie ontwikkelen een grote uitdaging is. Het mentale model is een belangrijke voorspeller van risicoperceptie. Indien risicocommunicatie de associatie en de kansperceptie kan verminderen zal de risicoperceptie waarschijnlijk volgen. Een probleem hierbij is de invloed van de variabele SARF-frequentie. Deze variabele laat zien dat hoe meer iemand hoort over personen met verward gedrag hoe hoger hun kansperceptie is. Dit betekent dat te veel communicatie vanuit de gemeente over het risico, de risicoperceptie kan vergroten. Als burgers vaak horen over een risico zouden ze daardoor kunnen denken dat het vaker voorkomt (zie tabel 11). De eerste aanbeveling is daarom: wees terughoudend in de communicatie over personen met verward gedrag. Er moet een kosten-baten inschatting gemaakt worden. Door de communicatie zal de kansperceptie, en daarmee de risicoperceptie, kunnen toenemen. Het is belangrijk dat de gemeente zich bewust is van dit neveneffect van communicatie over personen met verward gedrag. Daarom is het verstandig om alleen te communiceren over personen met verward gedrag als er indicatoren zijn van een hoge risicoperceptie, zoals veel berichten in de media over extreme gevallen, of na specifieke incidenten (zie aanbeveling 3). Als er gecommuniceerd wordt over personen met verward gedrag is het daarnaast van belang om burgers mee te geven hoe vaak risicovolle gevallen van verward gedrag voorkomen. De risicokans die in communicatie wordt genoemd heeft namelijk invloed op de kansperceptie van burgers. Hoe meer verward gedrag voorkomt volgens de communicatie, hoe hoger de kansperceptie, en daardoor ook de risicoperceptie.

Verward gedrag gaat meestal om een oudere die verward over straat loopt (Rijksoverheid, z.d.). Dit is echter niet het beeld dat de respondenten in dit onderzoek ervan hebben. De enquêtes laten zien dat de burgers een vrij hoge risicoperceptie hebben en vooral de hevigere vormen van gedrag associëren met de persoon met verward gedrag (tabel 5). Omdat de hoge risicoperceptie kan leiden tot stigmatisering en sociale isolatie (Kroon et al., 2019; Schakelteam, 2018; Swaab, 2010) is het van belang om deze te dempen. Hierbij moet aanbeveling 1 in het oog gehouden worden. Te veel communicatie kan een averechts effect hebben. Hoe kan risicoperceptie dan worden gedempt? Het beeld dat iemand heeft van de eigenschappen van een risico, wordt het mentaal model genoemd. Dit mentaal model bestaat uit twee aspecten: associatie en kansperceptie. Hoe hoger de associatie en kansperceptie, hoe hoger de risicoperceptie (tabel 11). Effectieve risicocommunicatie moet daarom ingaan op het mentale model van burgers. Er moet iets gezegd worden over hoe vaak verward gedrag voorkomt en wat het inhoudt. Een mogelijke tool die ingezet kan worden om de associatie en gepercipieerde kans te dempen is de Mental Health First Aid Training, MHFA (MHFA, z.d.). In de interviews is deze cursus meermaals genoemd als een succesvolle methode om verward gedrag te destigmatiseren (Persoonlijke communicatie 2 juni 2020; 8 juni 2020). De tweede aanbeveling is daarom: demp burgers' risicoperceptie van verward gedrag. De risicoperceptie die burgers hebben is te hoog ten opzichte van het objectieve risico. Hierdoor kunnen problemen ontstaan zoals stigma's rondom onbegrepen gedrag. Door de associaties en kanspercepties van burgers te verminderen kan de risicoperceptie worden gedempt. Het is als openbaar bestuur altijd belangrijk om transparant te zijn. Verward gedrag kan niet geheel weggezet worden als een denkbeeldig risico. Er zijn daadwerkelijk gevaarlijke gevallen maar deze gevallen zijn zeldzaam. Meestal gaat verward gedrag over demente bejaarden (Rijksoverheid, z.d.) of over geluidsoverlast (Persoonlijke communicatie 20 mei 2020). Als burgers zich hier bewust van worden kan de risicoperceptie dalen. Met aanbeveling 1 in het

achterhoofd moet de hoeveelheid communicatie beperkt worden. Aanbeveling 3 legt uit in welke gevallen het verstandig is om te communiceren ondanks het feit dat te veel communicatie een averechts effect kan hebben.

De derde aanbeveling van dit onderzoek gaat over de doelgroep waarop risicocommunicatie gefocust dient te zijn. Uit dit onderzoek blijkt dat demografische kenmerken geen rol spelen voor de risicoperceptie bij dit specifieke risico. Hierbij is het belangrijk op te merken dat lager opgeleiden ondergepresenteerd zijn. Deze moeilijk te bereiken groep, zijn mogelijk wel de groep die vaker last hebben van personen met verward gedrag in hun wijk (Persoonlijke communicatie 27 mei 2020; 28 mei 2020). Het kan daarom de moeite waard zijn om meer inzichten te proberen te verkrijgen in deze demografische groep. Dit terzijde, blijkt uit de data dat niet zozeer de demografische kenmerken, maar vooral de persoonlijke ervaring met verward gedrag invloed heeft op de risicoperceptie. Hetzij direct, hetzij via het mentaal model (door de associatie en/of kansperceptie te beïnvloeden). Met persoonlijke ervaring wordt hier bedoeld dat iemand in aanraking is gekomen met personen met verward gedrag. Niet dat de persoon zelf verward gedrag heeft vertoond. In tabel 11 is te zien dat persoonlijke ervaring gemiddeld een negatieve invloed heeft op risicoperceptie. Dit kan verklaard worden omdat een groot deel van de persoonlijke ervaring gaat om dementerende bejaarden (tabel 7). Ook is in tabel 7 te zien dat respondenten die persoonlijke ervaring hebben met verward gedrag, buiten de referentiegroep die ervaring heeft met dementerende ouderen, een hogere risicoperceptie hebben (weer direct of indirect via het mentale model). Dit leidt tot de derde en tevens laatste aanbeveling van deze thesis: bij heftigere vormen van verward gedrag is het belangrijk om de omgeving goed te begeleiden en te informeren. De omgeving kan in deze heftigere gevallen een hogere kansperceptie en heftigere associaties krijgen en mede daardoor een hogere risicoperceptie. Het is daarom verstandig om risicocommunicatie en tools ter demping van de associatie en kansperceptie zoals MHFA-trainingen te focussen op mensen die in aanraking komen met de extremere gevallen.

Literatuur

- 1Limburg. (2020). *Nieuwe wet 'verwarde personen' vangnet met gaten*. Geraadpleegd van <https://www.1limburg.nl/nieuwe-wet-verwarde-personen-vangnet-met-gaten>
- Aanjaagteam Verwarde Personen. (2016). *Een sluitende aanpak met 9 bouwstenen*. Geraadpleegd van https://vng.nl/files/vng/pagina_attachments/2016/20160705-avp-factsheets-bouwstenen-totaal.pdf
- Alemanno, A., & Spina, A. (2014). Nudging legally: On the checks and balances of behavioral regulation. *International Journal of Constitutional Law*, 12(2), 429-456.
- Algemeen Dagblad. (2018). *Schreeuwer Dam overgedragen aan hulpinstelling*. Geraadpleegd van <https://www.ad.nl/binnenland/schreeuwer-daolitiem-overgedragen-aan-hulpinstelling~a25f19c7/>
- Andersson, H. (2011). Perception of own death risk: An assessment of road-traffic mortality risk: Perception of own death risk. *Risk Analysis*, 31(7), 1069-1082.
- Aristoteles. (2011). *Politica*. Groningen: Historische Uitgeverij Groningen. (Origineel werk gepubliceerd in 350BCE).
- Barke, R. P., Jenkins-Smith, H., & Slovic, P. (1997). Risk perceptions of men and women scientists. *Social Science Quarterly*, 78(1), 167-176.
- Barnes, J. (1979). *The Presocratic Philosophers* (The arguments of the philosophers). London: Routledge and Kegan Paul.
- Blais, A., & Weber, E. U. (2006). A Domain-Specific-Risk-Taking (DOSPERT) scale for adult populations. *Judgement and decision making*, 1(1), 33-47.
- Bleijenbergh, I. (2015). *Kwalitatief onderzoek in organisaties*. Den Haag: Boom.
- Boase, N., White, M., Gaze, W., & Redshaw, C. (2017). Evaluating the mental models approach to developing a risk communication: A scoping review of the evidence. *Risk Analysis : An Official Publication of the Society for Risk Analysis*, 37(11), 2132-2149.
- Boholm, A. (1996). Risk perception and social anthropology: Critique of cultural theory. *Ethnos*, 61(1-2), 64-84
- Bonem, E., Ellsworth, P., & Gonzalez, R. (2015). Age differences in risk: Perceptions, intentions and domains. *Journal of Behavioral Decision Making*, 28(4), 317-330.
- Botterill, L., & Mazur, N. (2004). *Risk & risk perception: A literature reviews* (RIRDC Publication No 04/043). Geraadpleegd van <https://www.agrifutures.com.au/wp-content/uploads/publications/04-043.pdf>
- Breakwell, D. G. M. (2015). Risk: Social Psychological Perspectives. In J. D. Wright (Red.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (p. 711-716). Amsterdam: Elsevier.
- Brenot, J., Bonnefous, S., & Marris, C. (1998). Testing the cultural theory of risk in France. *Risk Analysis*, 18(6), 729-740.
- Carifio, J. & Perla, R. (2007). Ten Common Misunderstandings, Misconceptions, Persistent Myths and Urban Legends about Likert Scales and Likert Response Formats and their Antidotes. *Journal of Social Sciences*, 3(3), 106-116.
- CBS. (2011). *Inkomen hoogopgeleiden bijna het dubbele van dat van laagopgeleiden*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2011/12/inkomen-hoogopgeleiden-bijna-het-dubbele-van-dat-van-laagopgeleiden#:~:text=Inkomen%20stijgt%20met%20opleidingsniveau&text=Dat%20van%20een%20hoogopgeleide%20was,voor%20mannen%20als%20voor%20vrouwen.>
- CBS. (2017). *Miljonairs in Nederland*. Geraadpleegd op 10 juni 2020, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2017/37/miljonairs-in-nederland>
- CBS. (2017). *Standaard onderwijsindeling 2016*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/classificaties/onderwijs-en-beroepen/standaard-onderwijsindeling-soi-->
- CBS. (2018). *Mannen en Vrouwen per leeftijdsgroep*. Geraadpleegd op 21 juni 2020, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2018/35/mannen-en-vrouwen-per-leeftijdsgroep>

- CBS. (2019). *Bevolking; kerncijfers*. Geraadpleegd op 21 juni 2020, van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/37296NED/table?fromstatweb>
- CBS. (2020). *Regionale Kerncijfers Nederland*. Geraadpleegd op 28 april 2020, van <https://opendata.cbs.nl/statline/?dl=2096B#/CBS/nl/dataset/70072NED/table>
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Coleman, C. (1993). The influence of mass media and interpersonal communication on societal and personal risk judgments. *Communication Research*, 20(4), 611-28.
- Cummings, C., Berube, D., & Lavelle, M. (2013). Influences of individual-level characteristics on risk perceptions to various categories of environmental health and safety risks. *Journal of Risk Research*, 16(10), 1277-1295.
- Davidson, D., & Freudenburg, W. (1996). Gender and environmental risk concerns. *Environment and Behavior*, 28(3), 302-339.
- De Finetti, B. (1974). *Theory of probability: a critical introductory treatment*. New York: Wiley.
- Derriks, H. (2011). *Risico's van het verkeer en vervoer: de beleving van de burger*. Geraadpleegd van <https://www.politieacademie.nl/kennisenonderzoek/kennis/mediatheek/PDF/80017.pdf>
- Dosman, D., Adamowicz, W., & Hrudey, S. (2001). Socioeconomic determinants of health- and food safety-related risk perceptions. *Risk Analysis*, 21(2), 307-318.
- Douglas, M. (1973). *Natural symbols : Explorations in cosmology*. London: Barrie & Jenkins.
- Douglas, M. (1978). *Cultural Bias*. Londen: Royal Anthropological Institute.
- Douglas, M. (1982). *In the Active Voice*. Londen: Routledge & Kegan Paul.
- Douglas, M., & Ney, S. (1998). *Missing persons: a critique of personhood in the social sciences*. Berkeley: University of California Press.
- Douglas, M., & Wildavsky, A. (1982). *Risk and culture : An essay on the selection of technical and environmental dangers*. Berkeley: University of California Press.
- Doyle, J., & Ford, D. (1998). Mental models concepts for system dynamics research. *System Dynamics Review*, 14(1), 3-29.
- Fischhoff, B. (1994). The Psychology of Risk Characterization. In B. Brehmer, & N. Sahlin (Reds.), *Future Risks and Risk Management* (p. 125 – 139). Dordrecht: Springer.
- Fischhoff, B. (1995). Risk perception and communication unplugged: Twenty years of process. *Risk Analysis*, 15(2), 137-45.
- Fischhoff, B., Slovic, P., Lichtenstein, S., Read, S., & Combs, B. (1978). How safe is safe enough? a psychometric study of attitudes towards technological risks and benefits. *Policy Sciences*, 9(2), 127-152.
- Flyvbjerg, B. (2006). Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative Inquiry*, 12(2), 219-245.
- Forrester, J. (1971). Counterintuitive behavior of social systems. *Technological Forecasting and Social Change*, 10(3), 1-22.
- Forrester, J. (1992). Policies, decisions and information sources for modeling. *European Journal of Operational Research*, 59(1), 42-63.
- Fukuyama, F. (2018). *Identity: Contemporary Identity Politics and the Struggle for Recognition*. Londen: Profile Books.
- Gemeente Oisterwijk. (2017). *Compacte economische visie gemeente Oisterwijk*. Geraadpleegd op 10 juni 2020, van https://oisterwijk.nl/fileadmin/files/oisterwijk/actueel/Overig_nieuws/Compacte_economische_visie_gemeente_Oisterwijk.pdf
- Gleaves, D. H., Smith, S. M., Butler, L. D., & Spiegel, D. (2006). False and recovered memories in the laboratory and clinic: a review of experimental and clinical evidence. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 11(1), 3–28.
- Gore, M., Siemer, W., Shanahan, J., Schuele, D., & Decker, D. (2005). Effects on risk perception of media coverage of a black bear-related human fatality. *Wildlife Society Bulletin (1973-2006)*, 33(2), 507-516.

- Gottlieb, A. (2016). *The Dream of Reason: A History of Philosophy from the Greeks to the Renaissance*. Londen: Penguin Books.
- Gottlieb, A. (2017). *The Dream of Enlightenment: The Rise of Modern Philosophy*. Londen: Penguin Books
- Gustafson, P., E. (1998). Gender differences in risk perception: Theoretical and methodological perspectives. *Risk Analysis*, 18(6), 805-811.
- Hakes, J., & Viscusi, W. (2004). Dead reckoning: Demographic determinants of the accuracy of mortality risk perceptions. *Risk Analysis*, 24(3), 651-664.
- Harding, R. (1998). *Environmental decision-making: the roles of scientists, engineers and the public*. Sydney: The Federation Press.
- HartvanBrabant. (Z.D.). *Regio Hart van Brabant*. Geraadpleegd op 5 april 2020, van <https://www.regio-hartvanbrabant.nl/over>
- Helsloot, I., Pieterman, R., & Hanekamp, J. C. (2010). *Risico's en redelijkheid: Verkenning naar een rijksbreed beoordelingskader voor de toelaatbaarheid van risico's*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Henwood, K. L., Parkhill, K. A., & Pidgeon, N. F. (2008). Science, technology and risk perception. *Equal opportunities international*, 27(8), 662-676.
- Het Parool. (2015). *Damschreeuwer: 'in die schreeuw zat mijn leven'*. Geraadpleegd van <https://www.parool.nl/nieuws/damschreeuwer-in-die-schreeuw-zat-mijn-leven~bd4f2670/>
- Hillier, L. M., & Morrongiello, B. A. (1998). Age and gender differences in school-age children's appraisals of injury risk. *Journal of Pediatric Psychology*, 23(4), 229-238.
- Ho, S., Brossard, D., & Scheufele, D. (2008). Effects of value predispositions, mass media use, and knowledge on public attitudes toward embryonic stem cell research. *International Journal of Public Opinion Research*, 20(2), 171-192.
- Hoppe, R., (2007). Applied Cultural Theory as a Tool in Policy Analysis. Handbook of Public Policy Analysis. In F. Fischer, G. J. Miller (Eds.), *Handbook of Public Policy Analysis* (289-308). Londen: Boca Raton.
- Kahneman, D. (2011). *Thinking fast and slow*. London: Penguin.
- Kasperson, R. E., Berk, G., Pijawka, D., Sharaf, A. B., & Wood, J. (1980). Public Opposition to Nuclear Energy: Retrospect and Prospect. *Science, Technology and Human Values*, 31(5), 11-23.
- Kasperson, R., Renn, O., Slovic, P., Brown, H., Emel, J., Goble, R., Kasperson, J. X., & Ratick, S. (1988). The social amplification of risk: A conceptual framework. *Risk Analysis*, 8(2), 177-187.
- Kraus, N., Malmfors, T., and Slovic, P. (1992). Intuitive toxicology: Expert and lay judgements of chemical risks. *Risk Analysis*, 12(2), 215-232.
- Kroon, H., Michon, H., Knispel, A., Van Erp, N., Hulsbosch, L., De Lange, A., & Boumans, J. (2019). *Landelijke Monitor Ambulantisering en Hervorming Langdurige GGZ 2019*. Geraadpleegd van <https://www.trimbos.nl/docs/046adf53-3b4b-4aa0-9635-01641b301fc1.pdf>
- Kuhn, T. (2013). *De Structuur van Wetenschappelijke Revoluties*. Amsterdam: Boom.
- Lagrange, R., & Ferraro, K. (1989). Assessing age and gender differences in perceived risk and fear of crime. *Criminology*, 27(4), 697-718.
- Lazo, J., Kinnell, J., & Fisher, A. (2000). Expert and layperson perceptions of ecosystem risk. *Risk Analysis*, 20(2), 179-194.
- Lichtenstein, S., Slovic, P., Fischhoff, B., Layman, M., & Combs, B. (1978). Judged frequency of lethal events. *Journal of Experimental Psychology: Human Learning and Memory*, 4(6), 551-578.
- Liu, J., & Hsieh, C. (1995). Risk perception and smoking behavior: Empirical evidence from taiwan. *Journal of Risk and Uncertainty*, 11(2), 139-157.
- LoonOpZandNieuws. (2020). *Hoe denkt u over de toename van verwarde personen in uw leefomgeving?*. Geraadpleegd op 21 juni 2020, van <https://loon-op->

- zand.nieuws.nl/nieuws/66562/hoe-denkt-u-over-de-toename-van-verwarde-personen-in-uw-leefomgeving/
- Mamadouh, V. (1999). Grid-group cultural theory: An introduction. *Geojournal*, 47(3), 395-409.
- Manzi, T. (2006). *Individualism, Egalitarianism, Hierarchy and Fatalism in London Housing Associations, 1988-2003: A Study of Housing Management and Cultural Change* (Dissertatie). Geraadpleegd van <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1444966/1/U592278.pdf>
- Mazur, A., & Lee, J. (1993). Sounding the global alarm: Environmental issues in the US national news. *Social Studies of Science*, 23(4), 681-720.
- MHFA. (z.d.). Over *Mental Health First Aid*. Geraadpleegd van <https://mhfa.nl/over-mhfa/>
- Mooney, C., Muyskens, J., Dennis, B., & Freedman, A. (2020). *Pollution is plummeting in Italy in the wake of coronavirus, emissions data show*. Geraadpleegd van <https://www.washingtonpost.com/climate-environment/2020/03/13/italy-emissions-coronavirus/?arc404=true>
- Morgan, M.G.I., Fischhoff, B., Bostram, A., & Atman, C.J. (2002). *Risk Communication: A Mental Models Approach*. New York: CUP.
- Morrongiello, B.A., & Rennie, H. (1998). Why do boys engage in more risk taking than girls? The role of attributions, beliefs, and risk appraisals. *Journal of Pediatric Psychology*, 23(1), 33-43.
- Mudde, T. (2020). Hoogleraar: 'scholen sluiten – dát zou zeker mensenlevens kosten'. Geraadpleegd van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/hoogleraar-scholen-sluiten-dat-zou-zeker-mensenlevens-kosten~bec59097/>
- NOS. (2019). *Aantal incidenten met verwarde mensen blijft stijgen*. Geraadpleegd van <https://nos.nl/artikel/2300318-aantal-incidenten-met-verwarde-mensen-blijft-stijgen.html>
- NRC Vandaag (Producer). (13 maart 2020). *Hoe het coronavirus de economie ontwricht* [audio podcast]. <https://art19.com/shows/vandaag/episodes/48d10140-e3bf-49d2-8bea-7ef850b4006f>
- NRC. (2020). *Er is meer zorg een aandacht nodig voor verwarde personen*. Geraadpleegd van <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/01/16/er-is-meer-zorg-en-aandacht-nodig-voor-verwarde-personen-a3987022>
- Öhman, S. (2017). Previous Experience and Risk Perception: The Role of Transference. *Journal of Education, Society and Behavioural Science*, 23(1), 1-10.
- OisterwijkNieuws. (2020). *Onderzoek naar ervaringen met verwarde personen in Oisterwijk*. Geraadpleegd op 21 juni 2020, van https://www.oisterwijknieuws.nl/2020/06/onderzoek-naar-ervaringen-met-verwarde-personen-in-oisterwijk/?utm_source=dlvr.it&utm_medium=facebook
- OnderwijsInCijfers. (Z.D.). *Opleidingsniveau van de bevolking*. Geraadpleegd op 21 juni 2020, van <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/internationaal/opleidingsniveau-bevolking>
- Paek, H. & Hove, T. (2017). *Risk Perceptions and Risk Characteristics*. Geraadpleegd van <https://oxfordre.com/communication/view/10.1093/acrefore/9780190228613.001.0001/acrefore-9780190228613-e-283?print=pdf>
- Pleysier, S. & Vanderveen, G. N. G. (2012). Sociale (on)veiligheid kwantificeren: Tussen tellen, meten en weten. In E. R. Muller (Red.), *Veiligheid: Veiligheid en veiligheidszorg in Nederland* (p. 41 – 61). Deventer: Wolters Kluwer business.
- Politie. (2019). *Aantal incidenten personen met verward gedrag blijft stijgen*. Geraadpleegd van <https://www.politie.nl/nieuws/2019/februari/21/00-cijfers-personen-met-verward-gedrag.html>
- Politie. (2020). *Geregistreerde overlast; soort overlast; gemeente*. Geraadpleegd van <https://data.politie.nl/#/Politie/nl/dataset/47021NED/table?dl=2FF74>
- Popper, K. (2002). *De groei van kennis*. Amsterdam: Boom.

- Rayner, S., & Cantor, R. (1987). How fair is safe enough? the cultural approach to societal technology choice. *Risk Analysis*, 7(1), 3-9.
- Renn, O., Burns, W., Kasperson, J., Kasperson, R., & Slovic, P. (1992). The social amplification of risk: Theoretical foundations and empirical applications. *Journal of Social Issues*, 48(4), 137-160.
- Rijksoverheid. (z.d.). *Zorg en ondersteuning voor mensen met verward gedrag*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/geestelijke-gezondheidszorg/zorg-en-ondersteuning-voor-mensen-met-verward-gedrag>
- Rippl, S. (2002). Cultural theory and risk perception: A proposal for a better measurement. *Journal of Risk Research*, 5(2), 147-165.
- RIVM, Trimbos-instituut, GGD regio Utrecht, GGD West-Brabant, & Praktijkindex . (2019). Verschillende bronnen, één mozaïek: Eindverslag van het project 'Regionale pilots monitor personen met verward gedrag in Utrecht en West-Brabant'. Geraadpleegd van <https://www.rivm.nl/documenten/rivm-eindverslag-regionale-pilots-monitor-verward-gedrag-juli-2019>
- Rovira, J., Viscusi, W., Antoñanzas, F., Costa, J., Hart, W., & Carvalho, I. (2000). Smoking risks in Spain: Part ii—perceptions of environmental tobacco smoke externalities. *Journal of Risk and Uncertainty*, 21(2-3), 187-212.
- Rowe, G., & Wright, G. (2001). Differences in expert and lay judgments of risk: Myth or reality? *Risk Analysis*, 21(2), 341-356.
- Savage, I. (1993). Demographic influences on risk perceptions. *Risk Analysis*, 13(4), 413-420.
- Schakelteam. (2018). *Op weg naar een persoonsgerichte aanpak: Eindrapportage Schakelteam voor personen met verward gedrag*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/09/01/op-weg-naar-een-persoonsgerichte-aanpak>
- Senge, P. (1990). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization*. New York: Doubleday.
- Siegrist, M., Keller, C., & Kiers, H. (2005). A new look at the psychometric paradigm of perception of hazards. *Risk Analysis*, 25(1), 211-222.
- Simon, H. (1956). Rational choice and the structure of the environment. *Psychological Review*, 63(2), 129-38.
- Sjöberg, L. (2003). Risk perception is not what it seems: The psychometric paradigm revisited. In K. Andersson (Red.), *VALDOR Conference 2003* (p. 14-29). Stockholm: VALDOR.
- Sjöberg, L., Moen, B., & Rundmo, T. (2004). *Explaining risk perception. An evaluation of the psychometric paradigm in risk perception research* (no. 84). Geraadpleegd van http://www.svt.ntnu.no/psy/Torbjorn.Rundmo/Psychometric_paradigm.pdf
- Slovic, P. (1999). *Trust, emotion, sex, politics, and science: Surveying the risk-assessment battlefield*. *Risk Analysis* 19(4): 689-701.
- Slovic, P. (2002). *Perception of Risk Posed by Extreme Events*. Geraadpleegd van https://www.ldeo.columbia.edu/chrr/documents/meetings/roundtable/white_papers/slovic_wp.pdf
- Slovic, P., Fischhoff, B., & Lichtenstein, S. (1982). Why study risk perception? *Risk Analysis*, 2(2), 83-93.
- Sowby, F. D. (1965). Radiation and other risks. *Health Physics*, 11(9), 879-887.
- Spickard, J. V. (1989). A Guide to Mary Douglas's Three Versions of Grid/Group Theory. *Sociological Analysis*, 50(2), 151-170.
- Starr, C. (1969). Social benefit versus technological risk. *Science*, 165(3899), 1232-1238.
- Stewart, I. (2019). *Do Dice Play God?*. Londen: Profile Books LTD.
- Subedi, B. P. (2016). Using Likert Type Data in Social Science Research: Confusion, Issues and Challenges. *International Journal of Contemporary Applied Sciences*, 3(2), 36-49.

- Sund, B., Svensson, M., & Andersson, H. (2017). Demographic determinants of incident experience and risk perception: Do high-risk groups accurately perceive themselves as high-risk? *Journal of Risk Research*, 20(1), 99-117.
- Sundblad, E., Biel, A., & Gärling, T. (2007). Cognitive and affective risk judgements related to climate change. *Journal of Environmental Psychology*, 27(2), 97-106.
- Swaab, D. (2010). *Wij zijn ons brein*. Amsterdam: Contact.
- Swedlow, B., Ripberger, J., Liu, L., Silva, C. L., & Jenkins-Smith, H. C. (2016). *Assessing the Validity of Different Approaches to Operationalizing Cultural Theory in Survey Research*. Geraadpleegd van https://www.researchgate.net/publication/324672175_Assessing_the_Validity_of_Different_Approaches_to_Operationalizing_Cultural_Theory_in_Survey_Research
- Tansey, J., & O'Riordan, T. (1999). Cultural theory and risk: A review. *Health, Risk & Society*, 1(1), 71-90.
- Van Galen, I. (2020). *Geweld door verwarde mensen lijkt vaker voor te komen, maar wat is verward eigenlijk?*. Geraadpleegd van <https://www.omroepbrabant.nl/nieuws/3196214/Geweld-door-verwarde-mensen-likt-vaker-voor-te-komen-maar-wat-is-verward-eigenlijk>
- VandaagVoorheen. (4 mei 2013). *4 mei Damschreeuwer (2010)*. Geraadpleegd van <https://www.youtube.com/watch?v=idsGSUWkgel>
- Vennix, J. (1990). *Mental models and computer models : Design and evaluation of a computer-based learning environment for policy-making* (Dissertatie). Geraadpleegd van https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/113750/mmubn000001_092115756.pdf
- Verweij, M., Luan, S., & Nowacki, M. (2011). How to test cultural theory: Suggestions for future research. *Ps: Political Science & Politics*, 44(04), 745-748.
- VNG. (2019). *Rondetafelgesprek over personen met verward gedrag d.d. 23 september 2019*. Geraadpleegd van https://vng.nl/sites/default/files/2019-11/rondetafelgesprek-over-personen-met-verward-gedrag_20190917.pdf
- Vyncke, B., Perko, T., & Gorp, B. (2017). Information sources as explanatory variables for the belgian health-related risk perception of the fukushima nuclear accident. *Risk Analysis*, 37(3), 570-582.
- Thomas, W. I. (1928). *The Child in America: Behavioral Programs and Problems*. Londen: Forgotten Books.
- Wahlberg, A., & Sjöberg, L. (2000). Risk perception and the media. *Journal of Risk Research*, 3(1), 31-50.
- Warr, M. (1985). Fear of rape among urban women. *Social Problems*, 32(3), 238-250.
- Weber, E. U. (2001). Risk: Empirical work on Decision and Choice. In J. D. Wright (Red.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (p. 711-716). Amsterdam: Elsevier.
- Weber, E. U., Ames, D., & Blais, A. (2005). "how do I choose thee? let me count the ways": A textual analysis of similarities and differences in modes of decision-making in china and the united states. *Management and Organization Review*, 1(1), 87-118.
- Whyte, A. V. (1982). Probabilities, Consequences, and Values in the Perception of Risk. In J. T. Rogers & D. V. Bates (Reds), *A symposium on the assessment and perception of risk to human health in Canada* (121-134). Geraadpleegd van https://inis.iaea.org/collection/NCLCollectionStore/_Public/16/022/16022375.pdf?r=1&r=1
- Wildavsky, A. (1987). Choosing preferences by constructing institutions: A cultural theory of preference formation. *The American Political Science Review*, 81(1), 4-21.
- Wildavsky, A., & Dake, K. (1990). Theories of risk perception: Who fears what and why? *Daedalus*, 119(4), 41-60.
- Zoeteman, B. C. J., & Paenen, S. (2019). *Op zoek naar mogelijke oorzaken van het stijgend aantal verwarde personen in Amsterdam en Nederland*. Geraadpleegd van

<http://www.telos.nl/publicaties/publicatiesrapporten/handlerdownloadfiles.ashx?idnv=1292092>

Bijlage 1 Interviewprotocol

Introductie

Hallo, mijn naam is Saman Koliaea en ik ben een masterstudent Bestuurskunde aan de Radboud Universiteit. Voor mijn afstudeerscriptie doe ik onderzoek naar het beeld dat burgers hebben van personen met verward gedrag. Op basis hiervan ga ik de gemeente adviseren hoe ze het beste kunnen omgaan met eventuele zorgen die mensen hebben. Voor mijn onderzoek ga ik gesprekken voeren met experts binnen de gemeenten Oisterwijk en Loon op Zand die mij iets kunnen vertellen over personen met verward gedrag en het beeld dat burgers hiervan hebben. Alle interviews zijn anoniem en de informatie eruit zal worden gebruikt voor een beleidsadvies en mijn scriptie. Uw naam zal dus nergens genoemd of opgeslagen worden. Ik verwacht dat het gesprek twintig minuten zal duren ongeveer.

Vindt u het goed als ik ons gesprek opneem? Dat maakt het makkelijker voor mij om de informatie te analyseren. De opname verwijder ik daarna.

Algemene vragen

Vraag 1

Wat voor werkzaamheden voert u uit met betrekking tot personen met verward gedrag?

Vraag 2

Hoe wordt er vanuit Indigo de gemeente (Indigo, GGZ of politie) omgegaan met personen met verward gedrag?

Vraag 3

Hoe werkt de coördinatie met andere organisaties zoals de GGZ, gemeente, politie

Cijfers van de politie laten zien dat het aantal meldingen van overlast door personen met verward gedrag in een paar jaar tijd is verdubbeld. (E33) meldingen

Vraag 4

Hou zou dat kunnen komen denkt u?

Vraag 5

Hoe groot is het gevaar dat die toename voor de samenleving oplevert volgens u?

Mentaal model

Vraag 6

Over wat voor soort gedrag hebben we het eigenlijk als we het over verward gedrag hebben? (voorbeelden)

Vraag 7

Wat voor soort gedrag denkt u dat burgers aan denken als ze het over verward gedrag hebben?

Vraag 8

Hoeveel denkt u dat de hiervoor besproken vormen van verward gedrag voorkomen?

Vraag 9

In hoeverre denkt u dat het beeld dat burgers hebben van verward gedrag en de mate waarin verward gedrag voorkomt correct is?

Risicoperceptie

Vraag 10

Hoeveel zorgen maken burgers zich volgens u om verward gedrag?

Doorvragen -> in hoeverre is dat terecht?

Vraag 11

In hoeverre is er een verband tussen het beeld dat mensen hebben van verward gedrag en hoeveel het voorkomt en de mate waarin ze zich er zorgen over maken?

Vraag 12

Kun je verschillende groepen burgers onderscheiden die zich in verschillende mate zorgen zouden kunnen maken? Groepen uitgesplitst naar leeftijd of opleidingsniveau bijvoorbeeld. En mannen of vrouwen?

Vraag 13

Voor wie zijn personen met verward gedrag een risico?

Bekendheid

Vraag 14

In hoeverre hebben burgers persoonlijke ervaring met personen met verward gedrag in hun omgeving?

Doorvragen -> over wat voor soort verward gedrag gaat dat dan vooral?

Vraag 15

In hoeverre beïnvloedt persoonlijke ervaring het beeld dat burgers hebben van personen met verward gedrag?

De volgende vragen gaan over de informatie die burgers ontvangen over verward gedrag

Sociale amplificatie

Vraag 16

Op welke wijze communiceert de gemeente (of de GGZ, of de politie) richting burgers over personen met verward gedrag?

Vraag 17

Hoe zit het met communicatie vanuit de gemeente/ GGZ/ Politie en privacy?

Vraag 18

Wordt er in deze communicatie iets gezegd over wat verward gedrag inhoudt?

Vraag 19

En iets over hoe vaak het voorkomt?

Vraag 20

In hoeverre bereikt deze communicatie de burgers?

Vraag 21

Wat voor beeld wordt er in de media meestal geschetst van personen met verward gedrag?

Vraag 22

Wat voor vormen van verward gedrag zijn in de media dominant en wat wordt er gezegd over hoeveel het voorkomt?

Vraag 23

In hoeverre worden burgers hierdoor beïnvloed?

Vraag 24

Hoe komen burgers nog meer aan informatie over personen met verward gedrag?

Op- of aanmerkingen?

Dat waren al mijn vragen. Harstikke bedankt dat u de tijd heeft genomen voor het interview. Ik ga de informatie verwerken en daarna verwijder ik de opname. En zoals gezegd blijft u volledig anoniem. Als u het interessant vindt kan ik u een kopie van mijn scriptie mailen wanneer hij af is.

Respondenten

Beleidsmedewerkers: 1 Loon op Zand, 1 Oisterwijk

Wijkagent: 1 Oisterwijk

GGZ Crisisdienst: 1

GGZ Ambulante zorg : 1

POH GGZ : 1

Bijlage 2 Enquête

Demografisch

Vraag 1

In welke gemeente woont u?

- Loon op Zand
- Oisterwijk

Vraag 2

Wat is uw geslacht?

- Man
- Vrouw
- Zeg ik liever niet

Vraag 3

Wat is uw leeftijd: []

Vraag 4

Wat is uw hoogst voltooide of huidige opleidingsniveau?

- Basisonderwijs
- Vmbo
- Havo
- Vwo
- mbo niveau 1
- mbo niveau 2
- mbo niveau 3
- mbo niveau 4
- HBO
- WO
- Anders...

Risicoperceptie en mentaal model

In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen:

(Zeer oneens, oneens, neutraal, eens, zeer eens)

Vraag 5

Ik maak me zorgen om de risico's van verwarde personen

Verwarde personen verminderen de veiligheid in mijn gemeente

Verwarde personen verminderen de veiligheid in mijn wijk

Verwarde personen zijn meestal geen risico

Vraag 6

Voor wie zijn verwarde personen vooral een risico?

- Zichzelf
- Iedereen
- Kinderen

- Anders...

Vraag 7 Wat voor soort gedrag denkt u aan als u de term verward gedrag hoort? Zet de volgende vormen van gedrag in volgorde van 1. meest typerend voor verwarde personen tot 6. minst typerend voor verwarde personen

- Een dementerende bejaarde
- Iemand schreeuwt op straat of regelmatig 's nachts geluidsoverlast veroorzaakt
- Iemand die zijn eigen huis overhoop haalt en spullen het huis uitgooit
- Iemand in psychose die zichzelf kwaad kan doen
- Iemand die thuis de gaskraan opendraait
- Iemand in psychose die anderen kwaad kan doen

Vraag 8 Hoeveel denkt u dat iedere vorm van verward gedrag voorkomt?

- Een dementerende bejaarde
- Iemand schreeuwt op straat of regelmatig 's nachts geluidsoverlast veroorzaakt
- Iemand die zijn eigen huis overhoop haalt en spullen het huis uitgooit
- Iemand in psychose die zichzelf kwaad kan doen
- Iemand die thuis de gaskraan opendraait
- Iemand in psychose die anderen kwaad kan doen

Vraag 9 Hoe groot schat u de kans in om in aanraking te komen met verwarde personen?

(Zeer onwaarschijnlijk, onwaarschijnlijk, neutraal, waarschijnlijk, zeer waarschijnlijk)

Sociale amplificatie

Vraag 10 Waar haalt u gewoonlijk uw informatie vandaan?

- Nieuwsmedia
- Communicatie vanuit de gemeente of GGZ
- Sociale media
- Praten met andere personen
- Anders...

Vraag 11

Hoe vaak hoort of leest u iets over verwarde personen?

Hoe vaak komt verward gedrag voor volgens het laatste (wat u zich kunt herinneren) wat u heeft gelezen of gehoord over verward gedrag?

(zeer zelden, zelden, soms, vaak, zeer vaak, weet ik niet)

Vraag 12 Wat voor soort gedrag werd er beschreven in het laatste (wat u zich kunt herinneren) wat u heeft gelezen of gehoord over verwarde personen?

- Een dementerende bejaarde
- Iemand schreeuwt op straat of regelmatig 's nachts geluidsoverlast veroorzaakt
- Iemand die zijn eigen huis overhoop haalt en spullen het huis uitgooit
- Iemand in psychose die zichzelf kwaad kan doen
- Iemand die thuis de gaskraan opendraait
- Iemand in psychose die anderen kwaad kan doen
- Anders namelijk...

Bekendheid

Vraag 12 Kent u personen die u verward zou noemen?

Ja - nee

Als ja dan vraag 13, 14 anders door naar 15

Vraag 13 Wat is uw relatie tot deze persoon?

- Buur
- Familie
- Vriend
- Collega
- Voorbijganger op straat
- Anders namelijk...

Vraag 14 Wat voor gedrag vertoont deze persoon?

- Een dementerende bejaarde
- Iemand schreeuwt op straat of regelmatig 's nachts geluidsoverlast veroorzaakt
- Iemand die zijn eigen huis overhoop haalt en spullen het huis uitgooit
- Iemand in psychose die zichzelf kwaad kan doen
- Iemand die thuis de gaskraan opendraait
- Iemand in psychose die anderen kwaad kan doen
- Anders namelijk...

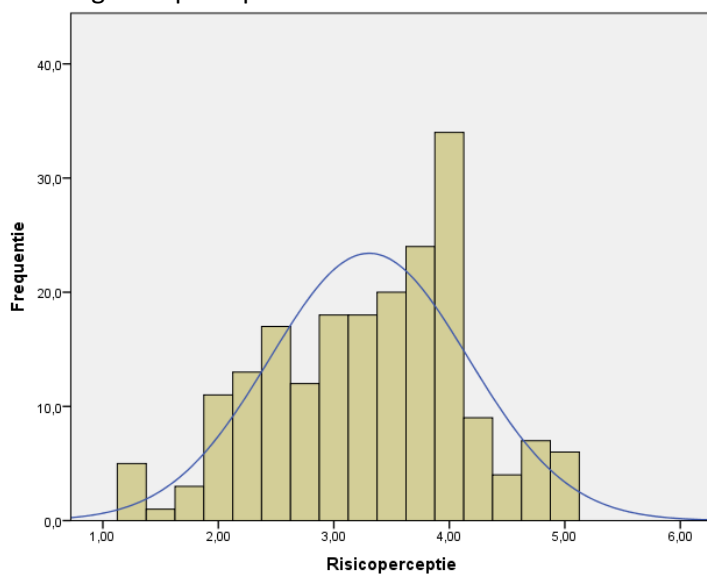
Culturele theorie

- In mijn familie nemen we besluiten samen (-)
- Ik heb veel autonomie op mijn werk (-)
- Burgers hebben weinig invloed op besluiten van de overheid (+)
- Ik vind dat er een sterk wij-gevoel bestaat in mijn familie (+)
- Ik voel me niet erg betrokken bij mijn gemeente (-)
- De overheid en andere machtshebbers proberen vooral het collectieve belang te dienen (+)

Bijlage 3 Tabellen

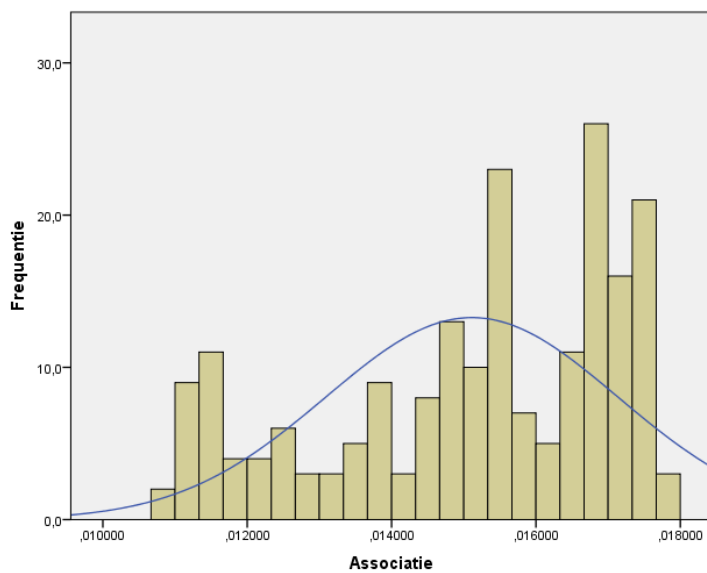
Tabel A

Verdeling risicoperceptie



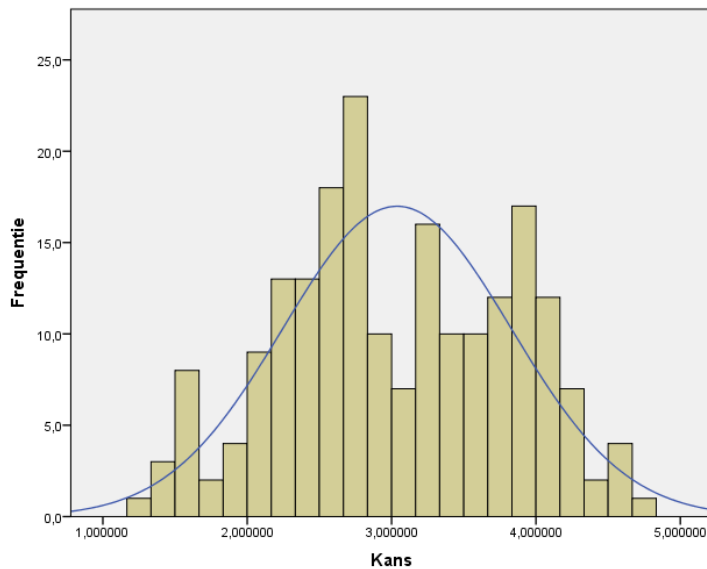
Tabel B

Verdeling associatie



Tabel C

Verdeling kans



Tabel D

T-toetsen geslacht

		Levene's toets voor gelijke varianties				T-toets voor gelijke gemiddelden				
		F	Sig.	t	df	Sig.	Gemiddeld verschil	Std. fout w/h verschil	95% Betrouwbaarheidsinterval w/h verschil	
									Ondergrens	Bovengrens
Risicoperceptie	Gelijke varianties aangenomen	3,045	,083	,235	199	,815	,02902	,12366	-,21484	,27288
	Gelijke varianties niet aangenomen			,228	158,289	,820	,02902	,12713	-,22208	,28012
Kans	Gelijke varianties aangenomen	4,839	,029	1,353	199	,178	,152903902	,113047233	-,070020328	,375828132
	Gelijke varianties niet aangenomen			1,305	152,792	,194	,152903902	,117165800	-,078570227	,384378031
Associatie	Gelijke varianties aangenomen	,367	,545	1,017	199	,310	,029570571	,029066995	-,027748279	,086889422
	Gelijke varianties niet aangenomen			1,005	168,459	,317	,029570571	,029436634	-,028541645	,087682788

Tabel E

T-toetsen bekendheid

		Levene's toets voor gelijke varianties		T-toets voor gelijke gemiddelden						
		F	Sig.	t	df	Sig.	Gemiddeld verschil	Std. fout w/h verschil	95% betrouwbaarheidsinterval w/h verschil	
									Ondergrens	Bovengrens
Risicoperceptie	Gelijke varianties aangenomen	3,039	,083	,633	200	,528	,08212	,12979	-,17381	,33804
	Gelijke varianties niet aangenomen			,674	147,952	,502	,08212	,12189	-,15874	,32298
Kans	Gelijke varianties aangenomen	3,043	,083	3,231	200	,001	,376031199	,116367539	,146566488	,605495910
	Gelijke varianties niet aangenomen			3,395	142,869	,001	,376031199	,110761224	,157088637	,594973760
Associatie	Gelijke varianties aangenomen	2,542	,112	,303	200	,762	,009252367	,030556176	-,051001241	,069505975
	Gelijke varianties niet aangenomen			,289	111,914	,773	,009252367	,032054631	-,054260306	,072765040

Tabel F

Variantieanalyse Culturele Theorie

		Som van kwadraten	df	Gemiddelde kwadraat	F	Sig.
Risicoperceptie	Tussen groepen	12,818	3	4,273	6,179	,000
	Binnen groepen	132,062	191	,691		
	Totaal	144,879	194			
Kans	Tussen groepen	19,278	3	6,426	12,096	,000
	Binnen groepen	101,471	191	,531		
	Totaal	120,748	194			
Associatie	Tussen groepen	,408	3	,136	3,509	,016
	Binnen groepen	7,400	191	,039		
	Totaal	7,808	194			

Tabel G

Post-hoc analyse Tukey ANOVA Culturele theorie

Tukey HSD							
Afhankelijke variabele	(I) Cultuur	(J) Cultuur	Gemiddeld verschil (I-J)	Std. Fout	Sig.	95% betrouwbaarheidsinterval	
						Ondergrens	Bovengrens
Risicoperceptie	Egalitarist	Hiërarchist	-,71010 [*]	,20497	,004	-,1,2413	-,1789
		Individualist	-,44559 [*]	,15281	,021	-,8416	-,0495
		Fatalist	-,41217	,23454	,297	-,1,0200	,1957
	Hiërarchist	Egalitarist	,71010 [*]	,20497	,004	,1789	1,2413
		Individualist	,26451	,23264	,667	-,3384	,8675
		Fatalist	,29793	,29288	,740	-,4611	1,0570
	Individualist	Egalitarist	,44559 [*]	,15281	,021	,0495	,8416
		Hiërarchist	-,26451	,23264	,667	-,8675	,3384
		Fatalist	,03342	,25907	,999	-,6380	,7049
	Fatalist	Egalitarist	,41217	,23454	,297	-,1957	1,0200
		Hiërarchist	-,29793	,29288	,740	-,1,0570	,4611
		Individualist	-,03342	,25907	,999	-,7049	,6380
Kans	Egalitarist	Hiërarchist	-,761117369 [*]	,179667013	,000	-,1,22677685	-,29545789
		Individualist	-,398397383 [*]	,133944899	,017	-,74555467	-,05124010
		Fatalist	-,902452851 [*]	,205587753	,000	-,1,43529350	-,36961221
	Hiërarchist	Egalitarist	,761117369 [*]	,179667013	,000	,29545789	1,22677685
		Individualist	,362719987	,203919343	,287	-,16579649	,89123646
		Fatalist	-,141335482	,256725898	,946	-,80671555	,52404459
	Individualist	Egalitarist	,398397383 [*]	,133944899	,017	,05124010	,74555467
		Hiërarchist	-,362719987	,203919343	,287	-,89123646	,16579649
		Fatalist	-,504055468	,227088501	,122	-,1,09262158	,08451064
	Fatalist	Egalitarist	,902452851 [*]	,205587753	,000	,36961221	1,43529350
		Hiërarchist	,141335482	,256725898	,946	-,52404459	,80671555
		Individualist	,504055468	,227088501	,122	-,08451064	1,09262158
Associatie	Egalitarist	Hiërarchist	-,100679894	,048519024	,165	-,22643110	,02507131
		Individualist	-,085293117	,036171780	,089	-,17904284	,00845661
		Fatalist	-,108951991	,055518912	,206	-,25284545	,03494147
	Hiërarchist	Egalitarist	,100679894	,048519024	,165	-,02507131	,22643110
		Individualist	,015386778	,055068358	,992	-,12733894	,15811250
		Fatalist	-,008272097	,069328753	,999	-,18795779	,17141359
	Individualist	Egalitarist	,085293117	,036171780	,089	-,00845661	,17904284
		Hiërarchist	-,015386778	,055068358	,992	-,15811250	,12733894
		Fatalist	-,023658874	,061325183	,980	-,18260098	,13528323
	Fatalist	Egalitarist	,108951991	,055518912	,206	-,03494147	,25284545
		Hiërarchist	,008272097	,069328753	,999	-,17141359	,18795779
		Individualist	,023658874	,061325183	,980	-,13528323	,18260098

Tabel H
Variantieanalyse SARF bron

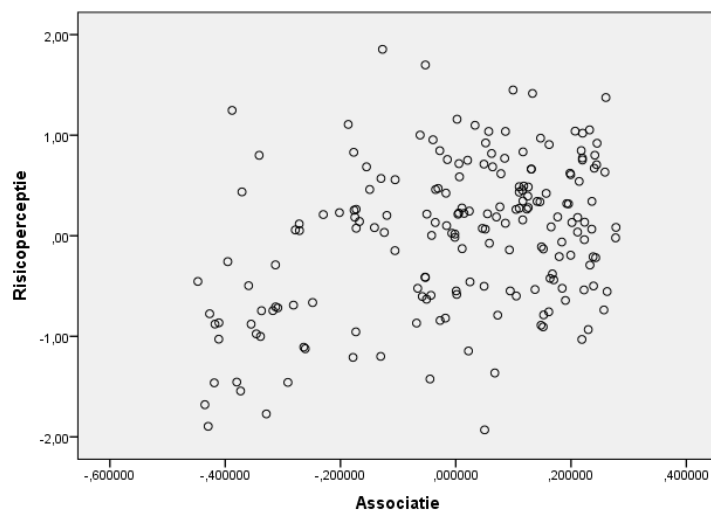
		Som van kwadraten	df	Gemiddelde kwadraat	F	Sig.
Risicoperceptie	Tussen groepen	10,261	4	2,565	3,706	,006
	Binnen groepen	126,672	183	,692		
	Totaal	136,934	187			
Kans	Tussen groepen	7,570	4	1,893	3,177	,015
	Binnen groepen	109,021	183	,596		
	Totaal	116,592	187			
Associatie	Tussen groepen	,088	4	,022	,535	,710
	Binnen groepen	7,563	183	,041		
	Totaal	7,651	187			

Tabel I

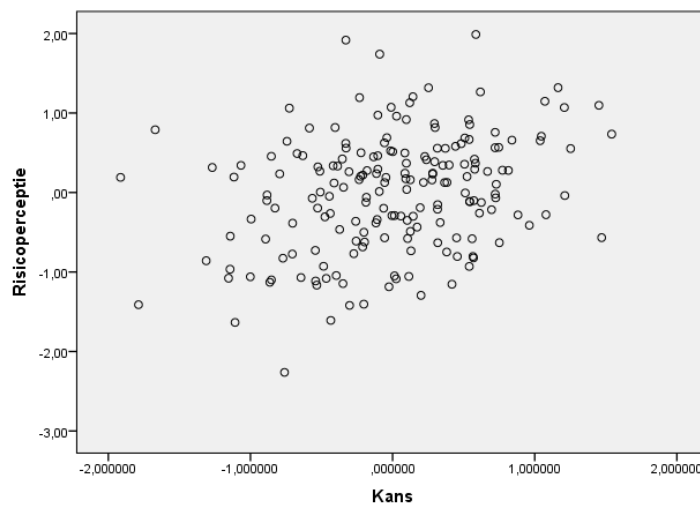
Post-hoc analyse SARF Bron

Tukey HSD							
Afhankelijke variabele	(I) Waar haalt u gewoonlijk uw informatie over verwarde personen vandaan?	(J) Waar haalt u gewoonlijk uw informatie over verwarde personen vandaan?	Gemiddeld verschil (I-J)	Std. Fout	Sig.	95% Betrouwbaarheidsinterval	
						Ondergrens	Bovengrens
Risicoperceptie	Nieuwsmedia	Sociale media	-,41407	,15229	,055	-,8336	,0055
		Gesprekken met anderen	-,44317	,17456	,087	-,9241	,0378
		Communicatie vanuit de gemeente of GGZ	,17941	,27814	,967	-,5869	,9457
		Werk (zorg)	,14504	,22673	,968	-,4796	,7697
	Sociale media	Nieuwsmedia	,41407	,15229	,055	-,0055	,8336
		Gesprekken met anderen	-,02910	,19333	1,000	-,5618	,5036
		Communicatie vanuit de gemeente of GGZ	,59348	,29029	,249	-,2063	1,3933
		Werk (zorg)	,55910	,24148	,145	-,1062	1,2244
	Gesprekken met anderen	Nieuwsmedia	,44317	,17456	,087	-,0378	,9241
		Sociale media	,02910	,19333	1,000	-,5036	,5618
		Communicatie vanuit de gemeente of GGZ	,62258	,30257	,243	-,2111	1,4562
		Werk (zorg)	,58821	,25611	,151	-,1174	1,2938
	Communicatie vanuit de gemeente of GGZ	Nieuwsmedia	-,17941	,27814	,967	-,9457	,5869
		Sociale media	-,59348	,29029	,249	-1,3933	,2063
		Gesprekken met anderen	-,62258	,30257	,243	-1,4562	,2111
		Werk (zorg)	-,03438	,33538	1,000	-,9584	,8897
	Werk (zorg)	Nieuwsmedia	-,14504	,22673	,968	-,7697	,4796
		Sociale media	-,55910	,24148	,145	-1,2244	,1062
		Gesprekken met anderen	-,58821	,25611	,151	-1,2938	,1174
		Communicatie vanuit de gemeente of GGZ	,03438	,33538	1,000	-,8897	,9584
Kans	Nieuwsmedia	Sociale media	-,330649651	,141279029	,137	-,71989702	,05859772
		Gesprekken met anderen	-,431843705	,161945586	,063	-,87803090	,01434349
		Communicatie vanuit de gemeente of GGZ	-,299179672	,258037467	,774	-1,01011609	,41175674
		Werk (zorg)	-,521033413	,210339900	,100	-1,10055505	,05848822
	Sociale media	Nieuwsmedia	,330649651	,141279029	,137	-,05859772	,71989702
		Gesprekken met anderen	-,101194054	,179356050	,980	-,59534999	,39296189
		Communicatie vanuit de gemeente of GGZ	,031469979	,269305689	1,000	-,71051228	,77345223
		Werk (zorg)	-,190383762	,224020297	,914	-,80759718	,42682966
	Gesprekken met anderen	Nieuwsmedia	,431843705	,161945586	,063	-,01434349	,87803090
		Sociale media	,101194054	,179356050	,980	-,39296189	,59534999
		Communicatie vanuit de gemeente of GGZ	,132664033	,280699418	,990	-,64070985	,90603792
		Werk (zorg)	-,089189708	,237595670	,996	-,74380555	,56542613
	Communicatie vanuit de gemeente of GGZ	Nieuwsmedia	,299179672	,258037467	,774	-,41175674	1,01011609
		Sociale media	-,031469979	,269305689	1,000	-,77345223	,71051228
		Gesprekken met anderen	-,132664033	,280699418	,990	-,90603792	,64070985
		Werk (zorg)	-,221853741	,311140907	,953	-1,07909902	,63539154
	Werk (zorg)	Nieuwsmedia	,521033413	,210339900	,100	-,05848822	1,10055505
		Sociale media	,190383762	,224020297	,914	-,42682966	,80759718
		Gesprekken met anderen	,089189708	,237595670	,996	-,56542613	,74380555
		Communicatie vanuit de gemeente of GGZ	,221853741	,311140907	,953	-,63539154	1,07909902

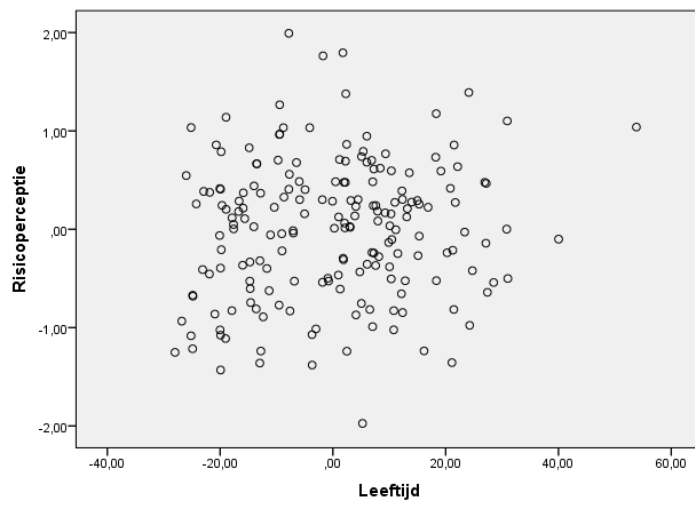
Tabel J
Partiële regressie plot Risicoperceptie – Associatie



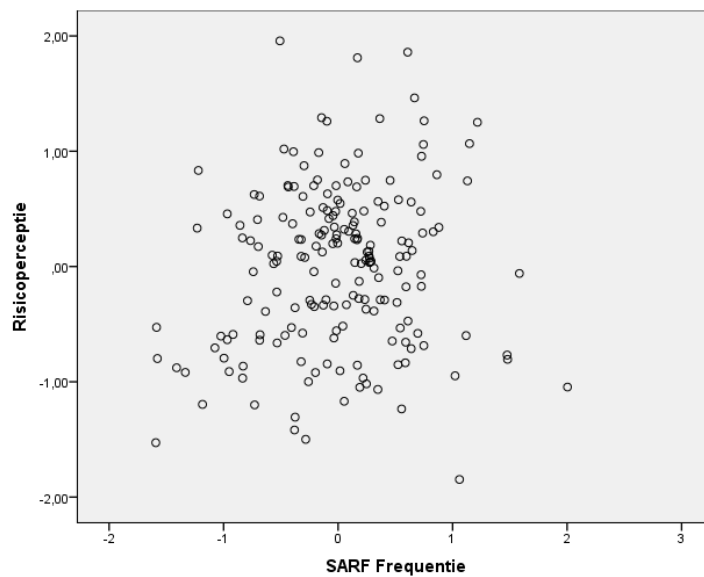
Tabel K
Partiële regressie plot Risicoperceptie – Kans



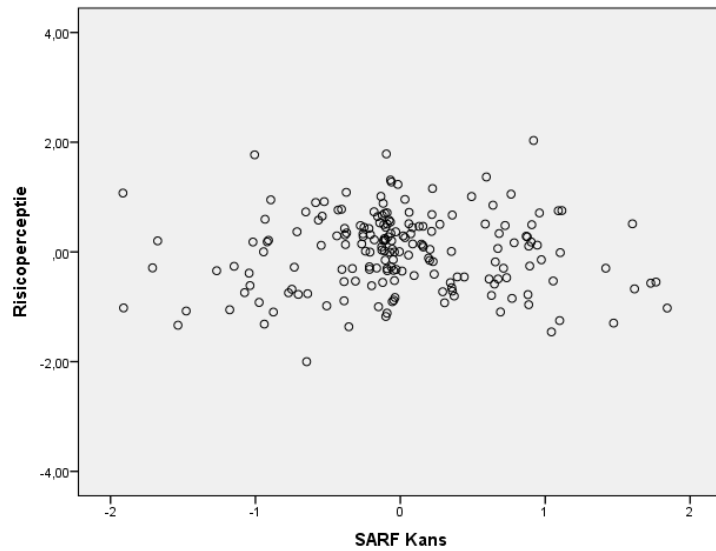
Tabel L
Partiële regressie plot Risicoperceptie – Leeftijd



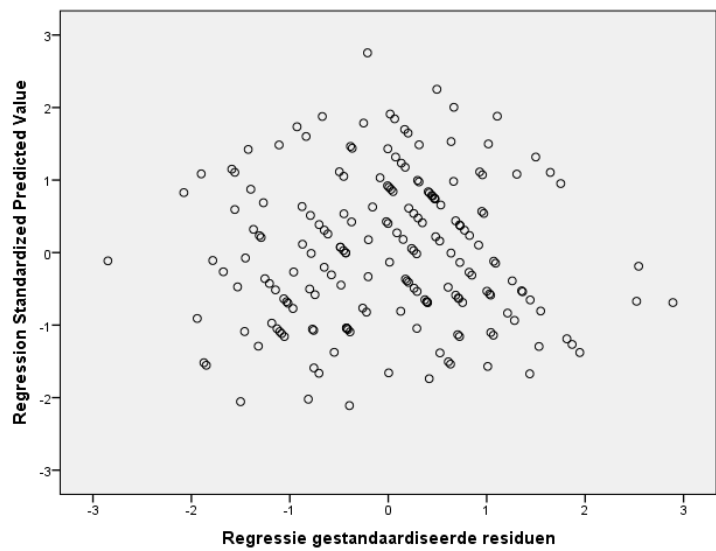
Tabel M
Partiële regressie plot Risicoperceptie – SARF frequentie



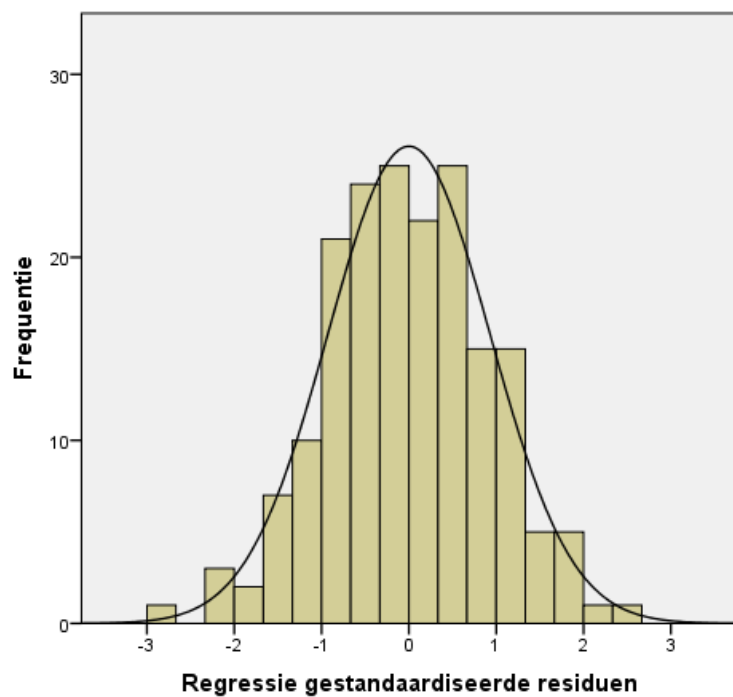
Tabel N
Partiële regressie plot Risicoperceptie – SARF Kans



Tabel O
Homoscedasticiteit



Tabel P
Regressie gestandaardiseerde residuen



Tabel Q

Meetniveaus van de variabelen

Interval	Risicoperceptie	Kans	Associatie	Leeftijd	SARF frequentie	SARF Kans
Ordinaal	Opleidingsniveau	SARF amplitude	Bekendheid situatie			
Nominaal	Geslacht	Culturele theorie	Amplificatiestation			

Tabel R-1A

Regressie met risicoperceptie als afhankelijke variabele – samenvatting model

R	R-kwadraat	Aangepaste R-Kwadraat	Std. fout van de schatting	Durbin- Watson
,713	,508	,429	,64654	1,843

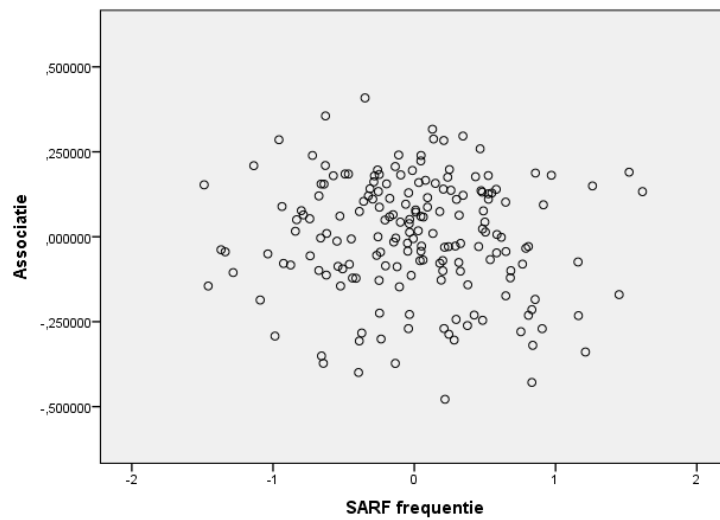
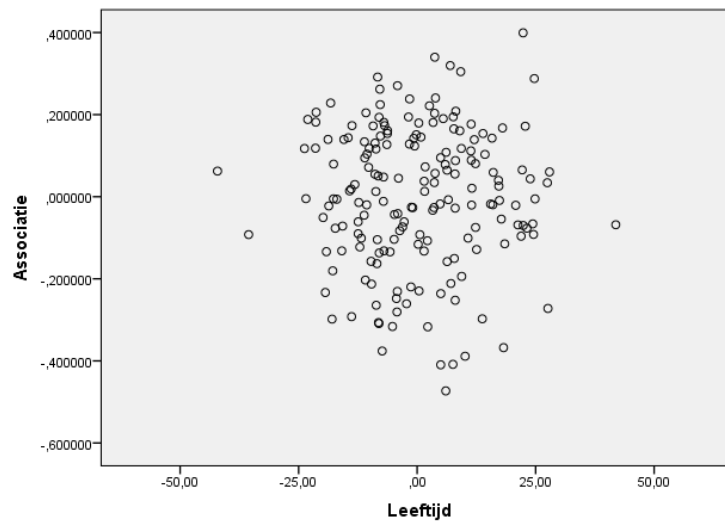
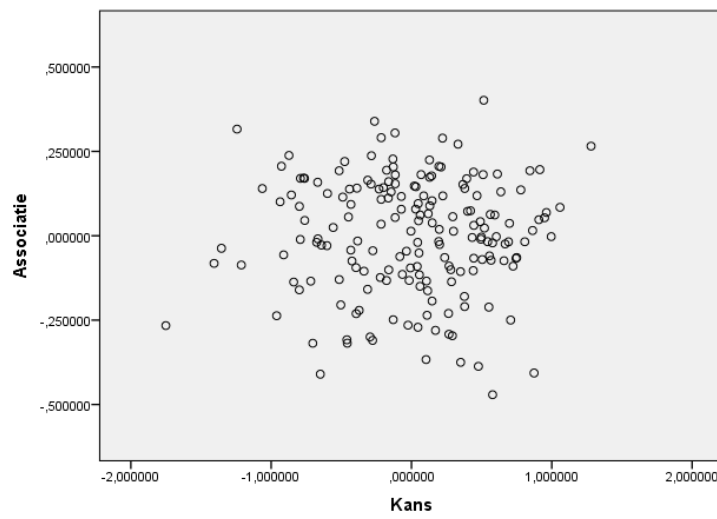
Tabel R-1B

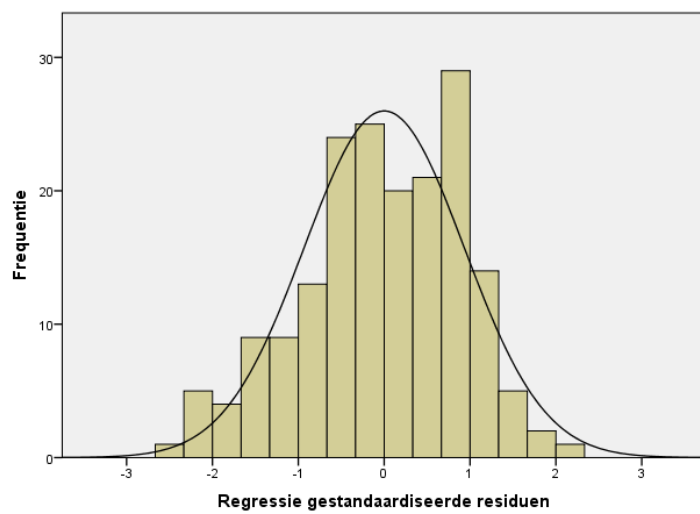
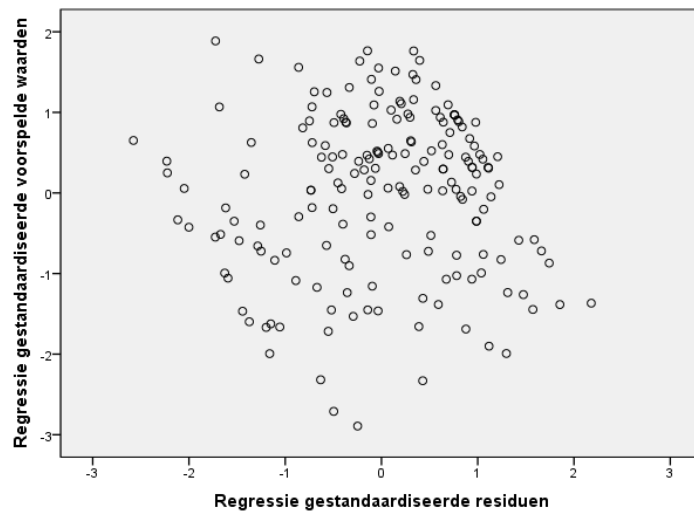
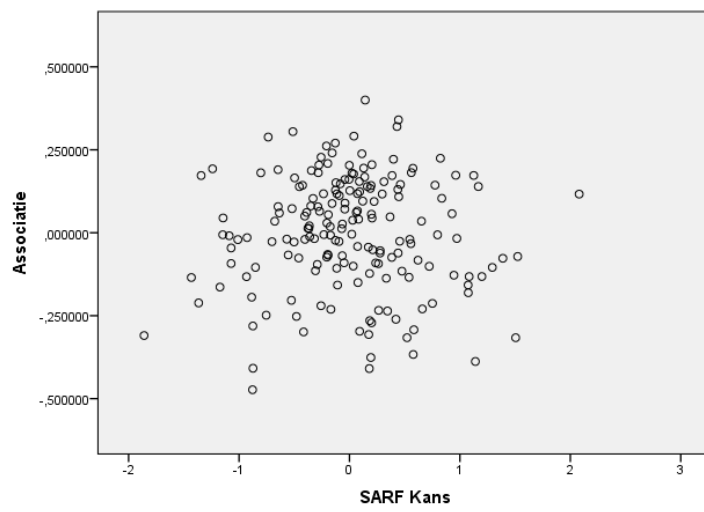
Regressie met risicoperceptie als afhankelijke variabele – regressiecoëfficiënten

	Ongestandaardiseerde coëfficiënten		Gestandaardiseerde coëfficiënten		t	Sig.	Collineariteit statistiek	
	B	Std. Fout	Beta				Tolerantie	VIF
(Constante)	,144	,566			,254	,800		
Kans	,278	,088	,254	3,161	,002	,490	2,042	
Associatie	1,127	,281	,260	4,008	,000	,752	1,330	
Geslacht	,198	,108	,114	1,837	,068	,820	1,219	
Leeftijd	,005	,004	,095	1,466	,145	,753	1,328	
Laag opgeleid (D)	,045	,202	,015	,221	,825	,705	1,419	
Midden opgeleid (D)	,151	,125	,084	1,214	,227	,658	1,519	
SARF: Frequentie	,090	,082	,098	1,100	,273	,400	2,502	
SARF: Kans	,050	,077	,062	,656	,513	,357	2,800	
SARF amplitude: Schreeuwen (D)	,042	,190	,016	,219	,827	,557	1,795	
SARF amplitude: Huis overhoop (D)	,430	,381	,074	1,128	,261	,736	1,358	
SARF amplitude: zichzelf kwaad doen (D)	,111	,172	,051	,646	,519	,498	2,008	
SARF amplitude: gaskraan (D)	,539	,201	,184	2,685	,008	,673	1,485	
SARF amplitude: anderen kwaad doen (D)	,254	,159	,142	1,595	,113	,396	2,523	
SARF bron: Nieuwsmedia (D)	-,224	,131	-,129	-1,704	,090	,547	1,827	
SARF bron: Gesprekken met anderen (D)	-,026	,158	-,011	-,165	,869	,704	1,421	
SARF bron: Gemeente, GGZ, politie (D)	-,495	,255	-,126	-1,942	,054	,750	1,332	
SARF bron: Werk (zorg) (D)	-,560	,208	-,180	-2,695	,008	,703	1,423	
Bekendheid	-,205	,160	-,112	-1,287	,200	,419	2,385	
Bekendheid situatie: Geschreeuw (D)	,299	,196	,120	1,520	,130	,503	1,989	
Bekendheid situatie: Overhoop (D)	,260	,347	,050	,750	,455	,714	1,400	
Bekendheid situatie: zichzelf kwaad doen (D)	-,137	,195	-,053	-,701	,484	,546	1,830	
Bekendheid situatie: Anderen kwaad doen (D)	,429	,182	,191	2,356	,020	,478	2,091	
Fatalisten (D)	-,394	,230	-,119	-1,711	,089	,653	1,532	
Egalitaristen (D)	-,273	,132	-,155	-2,070	,040	,562	1,781	
Hiërarchisten (D)	-,209	,202	-,073	-1,033	,303	,630	1,588	

Tabel R-2A

Assumpties van de regressie met associatie als afhankelijke variabele





Tabel R-2B

Tabel R-2B

Regressie met associatie als afhankelijke variabele: samenvatting, alle regressiecoëfficiënten en significante regressiecoëfficiënten.

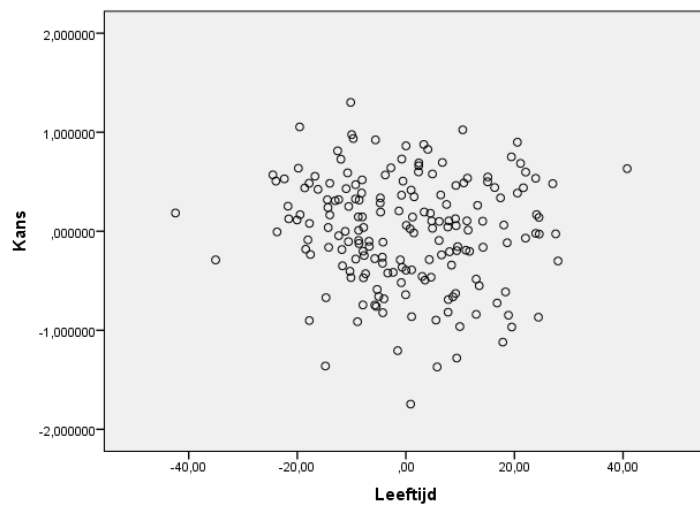
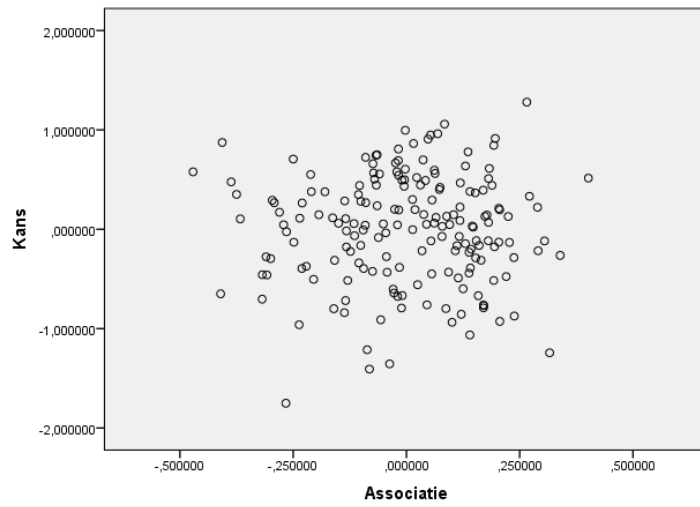
	R	R-kwadraat	Aangepaste R-kwadraat	Std. Fout van de schatting	Durbin-Watson
	,498	,248	,133	,183512299	1,978

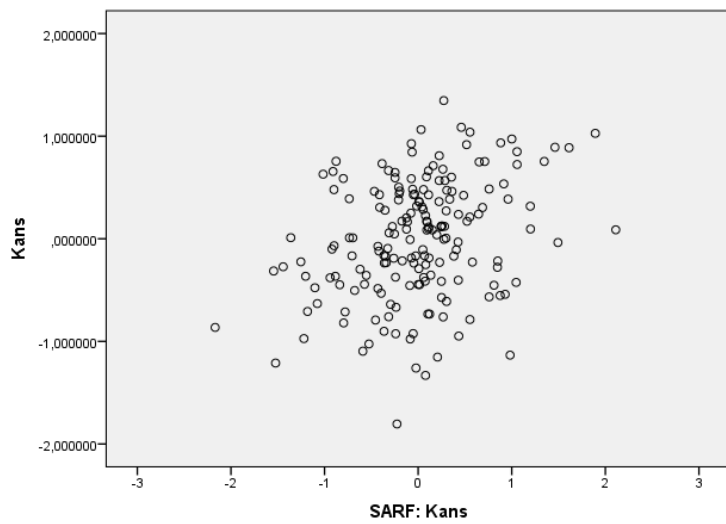
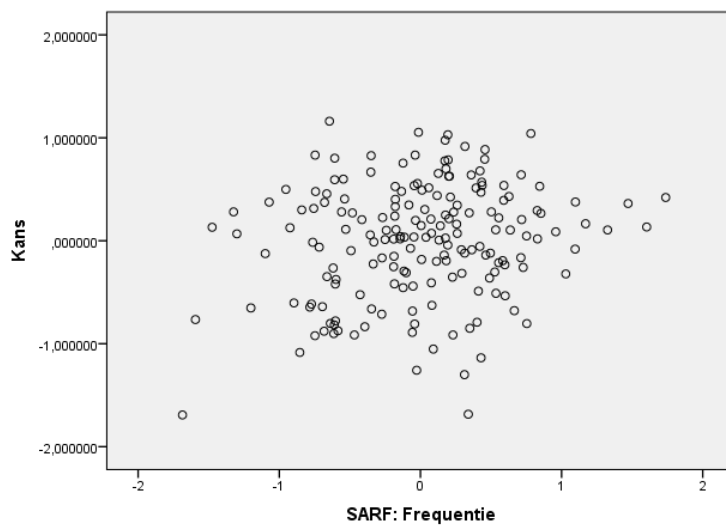
	Ongestandaardiseerde coëfficiënten		Gestandaardiseerde coëfficiënten	t	Sig.	Collineariteit statistiek	
	B	Std. Fout	Beta			Tolerantie	VIF
(Constance)	1,626	,095		17,160	,000		
Kans	,003	,025	,012	,122	,903	,490	2,042
SARF: Frequentie	-,025	,023	-,117	-1,074	,284	,403	2,484
SARF: Kans	,000	,022	,002	,014	,988	,357	2,800
Geslacht	-,023	,030	-,058	-,763	,447	,823	1,215
Leeftijd	-3,105E-5	,001	-,002	-,031	,975	,753	1,328
Laag opgeleid (D)	-,011	,057	-,017	-,201	,841	,705	1,419
Midden opgeleid (D)	,024	,035	,058	,678	,499	,660	1,514
SARF amplitude: Schreeuwen (D)	-,087	,053	-,150	-1,635	,104	,567	1,765
SARF amplitude: Huis overhoop (D)	-,208	,107	-,155	-1,944	,054	,754	1,326
SARF amplitude: Zichzelf kwaad doen (D)	,074	,049	,148	1,516	,132	,505	1,979
SARF amplitude: Gaskraan (D)	,058	,057	,086	1,022	,308	,678	1,475
SARF amplitude: Anderen kwaad doen (D)	,062	,045	,150	1,376	,171	,401	2,493
SARF bron: Nieuwsmedia (D)	,007	,037	,017	,179	,858	,548	1,826
SARF amplitude: Gesprekken met anderen (D)	-,011	,045	-,021	-,253	,801	,704	1,420
SARF amplitude: Gemeente, GGZ, politie (D)	-,080	,072	-,088	-1,108	,269	,756	1,322
SARF amplitude: Werk (zorg) (D)	,041	,059	,058	,700	,485	,705	1,419
Bekendheid	-,102	,045	-,241	-2,288	,023	,433	2,308
Bekendheid situatie: Geschreeuw (D)	,172	,054	,302	3,190	,002	,535	1,868
Bekendheid situatie: Overhoop (D)	,085	,098	,071	,865	,388	,718	1,394
Bekendheid situatie: Zichzelf kwaad doen (D)	,129	,054	,219	2,380	,019	,566	1,766
Bekendheid situatie: Anderen kwaad doen (D)	,142	,050	,274	2,810	,006	,502	1,991
Fatalisten (D)	-,003	,065	-,004	-,044	,965	,653	1,532
Egalitaristen (D)	-,080	,037	-,197	-2,168	,032	,578	1,729
Hierarchisten	-,019	,057	-,029	-,338	,736	,630	1,586

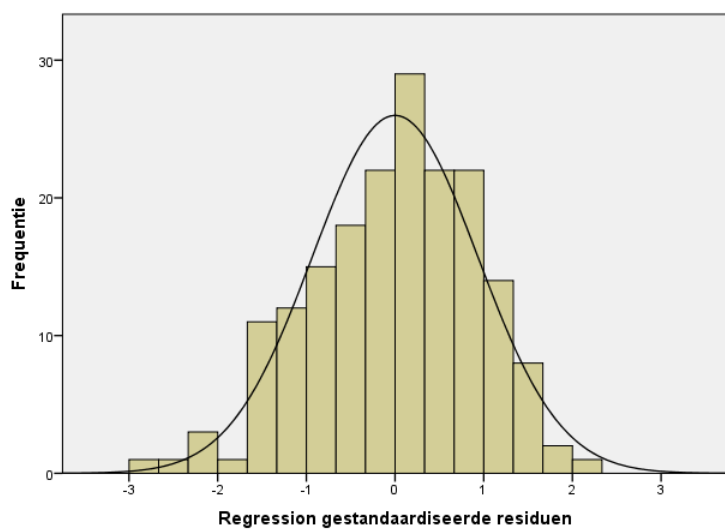
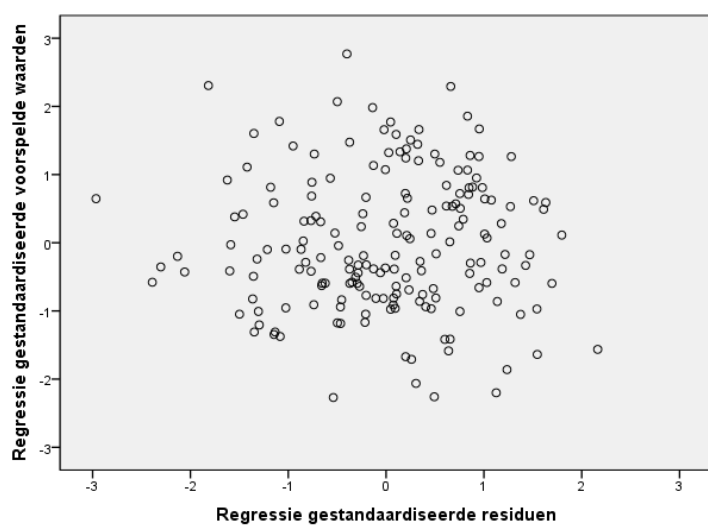
	Ongestandaardiseerde coëfficiënten		Gestandaardiseerde coëfficiënten	t	Sig.	Collineariteit statistiek	
	B	Std. Fout	Beta			Tolerantie	VIF
(Constance)	1,626	,095		17,160	,000		
Bekendheid	-,102	,045	-,241	-2,288	,023	,433	2,308
Bekendheid situatie: Geschreeuw (D)	,172	,054	,302	3,190	,002	,535	1,868
Bekendheid situatie: Zichzelf kwaad doen (D)	,129	,054	,219	2,380	,019	,566	1,766
Bekendheid situatie: Anderen kwaad doen (D)	,142	,050	,274	2,810	,006	,502	1,991
Egalitaristen (D)	-,080	,037	-,197	-2,168	,032	,578	1,729

Tabel R-3A

Assumpties van de regressie met kans als afhankelijke variabele







Tabel R-3B

Regressie met kans als afhankelijke variabele: samenvatting, alle regressiecoëfficiënten en significante regressiecoëfficiënten.

R	R-kwadraat	Aangepaste R-kwadraat	Stf. Fout van de schatting	Durbin-Watson
,714	,510	,436	,587726444	1,840

	Ongestandaardiseerde coëfficiënten		Gestandaardiseerde coëfficiënten		t	Sig.	Collineariteit statistieken	
	B	Std. Error	Beta				Tolerantie	VIF
(Constante)	2,016	,489			4,124	,000		
Associatie	,031	,256	,008	,122	,903	,752	1,330	
Geslacht	-,027	,098	-,017	-,280	,780	,821	1,219	
Leeftijd	-,003	,003	-,059	-,915	,362	,757	1,321	
Laag opgeleid (D)	,122	,183	,044	,669	,504	,707	1,415	
Midden opgeleid (D)	,004	,113	,002	,033	,973	,658	1,519	
SARF: Frequentie	,171	,073	,203	2,340	,021	,414	2,418	
SARF: Kans	,275	,066	,368	4,147	,000	,396	2,523	
SARF amplitude: Schreeuwen (D)	-,042	,172	-,018	-,246	,806	,557	1,794	
SARF amplitude: Huis overhoop (D)	-,199	,346	-,037	-,576	,566	,738	1,356	
SARF amplitude: Zichzelf kwaad doen (D)	-,274	,155	-,138	-1,763	,080	,508	1,969	
SARF amplitude: Gaskraan (D)	,103	,182	,038	,564	,574	,675	1,482	
SARF amplitude: Anderen kwaad doen (D)	-,043	,145	-,026	-,295	,768	,397	2,522	
SARF bron: Nieuwsmedia (D)	-,327	,117	-,206	-2,803	,006	,575	1,740	
SARF bron: Gesprekken met anderen (D)	,005	,144	,002	,037	,970	,704	1,421	
SARF bron: Werk (zorg) (D)	-,018	,189	-,006	-,098	,922	,703	1,423	
SARF bron: Gemeente, GGZ, politie (D)	,030	,232	,008	,129	,898	,751	1,332	
Bekendheid	-,040	,145	-,024	-,279	,781	,420	2,383	
Bekendheid situatie: Geschreeuw (D)	-,023	,178	-,010	-,128	,898	,503	1,989	
Bekendheid situatie: Huis overhoop (D)	-,094	,315	-,020	-,299	,765	,715	1,399	
Bekendheid situatie: Zichzelf kwaad doen(D)	,125	,177	,053	,707	,481	,548	1,824	
Bekendheid situatie: Kan anderen kwaad doen(D)	,136	,165	,067	,826	,410	,480	2,082	
Fatalisten	,412	,207	,136	1,995	,048	,669	1,494	
Egalitaristen	-,355	,116	-,221	-3,048	,003	,595	1,681	
Hiërarchisten	,061	,184	,023	,331	,741	,630	1,586	

	Ongestandaardiseerde coëfficiënten		Gestandaardiseerde coëfficiënten		t	Sig.	Collineariteit statistieken	
	B	Std. Error	Beta				Tolerantie	VIF
(Constante)	2,016	,489			4,124	,000		
SARF: Frequentie	,171	,073	,203	2,340	,021	,414	2,418	
SARF: Kans	,275	,066	,368	4,147	,000	,396	2,523	
SARF bron: Nieuwsmedia (D)	-,327	,117	-,206	-2,803	,006	,575	1,740	
Egalitaristen	-,355	,116	-,221	-3,048	,003	,595	1,681	

Tabel S
Voor wie zijn personen met verward gedrag een risico?

	Aantal	Percentage
Zichzelf	96	47,5
Iedereen	96	47,5
Kinderen	5	2,5
Total	197	97,5
Anders namelijk...	5	2,5
Totaal	202	100,0